

ŽEMAIČIŲ

žemė

2026 / 10 (165)

Spalio 28 d. minėsime istoriko, rašytojo, lietuvių tautinio atgimimo ideologo, žemaičių rašto normintojo Kalvių kaime (Skuodo r.) gimusio Simono Daukanto 233-ąsias gimimo metines. Nuotraukoje – S. Daukanto atminimui skirtas stogastulpis jo gimtojoje sodyboje Kalviuose (autorius – Jonas Pušinskas).

Fotografas Juozas Černeckis

Telšių vyskupo Antano Vaičiaus (1926–2008) kapas Telšių Šv. Antano Paduviečio katedros šventoriuje. Antkapinio paminklo autorius – skulptorius prof. Antanas Kmieliauskas.
Fotografas Bonifacas Vengalis

MOKSLAS
TEATRAS
SUKAKTYS
KONFERENCIJOS
TAUTOSAKA
ASMENYBĖS

ŽEMAIČIŲ

žemė

2026 / 10 (165)

Ž E M A I T I U Ž E M Ė

6–7

14–18

26–34

- 2–5 IEVA MASALSKAITĖ, DONATA KAZLAUSKIENĖ. „Bendrakūra kaip valdymo procesas: nuo merų ir klebonų iki bendruomenių“
- 6–7 „Telšių Žemaitės dramos teatras šį rudenį penktą kartą pakvietė į teatrų festivalį „teatRADIMAI“
- 8 „Šiemet Telšių vyskupui Antanui Vaičiui būtų sukakę 100“
- 9–13 REGINA BLIŪDŽIUVIENĖ. „Tokį vyskupą Antaną Vaičių prisimena Žygaičių parapijiečiai“
- 14–15 „Archeologė, pedagogė, muziejininkė, knygų autorė, vertėja hab. m. dr. Rimutė Rimantienė“
- 16–18 „Tarptautinė tarpdisciplininė konferencija „Priešistorinis menas ir simboliai Rytų Baltijos regiono mezolito–neolito kontekstuose“, skirta mokslininkės R. Rimantienės atminimui
- 19–26 VYTAUTAS ALSEIKA. „Skuodo rajone gimęs Danielius Alseika – žymios archeologės, mokslininkės Marijos Gimbutienės tėvas“
- 26–34 DANUTĖ MUKIENĖ. „Marija Gimbutienė – mokslininkė, kuriai žemė atskleidė tūkstančius metų saugotas paslaptis“
- 35–37 DANUTĖ MUKIENĖ. „Dr. Jurgis Gimbutas – Lietuvos ir JAV inžinierius, senojo Lietuvos kaimo architektūros tyrinėtojas“
- 38–43 ADOMAS BUTRIMAS. „Marijos Gimbutienės knyga „Gyvosios deivės“. Pažinkime priešistorines Europos deives“
- 44 „Poetei ir prozininkei Ritai Latvėnaitei-Kairienei įteikta antroji Birutės Baltrušaitytės premija“
- 45–46 VIRGINIJUS JOCYS, BONIFACAS VENGALIS. „Vilniaus žemaičių kultūros draugijos renginyje – pokalbis apie sveikatą, gyvenimo aistrą ir svajonių išsipildymą“
- 46–47 „Kardiochirurgas Rimantas Benetis“
- 48–56 „Žemaitiški frazeologizmai, vaizdingi posakiai, palyginimai“
- 57–58 REGINA BLIŪDŽIUVIENĖ. „Iš muna vaikistis“
- 59–75 REGINA BLIŪDŽIUVIENĖ. „Taip aš kalbėjau“ (Žygaičių krašto žemaičių žodynas)
- 76 Netektys: Alfonsas Bukontas (1941.09.11–2026.09.23)

BENDRAKŪRA kaip valdymo procesas: nuo merų ir klebonų iki bendruomenių

Ieva MASALSKAITĖ

Nuotraukos Donatos KAZLAUSKIENĖS

2026 m. rugsėjo 10 d. Žemaičių muziejaus „Alka“ Istorinėje ekspozicijoje vykęs LR Valstybinės kultūros paveldo komisijos suorganizuotas susitikimas-diskusija „Bendrakūra kaip valdymo procesas: nuo merų ir klebonų iki bendruomenių“ subūrė Telšių regiono kultūros paveldo puoselėtojus, savivaldos, valstybės institucijų ir bendruomenių atstovus.

Šiame susitikime-diskusijoje aptartos kultūros paveldo apsaugos aktualijos Telšių regione, pristatytos savivaldybių patirtys ir gerieji pavyzdžiai, diskusijų metu ieškota atsakymo, kaip paveldą išsaugoti ne tik kaip praeities liudijimą, bet ir paversti gyva šandienos bendruomenių gyvenimo dalimi. Renginį moderavo Žemaičių muziejaus „Alka“ direktorė Eva Stonkevičienė. Ji akcentavo kultūros paveldo reikšmę valstybės ir visuomenės gyvenime bei pabrėžė, kad kultūros paveldas yra valstybingumo pagrindas. Susitikime dalyvavo, kalbėjo LR Valstybinės kultūros paveldo komisijos pirmininkė doc. dr. Vaidutė Ščigienė, LR kultūros viceministrė Lina Baublienė.

Susitikimo-diskusijos „Bendrakūra kaip valdymo procesas: nuo merų ir klebonų iki bendruomenių“ dalyviai

Žemaičių muziejaus „Alka“ ekspozicijos fragmentas

Iššūkiai ir geroji praktika

Pirmojoje renginio dalyje buvo pristatyti Telšių regione vykusio tyrimo „Savivaldybių veiklos kultūros paveldo apsaugos srityje 2025 m.“ rezultatai, aptartos pagrindinės paskutiniųjų metų kultūros paveldo apsaugos tendencijos, savivaldybėms kultūros paveldo apsaugos srityse kylantys iššūkiai bei esančios galimybės spręsti esamas problemas. Apie paveldo apsaugos situaciją ir skirtingų institucijų vaidmenį diskutavo Telšių, Plungės, Mažeikių ir Rietavo savivaldybių atstovai bei Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos Telšių-Tauragės teritorinio skyriaus specialistai. LR Valstybinės kultūros paveldo komisijos Kultūros paveldo apsaugos analizės grupės vyr. specialistas Artūras Stepanovič perskaitė pranešimą „Paveldo apsauga Žemaitijoje: universalus receptas (ne)eg-

Vaidutė Ščiglienė

Rūta Končiūtė-Mačiulienė

Lina Baublienė

Loreta Barysienė

Živilė Keršytė

Antanas Černeckis

Iš kairės: Gintaras Ramonas, Žydrūnas Purauskis, Artūras Stepanovič

zistuoja?“. Jis atkreipė dėmesį į tai, kad skirtingoms teritorijoms ir paveldo objektams reikalingi individualūs sprendimai bei glaudus institucijų ir vietos bendruomenių bendradarbiavimas.

Kultūros paveldo departamento prie Kultūros

ministerijos Telšių-Tauragės teritorinio skyriaus vyriausioji specialistė Loreta Barysienė apžvelgė Telšių apskrities kultūros paveldo situaciją, pristatė pagrindines problemas, su kuriomis susiduriama

(Nukelta į 4 p.)

Kalba Vytas Rutkauskas

paskutiniais metais, kylančius iššūkius ir papasakojo apie geruosius praktikos pavyzdžius.

Telšių rajono savivaldybės meras Tomas Katkus savo pranešime „Kultūros paveldas Telšių rajone: išsaugojimas, iššūkiai ir galimybės“ aptarė savivaldybės pastangas išsaugoti kultūros paveldo objektus, jų aktualizavimo galimybes ir ateities perspektyvas.

Apie Plungės rajono patirtis pranešime „Saugoti, pritaikyti, atrasti: Plungės rajono kultūros paveldas“.

Susitikimo-diskusijos „Bendrakūra kaip valdymo procesas: nuo merų ir klebonų iki bendruomenių“ dalyviai

Diskusijos dalyviai

Iš kairės: apdovanojimai puikiai dirbantiems kultūros paveldo specialistams ir įstaigoms; diskusijoje dalyvavo Telšių rajono meras Donatas Katkus, diskusiją moderavo Žemaičių muziejaus „Alka“ direktorė Eva Stonkevičienė

das šiandien“ kalbėjo Plungės rajono savivaldybės Kultūros, turizmo ir viešųjų ryšių skyriaus vyr. specialistas Gintaras Ramonas.

Mažeikių rajono savivaldybės Kultūros, sporto ir paveldosaugos skyriaus vedėja Rūta Končiūtė-Mačiulienė, skaitydama pranešimą „Istorinės atminties aktualizavimas Mažeikių rajone: nuo apleistų paveldo objektų iki gyvų bendruomenės tradicijų“, akcentavo bendruomenių svarbą puoselėjant istorinę atmintį ir įprasminant paveldą kasdieniame gyvenime.

Rietavo savivaldybėje sukaupia patirtimi skaičiuojamas pranešimą „Rietavas, Oginskių paveldo gaivinimo tikslų ir galimybių formatai“ pasidalijo Rietavo Oginskių kultūros istorijos muziejaus direktorius Vytas Rutkauskas. Jis papasakojo apie buvusių Rietavo šeimininkų Oginskių paveldo aktualizavimą, jo išsaugojimo ir gerinimo galimybes.

Renginyje taip pat kalbėjo Rietavo savivaldybės meras Antanas Černeckis, Plungės rajono vicemeras Žydrūnas Purauskis, Mažeikių rajono vicemerė Živilė Keršytė.

Koks tas bendrakūros modelis?

Antrojoje renginio dalyje vyko diskusija „Kultūros paveldo puoselėjimas ir bendrakūra: Telšių regiono savivaldybių patirtys“. Diskutuota, kaip skirtingos institucijos, savivaldybės, bendruomenės, religinės bendruomenės, kultūros įstaigos ir paveldo puoselėtojai gali veikti išvien, kad kultūros paveldas būtų ne tik tinkamai saugomas, bet ir gyvas, prieinamas bei aktualus šių dienų žmogui.

Diskusijoje dalyvavo kultūros vicemistrė Lina Baublienė, Plungės rajono vicemeras Žydrūnas Purauskis, Loreta Barysienė, Žemaitijos nacionalinio-

parko direktoriaus pavaduotojas Giedrius Norvaišas, Lietuvos savivaldybių asociacijos prezidentas, Varnių seniūnas Rolandas Bružas, Tirkšlių Kristaus Karaliaus parapijos klebonas, kanauninkas bažnytinės teisės m. dr. Petras Smilgys, Kulšių krašto bendruomenės „Alantas“ pirmininkė Agnė Alčauskienė. Pokalbį moderavo LR Valstybinės kultūros paveldo komisijos narė, Žemaičių muziejaus „Alka“ direktorė Eva Stonkevičienė.

Renginio metu buvo įteiktos padėkos specialistams ir institucijoms, reikšmingai prisidedančioms prie Telšių regiono kultūros paveldo saugojimo ir puoselėjimo. Už pastangas saugant ir aktualizuojant kultūros paveldą padėkota: Telšių rajono savivaldybės administracijos paveldosaugos specialistei Giedrei Gudavičienei, Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos Telšių-Tauragės teritoriniam skyriui, Rietavo savivaldybės administracijos Architektūros skyriui, Plungės rajono savivaldybės Kultūros, turizmo ir viešųjų ryšių skyriaus vyr. specialistui Gintarui Ramonui, Mažeikių rajono savivaldybės administracijos Kultūros, sporto ir paveldosaugos skyriui.

Renginys tapo erdve atviram dialogui apie tai, kad šiandien į kultūros paveldą turėtume žvelgti ne tik kaip į saugotiną objektą, bet ir kaip į bendruomenės tapatybės, atminties, kultūrinio gyvybingumo bei bendrystės pagrindą. Akcentuota, kad kultūros paveldo išsaugojimas prasideda nuo visų, kas su juo susijęs, atsakomybės, tačiau jo ateitį kuria bendradarbiavimas, įsitraukimas ir gebėjimas paveldą aktualizuoti taip, kad jis būtų svarbus ne tik šių dienų žmogui, bet ir ateities kartoms.

Žemaičių muziejaus „Alka“ informacija

Telšių ŽEMAITĖS dramos teatras šį rudenį penktą kartą pakvietė į teatrų festivalį „teatrADIMAI“

*Festivalis „teatrADIMAI“ Telšiuose –
lietuviškos tapatybės atradimai ir ištikima
bendruomenė*

2026 m. rugsėjo 20 d. Telšių kultūros centre prasidėjo Telšių Žemaitės dramos teatro suorganizuotas tradicinis (jau penktasis) teatrų festivalis „teatrADIMAI“. Beveik mėnesį truksiantis festivalis šiemet žiūrovams dovanoja lietuviškos dramaturgijos perlus ir kviečia kartu su teatrų trupėmis leistis į žmogaus tapatybės paieškas. Į spektaklius žiūrovai bus kviečiami iki šių metų spalio 16 dienos. Jo metu scenos gerbėjai pamatys devynis spektaklius.

Programoje – mėgėjiškų, taip pat ir profesionalių teatro trupių spektakliai, lietuviškos dramaturgijos ir šiuolaikiniai užsienio kūriniai.

„teatrADIMUS“ rugsėjo 20-osios vakare atidarė Telšių Žemaitės dramos teatro sukurtas Yasminos Rezos spektaklis „Skerdynių dievas“ (rež. Badri Tserediani). Kiti spektakliai vyksta spalio mėnesį

Scena iš Anykščių kultūros centro teatro pagal Viljamą Šekspyrą sukurtą spektaklio „Otelas“ (rež. Jonas Buziliauskas)

Mėgėjų teatras – tai stipri, kūrėjus palaikanti bendruomenė

„Festivalio tikslas – suburti mėgėjų ir profesionalių trupes, o jų naujausius ar išskirtinius darbus, dramaturgijos interpretacijas parodyti žiūrovams, kurie taip pat yra teatrinės bendruomenės dalis. Mėgėjų teatras yra bendruomenės teatras – tuo jis išskirtinis. Aktorių mėgėjų tikslas – ne tik realizuoti savo talentus. Jie yra vienas iš lietuviškos tapatybės ramsčių,

Iš kairės: scenos iš Telšių Žemaitės dramos teatro spektaklių – Ingridos Lausund „Bestuburiada“ (rež. Paulius Oficeras) ir pagal Petro Vaičiūno pjesę „Stabai ir žmonės“ sukurtą „Stabelis“ (rež. Donatas Žilinskas)

gal net mūsų folkloro dalis. Jų dėka lietuviška dramaturgija iš naujo atgyja aktualizuojant ją šiam laikmečiui.

Džiugu tai, kad ne tik profesionalios, bet ir mėgėjų trupės eina kartu su laikmečiu, savaip aktualizuoja dramaturgiją, tad neabejoju, kad žiūrovai atras sau svarbias temas. Be to, lietuviška dramaturgija neša savyje atpažįstamumą, artumą. Tai lyg proga perskaityti nežinomą knygą, sužinoti apie savo tapatybę, tradicijas. Be to, pamatyti kuo gyvena kiti teatrai, aktoriai, kurie galbūt gyvenime yra kaimynai, kolegos, draugai ar giminaičiai, ir bendrai pabūti teatriniame vyksme“, – sako festivalio sumanytojas, Telšių Žemaitės dramos teatro vyr. režisierius Donatas Žilinskas.

Kai kurios teatrų trupės į festivalį grįžta jau ne pirmą kartą. Štai Anykščių kultūros centro teatro aktoriai ir režisierius Jonas Buziliauskas – puikiai pažįstamas Žemaitijos žiūrovams ir yra jų mylimas. Šiemet Telšiuose scenos mylėtojai išvys Anykščių kultūros centro teatro spektaklį „Otelas“, sukurta pagal Viljamo Šekspyro apie 1603 m. parašytą to paties pavadinimo tragediją.

„Režisierius Jonas Buziliauskas yra dirbęs mūsų teatre. Jis ne kartą aukštai įvertintas, apdovanotas mėgėjų teatrų apžiūrose, konkursuose. Visada džiaugiamės matydami šio režisieriaus spektaklius festivalyje“, – sako D. Žilinskas.

Telšių žiūrovams yra pažįstamas ir Utenos kamerinis

V teatrų festivalis
rugsėjo 20 d. – spalio 16 d.
Telšiai 2026

teatRADIMAI
Scena ryškiausiais savo atradimais

TELŠIŲ KULTŪROS CENTRE

Rugsėjo 20 d.
18.00 val.
TELŠIŲ ŽEMAITĖS DRAMOS TEATRAS
Y. Reza
SKERDINIŲ DIEVAS
Režisierius – Gadi Teoredani

Spalio 4 d.
15.00 val.
RIETAVO KULTŪROS CENTRO TEATRAS „RUODA“
KUPROTAS OŽELIS
pagal Z. Kymantaitės – Čiurlionienės pjesę
Režisierius – Vincas Andriuška

18.00 val.
ANYKŠČIŲ KULTŪROS CENTRO TEATRAS
OTELAS
pagal V. Šekspyro tragediją
Režisierius – Jonas Buziliauskas

Spalio 7 d.
18.00 val.
TELŠIŲ ŽEMAITĖS DRAMOS TEATRAS
I. Lausund
BESTUBURIADA
Režisierius – Paulius Officevicius

Spalio 11 d.
13.00 val.
ROKIŠKIO KULTŪROS CENTRO LIAUDIES TEATRAS
ŠEPKĄ ATRADAU AŠ
pagal L. Šepkos literatūrą
Režisierius – Neringa Danienė

15.30 val.
SKAPIŠKIO MĖGĖJŲ TEATRAS „STEBULĖ“
NULAUŽTŲ ŠAKŲ GIESMĖS
pagal J. Usinavičiaus kūryką
Režisierius – Vida Vadoklytė

18.00 val.
UTENOS KAMERINIS TEATRAS
PATRIOTAI
pagal P. Vaičiūno pjesę
Režisierius – Šarūnas Kurnickas

Spalio 13 d.
18.00 val.
TELŠIŲ ŽEMAITĖS DRAMOS TEATRAS
STABELIS
pagal P. Vaičiūno pjesę „Stabai ir žmonės“
Režisierius – Donatas Žilinskas

Spalio 16 d.
18.00 val.
KLAIPĖDOS ŽVEJŲ RŪMŲ PILIES TEATRAS
Patriko Sūskindo
PONO ZOMERIO ISTORIJA
Režisierius – Alvydas Vizgirda

Bilietus galite įsigyti kasoje arba
ticketmarket.lt

Festivalio „teatRADIMAI“ 2026 m. programa

teatras, kuris pakvies į Petro Vaičiūno komediją „Patriotai“ (rež. Šarūnas Kurnickas). Skapiškio mėgėjų teatras į festivalį atveža pagal Jurgio Usinavičiaus kūrybą sukurta spektaklį „Nulaužtų šakų giesmės“ (rež. Vida Vadoklytė), o Klaipėdos Žvejų rūmų Pilies teatras – Patriko Sūskindo spektaklį „Pono Zomerio istorija“ (rež. Alvydas Vizgirda).

Pirmą kartą „teatRADIMUOSE“ vaidins Rietavo kultūros centro trupė „Ruoda“, kuri festivalio metu parodys pagal Sofijos Čiurlionienės-Kymantaitės pjesę sukurta spektaklį „Kuprotas oželis“ (rež. Vincas Andriuška). Daug kartų už puikius kūrybinius pasiekimus apdovanotas Rokiškio kultūros centro liaudies teatro kolektyvas į Telšius planuoja atvežti Neringos Danienės režisuotą, pagal talentingo liaudies meistro Liongino Šepkos atsiminimus sukurta spektaklį „Šepką atradau aš“. Šiame spektaklyje žiūrovų laukia pažintis ir su mažai girdėtomis, bet Lietuvai svarbiomis asmenybėmis.

Be „Skerdynių dievo“, festivalyje bus galimybė pamatyti dar ir du kitus Telšių Žemaitės dramos teatro spektaklius – režisieriaus Pauliaus Officevicius kartu su teatro kūrybine grupe sukurta Ingridos Lausund „Bestuburiadą“ ir Donato Žilinsko režisuotą „Stabelį“, kuris sukurtas pagal Petro Vaičiūno kūrinį „Stabai ir žmonės“.

Telšių Žemaitės dramos teatro informacija. Nuotraukos iš teatro archyvo

Šiomet Telšių vyskupui ANTANUI VAIČIUI būtų sukakę 100

Antanas Vaičius (1926–2008) – buvęs Telšių vyskupas, Klaipėdos universiteto garbės daktaras (1997). Jis gimė 1926 m. balandžio 5 d. Geidučių kaime (tuometinės Kretingos apskrities Mosėdžio valsčiuje) – dabartinio Skuodo rajono Šačių seniūnijoje. Dabar jo gimtinės vietą ženklina žymaus lietuvių skulptoriaus prof. Antano Kmieliausko sukurta Rūpintojėlio skulptūra.

1934–1938 m. A. Vaičius mokėsi Šačių, 1938–1940 m. – Mosėdžio pradžios mokyklose, 1940–1943 m. – Skuodo gimnazijoje ir ją 1943 m. baigė. Vėliau, 1943–1946 m. studijavo Telšiu, o 1946–1951 m. – Kauno kunigų seminarijoje. 1950 m. rugsėjo 24 d. buvo įšventintas į kunigus.

1951–1952 m. buvo Plungės, 1952–1954 m. – Klaipėdos parapijos vikaras (1953–1954 m. Klaipėdos parapijoje laikinai ėjo ir klebono pareigas). 1954–1959 m. buvo Žygaičių, 1959–1962 m. – Salantų, 1962–1965 m. – Lauko Sodos parapijų klebonas, 1965–1975 m. – Akmenės klebonas ir Vieکشnių dekanato vicedekanas, 1973–1975 m. – Telšių katedros klebonas ir Telšių vyskupijos kurijos kancleris. 1975 m. išrinktas Telšių vyskupijos ir Klaipėdos prelatūros kapituliniu vikaru. 1982 m. liepos 5 d. popiežius Jonas Paulius II Antaną Vaičių paskyrė Telšių vyskupijos ir Klaipėdos prelatūros apaštališkuoju administratoriumi, jis buvo nominuotas vyskupu. Konsekravimo iššilmės 1982 m. liepos 25 d. vyko Kauno arkikatedroje bazilikoje.

1986–1999 m. A. Vaičius buvo Dvasininkijos (kunigų) kongregacijos Vatikane narys, 1988–1993 m. – Lietuvos Vyskupų Konferencijos pirmininko pavaduotojas. 1987 m. Romoje dalyvavo Lietuvos krikšto 600 m. jubiliejaus minėjime ir J. Matulaičio beatifikacijos iššilmėse (jis buvo vieningas Lietuvos vyskupas, gavęs sovietų valdžios leidimą į jas vykti).

1998 m. apdovanotas Gedimino ordino Komandoro kryžiumi.

1989–2001 m. buvo Telšių vyskupijos ordinaras.

2001 m., sulaukęs 75 metų amžiaus, pagal ka-

Telšių vyskupas Antanas Vaičius (1926–2008). Sigito Varno nuotrauka iš RKIC archyvo

nonų teisės nuostatus įteikė popiežiui Jonui Pauliui II atsistatydinimo raštą. Tų pačių metų gegužės 13 d. popiežius priėmė atsistatydinimą ir paskyrė jį Telšių vyskupijos apaštaliniu administratoriumi, o 2002 m. sausio 5 d. iš šių pareigų atleido.

2003–2008 m. buvo Telšių vyskupas emeritas.

A. Vaičius mirė 2008 m. lapkričio 25 dieną. Amžinam poilsiui jis atgulė Telšių Šv. Antano Paduviečio katedros šventoriuje.

NAUDOTA LITERATŪRA:

1. „Antanas Vaičius“, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*: <https://inx.lv/J69GJ>.

Telšių Šv. Antano Paduviečio katedros šventoriaus fragmentas. Iš kairės į dešinę: Telšių vyskupų Antano Vaičiaus, Petro Maželio, Juozapo Pletkaus ir 1863 m. sukilimo dalyvių, kunigų Izidoriaus Noreikos ir Antano Gargaso kapai. D. Mukienės nuotrauka

Tokį vyskupą Antaną VAIČIŲ prisimena Žygaičių parapijiečiai

Regina Bliūdžiuvienė

Regėjau versmę...

Tai šventos giesmės žodžiai, skelbiantys velykinį prisikėlimo džiaugsmą. Šviesi džiaugsmo versmė pasiekia ir žmonių, kurie pažinojo ir prisimena kunigą Antaną Vaičių, širdyse. Kartais ta versmė tik suribuliuoja, o kartais išsilieja srove. Jutau, mačiau ją žmonių, su kuriais kalbėjau, akyse, girdėjau jų tyliuose atsidusimuose ir patylėjimuose. Atrodė, kad pasakodami tai, ką atsimena, jie tarsi nuo darbų su grubusiais pirštais verstų senos maldaknygės lapus. Versmės šviesa siekė ir mane, ji skalavo ir skaidrino, nešė ir vedė, klupdė ir kėlė, leido pažinti ir būti pažintai. Iš kiekvieno parapijiečių pasakyto žodžio, sakinio apie kunigą, iš laiko išblukintų nuotraukų kaip vaivorykstė įvairiomis spalvomis vėl ėmė ryškėti buvę įvykiai, vaizdai, epizodai ir skleidėsi šviesus A. Vaičiaus paveikslas. Šis žygaitiškių pažintas kunigas, kai jis ėjo ganytojo pareigas jų parapijoje, jau tada buvo versmė, kylanti ir kitus nukreipianti į amžinąjį gyvenimą. Dabar jis atgijo atsiminimuose, kilo iš praeities ir vėl buvo su savo žmonėmis ir vėl juos vedė į šviesą.

Tada dar visai jaunas kunigas A. Vaičius Žygaičiuose Šventųjų apaštalo Petro ir Pauliaus parapijoje klebonu dirbo 1954–1959 metais. Tais metais Žygaičiai nebuvo tokie, kokie jie šiandien. Ne tokį, koks jis dabar, A. Vaičius rado ir miestelio dvasinį centrą.

Į Žygaičius A. Vaičius eiti klebono pareigas persikėlė iš Klaipėdos parapijos, kur dirbo vikaru ir laikinai klebonu. Parapijiečiai džiaugėsi, kad atsidūrė jo pašaukimo kelyje. Šis paskyrimas pačiam kunigui buvo ne stotelė, kur jis galėjo pailsėti, apsidairyti šiame Žemaitijos paribyje. Jam buvo patikėta didelė užduotis – būti ne tik tikinčiųjų ganytoju, kurti Dievo šventovę žmonių širdyse, bet ir atstatyti karo metais stipriai apgriautą bažnyčios pastatą. Jis, atvykęs į Žygaičius, pamatė maldos namus, kurie dar tik gydėsi sprogimų išdaužytas sienas, kur ant sužaloto ir griūvančio bažnyčios bokšto vos laikėsi kryžius, o ant žmogaus sielos jau buvo dedama gniuždanti sovietmečio ranka. Nebuvo kunigui miestelyje at-

Kunigas Antanas Vaičius darbo Žygaičiuose (Tauragės r.) metais. Nuotrauka iš R. Bliūdžiuvienės archyvo

vertų durų ir į didelius pakajus – jam teko įsikurti mažiame nameliuke, stovėjusiame šventoriaus pakraštyje ant Ežerūnos skardžio. Jis buvo ne pirmas jo gyventojas. Keli kunigai jau buvo patyrę jo „patogumus“. Kai sovietmečiu valdžia iš Bažnyčios atėmė miestelyje stovėjusią kleboniją, ten įkūrė ligoninę ir ambulatoriją. Tada Žygaičių parapijai priklausęs namelis, kuriame prieš karą būdavo sandėliuojami bažnyčios reikmenys, veikė šarvojimo salė, buvo neįaukus rūšys, tapo kunigų gyvenamąja patalpa. Nepaisant to, kad tai iš valžios pusės buvo savotiškas kunigų pažeminimas, bandymas juos išstumti iš visuomenės, A. Vaičius neprieštaraudamas įsikūrė tame nameliuke kartu su mama ir seserimi Onute. Iš čia jis ėjo gydyti parapijos žmonių sielų, iš čia jiems tiesė kelią į dangiškuosius Tėvo namus. Na o okupacinei valdžiai ir toliau rūpėjo, kad dvasinius dalykus užgožtų fiziniai poreikiai, o sielos lūkesčius pakeistų ideologizuoti siekiai. Ten, kur kadaise sklandė maldos dvasia, turėjo įsitvirtinti kitokia dvasia ir skambėti kitokie žodžiai. Kun. A. Vaičius, pasivaikščiодamas pro buvusią Žygaičių kleboniją, mintyse meldėsi už ligonius, laimino juos, savais

(Nukelta į 10 p.)

Kun. Antanas Vaičius Žygaičių šventųjų apaštalų Petro ir Pauliaus bažnyčioje pie altoriaus. Nuotrauka iš R. Bliūdžiuvienės archyvo

laikė jais besirūpinantį personalą. Gal kam, besigydančiam ligoninėje, sugavęs netikėtą jų žvilgsnį, ir pamojudavo, O kartą, kaip pasakoja parapijiečiai Stanislava Abromienė, pro pravirą langą į palatą įmetė saldinių, nes pamatė ten esant vaiką. Takelis Ežerūonos pakraščiu nuvedavo ir į kapinių kalnelį. Ir ten buvo jo žmonės, po palinkusiais kryžiais ir liepomis sugulę laukti Viešpaties žadėto prisikėlimo. Ten jis palydėdavo ir išeinančius negrižimo keliu.

Einant laikui mažasis namelis po ąžuolu, kuriame gyveno jaunas klebonas, tapo didesnis už dviejų aukštų ligoninę, o nedideli langeliai, siauros durys ir ankšti kambarėliai buvo sklidini tokios galingos šviesos, kad galėjo ją sį širdis spinduliuoti kitiems, žadinti jose tikėjimą, viltį ir meilę. A. Vaičius atvyko į Žygaičius ir pasiliko čia, kad skleistų šviesą viltį ir praturtintų parapijiečių dvasinį gyvenimą. Jis visada buvo su žmonėmis, žinojo jų rūpesčius, stengėsi pažinti juos, bendraudamas su jais atnaujindavo, tiesindavo takus pas TĄ, pas kurį jis pats ėjo. Apie tai žmonės, prisimindami jį, ir šiandien kalba su didžiausia pagarba. Jis laisvino širdis taip, kaip sodininkas kad tiesina vėjų palenktus medelius. Augino jaunimą kaip daigelius, viltimi guodė pavargusias sielas. Bendraujant su juo imdavo žibėti žmonių akys, sutvirtėdavo

žingsnis, maldoje ir giesmėje stiprėdavo tarpusavio bendrystė.

Rūsti pokario kasdienybė tada visada buvo šalia. Dar daugiau – prikibusi lyg koks akmenėlis einančiojo bate. Apie tuos kliuvinius pats Vyskupas gana plačiai ir atvirai pasakoja savo atsiminimų knygoje „Pašaukimo keliu“ (p. 76–82), kurią 2010 m. išleido leidykla „Naujasis lankas“. Žygaičių parapija jų įsigijo 87-ias.

Jaunajam kunigui rūpesčių Žygaičiuose buvo daugybė ir ne tik remontuojant bažnyčios sienas, šventorių apjuosiant akmenine tvorele. Bet dar daugiau buvo gerų rankų. Jam padėdavo ne tik suaugusieji, bet ir vaikai. Klebonui, kuriam dažnai ne likdavo laiko savo paties maistu pasirūpinti, parapijiečiai, kai reikėdavo, ir valgyti atnešdavo, bulvelių užaugindavo, rūbą mamutei ar kunigui pasiūdavo.

Tik penkeri metai tarnystės Žygaičių parapijoje – toje laikinoje stotelėje einant Pašaukimo keliu Viešpaties akivaizdoje, o kiek gėrio čia pasėta.

A. Vaičius i jį pažinojusių, su juo bendravusių parapijiečių atmintyje liko kaip žmogiškumo ir tikėjimo šviesulys, bičiulis ir dvasinis vadovas, tikėjimo uola sklėjančiame mūsų gyvenime. Kai sovietmetis slankiojo aplink kaip riaumojantis liūtas, jaunas kunigas buvo kaip vynmedis, apie kurį vyniojosi trapios šakelės. Tvinstančioje melo jūroje jis iškilo kaip tvirtas Evangelijos tiesos saugotojas. Giliai į žmonių širdis nusėdo kunigo nepaprastas nuoširdumas, atidumas kiekvienam sutiktajam, kuklus gyvenimo būdas, pasitikėjimas Dievu.

Einant metams sklėja, trupa žmonių atmintis, ūkanomis užsidangsto brangios bendravimo akimirkos, blanksta kadaise nespaltotose nuotraukose sustabdyti vaizdai. Štai dvi mažutės nuotraukos – du priešingi gyvenimo momentai. Vienoje įamžintos vestuvės, kitoje – skaudi netektis. Abiejų nugarinėje pusėje neklusnia ranka įrašyti liudijimai neleidžia laikui ištrinti vardų. Visais tais atvejais kunigas A. Vaičius buvo šalia žmonių – ir skausmo, ir džiaugsmo valandomis. Tikras buvo ne tik jo oficialusis bendravimas, bet ir vidinis, asmeninis santykis su parapijiečiais. Tai nėra užmiršta, einant metams išliko, nes tai, ką širdyse statė kunigas A. Vaičius, eina kartu su žmonėmis, todėl, prisiminus jį, žybteli kaip kibirkštis, išsilieja kaip šviesa. Atsiminimais besidalijantys žmonės sako, kad prisimenant A. Vaičių širdis tarsi šokteli, lyg vandeniu iš aukštybių būtų apšlakstyta, sausroje palaistyta, šaltyje atgaivinta. Ir beveik

visi, kuriuos kalbinau, kaip atodūsi kartojo tuos pačius žodžius: „Ot buvo kunigas...“ Tai ne jo įvertinimas, o ilgesys ir padėka Dievui už maloną gyvenimo kelio dalį nueiti kartu su juo, būti jo pakrikštytam ar į kalnelį palydėtam, tikintis susitikimo amžinybėje.

Nenutrūko mūsų krašto žmonių ryšys su A. Vaičiumi ir tada, kai jis buvo paskirtas dirbti į kitas didžiojo kelio stoteles, kitų parapijų žmonėms kalbėjo ir rodė: „Štai Dievo Avinėlis“. Ryšys liko abipusis. Juk pirmoji parapija, kurioje jam buvo patikėtos klebono pareigos, kaip ir pirmoji meilė: galbūt išskiria, bet neužgesa, tik patikrina, kas buvo tikra. A. Vaičius, jau išvykęs iš Žygaičių, ne vienam parapijiečiui atsiųsdavo sveikinimo žinutes, parašydavo laiškelį, per pažįstamus žodelį perduodavo. Jau ir tapęs Vyskupu jis čia, Žygaičiuose, buvo visų tikinčiųjų be galo laukiamas. Jam mūsų parapija rūpėjo kaip tėvui jo augintas ir vaikščioti mokytas vaikas, kaip sėjėjui rūpi iš jo bertos sėklos kylantis želmuo.

Parapijiečiai taip pat aplankydavo savo ganytoją. Štai 1997 m. pilnas autobusas žmonių nuvykome į Telšius susitikti su A. Vaičiumi. Dalyvavome jo aukojamose Šventose Mišiose. Pamokslo metu jis pasidžiaugė, kad jaučiasi taip, lyg nebūtų laiko perskyrusios bedugnės, kad gali melstis su Žygaičių parapijos žmonėmis. Tą dieną buvome pakviesti į vyskupijos kuriją, pavaišinti arbata ir tėviškai palaiminti. Sustojome gal paskutinei bendrai nuotraukai. O kai gyvybės Viešpats išsivedė jį pas Tėvą, 2008 m. lapkričio 27 d. mes, 43 žmonės iš Žygaičių krašto, atvykome į didįjį atsisveikinimą su Vyskupu. Tik jau nedaug bebuvo tų, kurie išlydėjo jį išvykstant iš Žygaičių. 2009-ųjų lapkričio 28-ąją, kai buvo minimos jo mirties metinės, vėl nuvažiavome į Telšius. Tada mūsų buvo 46. Visi suklaupėme prie Vyskupo kapo. Netgi dabar, kai nuvykstame į Telšius pavieniui, sustojame prie jo amžinojo poilsio vietos ir kaip su artimu ir brangiu žmogumi pasisveikiname, pagerbiame jį ir pasimeldžiame. Ateina čia net ir tie, kurie asmeniškai jo nepažinojo... Prie Vyskupo kapo rymančios susikaupęs Rūpintojėlis, ir dvi Rūpintojėlio skulptūros Žygaičiuose (klebonijos sode ir skverelyje šalia Bažnyčios) yra kaip parapijiečių nenutrūkusio ryšio su kunigu A. Vaičiumi liudytojai.

Minėdami Telšių Vyskupijos šimtmetį, prisimeiname ir tai, kad A. Vaičius gimė tais pačiais metais, kuriais buvo įkurta Vyskupija. Šia dviguba proga

nusprendėme surinkti parapijiečių atsiminimus apie kunigą A. Vaičių, sudėti į jo atminimui skirtą knygą „Šviesuliu atmintyje pasilikęs“ ir išleisti ją. Išspausdintoje knygoje A. Vaičius – vėl su savo parapijos žmonėmis. Mes, trys knygos sudarytojai, kiekvienas kitu aspektu prisilietėme prie istorija tapusių epizodų. Šviesus kunigo paveikslas atgijo Elenos Bazinienės medžiagoje „Vaikystės metai su kunigu Antanu Vaičiumi“, o iš Juozo Kuisio surinktų ir sudėliotų nuotraukų savotiškai dabartimi tapo „Akimirkos, neišnykusios praeityje“.

Rugsėjo 20 d. Žygaičių Šv. apaštalų Petro ir Pauliaus bažnyčioje po Šv. Mišių vyko minėtos knygos sutiktuvs. Tai buvo prasminga data: būtent rugsėjo 24 dieną (1950 m.) A. Vaičius buvo įšventintas į kunigus. Renginio pradžioje kalbėjo parapijos klebonas Tomas Domarkas. Vėliau apie knygos gimimą papasakojo jos sudarytojai Elena Bazinienė, Juozas Kuisys ir šios publikacijos autorė, užrašiusi A. Vaičių pažinėjusių, su juo bendravusių žmonių atsiminimus bei parengusi knygą spaudai.

Pateikiu žiupsnelį žygaitiškių atsiminimų apie jų parapijoje dirbusį, vėliau Telšių Vyskupu tapusį mylimą kleboną A. Vaičių.

ONA BAUŽIENĖ (gimė 1921 m., gyveno Žygaičių miestelyje):

Kai A. Vaičius atvyko į Žygaičius, pusė miestelio atėjo jo sutikti. Jis buvo pirmas, kuris miestelyje subūrė mergaičių chorą. Jų buvo keturiolika. Mano vyras Domas Bauža kartu su A. Vaičiumi pasirūpino apšvietimu – pastatė dinamą, kuri gamino elektrą. Jos užteko mūsų namui, bažnyčiai ir klebonijai.

Per karą Žygaičių bažnyčia buvo labai apgadinta. Bokšte nebuvo ir kryžiaus. Kai jį remontavo, tai Alfonsas Barborinas atsistojo, ištiesė rankas ir atrodė kaip Nukryžiuotasis. A. Vaičius pasirūpino, kad būtų pradėtas tvarkyti šventorius. Ardė jo akmenis, didelius akmenis skalbė su kūju. Dalį tų akmenų išsivežė žmonės, kitus panaudojo mūrijant kapinių tvorą. Dirbo ir dideli, ir maži. Vaikai su kibiriukais nešdavo naujai tvorai skirtą cementą. Dirbo ir pats A. Vaičius, ir zakristijonas, net vargonininkas.

Dažnai ryte A. Vaičius, atbėgęs pas mus, prašydavo: „Duok ką užkąsti – duonos, lašinių, pipirų“. Perkąsdavo ką nors ir eidavo prie darbininkų.

Jis ir mano vaikus žadindavo prie darbo. Su smilga braukdavo per nosį ir sakydavo: „Nu, vaikai, einam, (Nukelta į 12 p.)

padėkit. Duosiu saldinių“. Gečo 4 vaikai, Pocius 4, mano 2 vaikai dirbdavo, dar iš miestelio vaikų atbėgdavo. Suaugusių žmonių valdžia neleisdavo dirbti prie bažnyčios, ateidavo brigadininkai tikrinti. Žmonės, pamatę tuos brigadininkus besiartinant, pabėgdavo ir pasislėpdavo bažnyčioje. Kartą dirbo moterys iš Aukštupių. Atėjo brigadininkas J. K. jų gaudyti. Ona Bartušienė ir sako: „Eik tu, putrapilvi“. Vaikams kartais Pocienė, kartais Gečienė, kartais mes ko nors valgyti paduodavom, ant duonos užtepdavom. Duona buvo sėlenuota, bet vis valgis. Kartais vaikai patys ko nors atsinešdavo, mamos jiems blynų iškepėdavo. Jei būdavo karšta, A. Vaičius vaikus dienai įpusėjęs, o taip pat ir po darbo po 8, 10 (vieną partiją po kitos) motociklu nuveždavo į ežerą išsimaudyti, dulkes nusiplauti. Jis ir pats su vaikais maudydavosi, taškydavosi. Kitą dieną vėl cementą visi nešdavo. A. Vaičius, kaip žemaičiai sako, buvo tikras „juodas“ darbininkas, viską dirbdavo: ir kalkes nešdavo, ir šventorių grėbstydavo – jokio darbo nevengė. Kartais po darbų ateidavo pas mus purvinas, pavargęs, išalkęs.

Bažnyčia per karą buvo labai nukentėjusi. Jos sienose buvo net 36 skylės. Vienas sviedinys nuo upelio pusės kiaurai sieną buvo pramušęs. Vokiečiai besitraukdami susilipo į bokštą ir šaudė link miško, o rusai davė jiems atgal. Iš bokšto liko tik krėkliai. Tada miestelyje sudegė 7 pastatai, tarp jų ir špitolė.

Jei kartais vaikai susipešdavo, kunigas jiems liepdavo susitaikyti ir pasibučiuoti. Tie klausydavo, kad ir bliaudami bet pasibučiuodavo (kaip neklausysi klebono, turi juk daryti tai, kas jo liepta). Mes ir mūsų kaimynai buvom be bėdos. Jei tik kas, klebonas visada padėdavo – ir tvarka kaip bažnyčioje.

Vargonininkas Vacys Bamšas pas mus gyveno. Buvom jam davę kambarėlį. Vieną kartą vaikai, kurie padėjo remontuoti šventoriaus tvorą, pasidarė pramogą – vargonininką įstūmė į kalkių duobę. Išlenda šis visa baltas, kalkinas. Nepyko, pats jaunas buvo, nebijojo išdaigų. Kitą kartą mūsų vaikai pamatė pro medžių šakas kažką ateinant. Manė, kad zakristijonas grįžta. Nusitaikė pro langą ir apipylė jį iš antro aukšto vandiniu. Bet pataikė ne zakristijonui, o klebonui A. Vaičiui. „Nu, – sako jis, – „už bausmę dabar visi gausit cementą ir akmenis nešioti“. Jis žinojo, kaip su vaikais elgtis.

Tiek būdamas savo namuose, tiek ir kalėdodamas valgydavo labai paprastai.

Tada buvo labai tuščias laikas – visko trūko. Miestelis neseniai buvo beveik sudegęs, vokiečiai gyventojų gyvulius išsivarę. Jei kas kokio nors maisto atnešdavo

į kleboniją, kunigėlis būdavo labai dėkingas. Jo sesuo Onutė kartais pas mus atbėgdavo. Sako: „Duok porą kiaušinių, neturiu klebonukui ko pusryčiams iškepti“. Duodavom, skyrėme ir kampuką savo žemės už tvartuko, kad jis pasisodintų bulvikių. Onutė salotų pasėdavo. Vėliau brigadininkas nužiūrėjo ir nebeleisdavo tos žemės klebonukui duoti.

A. Vaičiaus pamokslai būdavo labai geri, paprastai, sakydavo jis juos iš širdies. Vieną, kaip reikia daryti žmonėms gera, ir dabar prisimenu. Turinys buvo toks: Ėjo moteris per lauką takiuku ir vis pasilenkusi kažką rinko. Pamatė policininkas, prisistatė ir klausia, ką ji čia renka, gal kartais kokius pinigus rado. O ji rodo jam stiklo šukes. Sako, renku, kad vaikai kojų nesusipjaustytų. Štai taip ir reikia gera daryti kitiems.

Vieną kartą mes vos nenumarinom iš juoko klebonuko mamytės. Dėl niekų taip įsijuokėm, kad net ant grindų raičiojomės, o mamutė pagalvės kampą tiesiog graužė. Klebonukas mėgo juokus. Vakarais jis pasikviesdavo vaikus žiužį mušti, žiedą dalinti. Vaikų priedavo pilnas šventorius. Vieną kartą žiemą su sniegu pradėjom duotis. A. Vaičius man užkišo gniūžtę už apyklaiklės, o aš jam pataikiau – įkrito jam to sniego net po apatiniais rūbais. Išsigandau, puoliau atsiprašinėti. O jis sako: „Aš toks pat žmogus, kaip ir visi kiti“. Pasnigus ir jo sesuo Onutė mėgavo sniegu pasimėtyti.

Pas kunigėlį vaikai rinkdavosi kaip kokie žvirbliai. Jie ir gegužines pamaldas giedodavo. A. Vaičius yra gavęs pylos nuo mokyklos direktoriaus už vaikus. Ale paskui jį patį žmona barė, kam kunigą persekioja, tai direktorius vis sakydavo, kad jį žmona „kačėlija“.

Kai parapijiečiams reikėjo su klebonu atsisveikinti, jie iki pat kryžkelės koplytėlės gėles jam po kojomis barstė, o šalikėlėse stovėjo pamerktos laukinių gėlių puokštės. Verkė žmonės, nenorėjo jo išleisti...

CECILIJA DIRŠKIENĖ (gimė 1923 m., gyveno Žygaičių miestelyje):

Beveik kiekvieną vakarą jis pas mus ateidavo. Vieną sykį iš kažkur vėlai parvažiavo ir nebegalėjo mūsų aplankyti. Jo mama vėliau sakė, kad jis tada vietos sau nerado, malėsi po šventorių, nerimavo. Auginau 9 vaikus. Klebonukui buvo su kuo pas mus pabendrauti. Vaikai jo laukdavo. Neprašyti pasidėdavo ant stalo dienoraščius, mat klebonukas tikrindavo pažymius. Jei pažymiai geri, tai saldinių duodavo, o jei rasdavo blogų, ir už ausies patempdavo. O kaip jis mėgdavo su vaikais siusti! Sykį, vos įėjęs į trobą, pakėlė nuo kros-

nies puodą, pirštu perbraukė per jo dugną, o tada su paisais ištepliojo vaikus. Šie nepasidavė, patys puolė jį „grąžinti“. Ištepliojo visą, net baltinius „sudirbo“. Gavau trobos duris uždaryti, kad kunigėlis galėtų nusirengęs nusiprausti. Visokių žaidimų jis mokėjo. Kai ateidavo, žaisdavome visi, ir mane prisikalbindavo, ir kaimynę Eičienę. Kartu ir „Žiedą dalydavome“, ir „Pušį gaudydavome“, ir „Primuštinį“ žaisdavome.

Kartais atvažiuodavo motociklu, vaikus susisodindavo į priekabą – kiek ten jų tilpdavo, mane užlaipindavo ant motociklo galo ir veždavo visus iki Aukštupių, o paskui atgal – taip mus pavažinėdavo.

Atėjęs vis prašydavo šalto pieno. Mes pieną merkdavome į šulinį – senoviškai. Kunigiukui jis buvo labai skanus ir sveikas. O kai papjaudavome veršiuką, nunešdavau jam veršienos. Labai ją mėgo. Vis prašydavo, kad jam bent vieną inkstuką atiduočiau. Kai jau ėjo ganytojo pareigas Salantuose, rašydavo man laiškus, o atvažiavęs aplankydavo, sakydavo, kad aš jį šaltu pienu ir veršiena išgydžiau. Mums jis buvo kaip namiškis. Valgydavo viską, ką turėdavau išvirusi. Ateis, dangtį pakėlęs pažiūrės į puodą ir sakys: „Įpilki man“. Mane kartais paerzindavo: „Turi daug vaikų, gali bent vieną į kunigus leisti“. „Kad jie išdykę, tikri chuliganai,“ – atsakydavau. „Bet ir aš toks buvau“, – juokdavosi klebonėlis, – „grietinę pats išvalgydavau, o sesers lūpas ją aptepdavau...“

Pavasarij jam pasodindavom maišelį bulvių, rudenį nukasdavom ir nuveždavom. Mano mergelės Jadvyga ir Gražina chore giedojo. Kai būdavo laisvesnis, klebonėlis prie šventoriaus kampo stovėdavo ir šnekindavo praeinančius. Vaikščiodavo po šventorių, meldavosi. Jo mamai pasiuvau kostiumėlį. Kai nunešiau, tai Onutė pavaišino visokiais pyragais, lauktuvių įdėjo, o kunigėlis pasakė: „Nešk vaikams“.

Kai jis jau turėjo išvažiuoti, per paskutines pamaldas visi, kas tądien buvo bažnyčioje, šniurkščiojo. Klebonėlis prie mažojo altoriaus, kur stovėjo Jėzaus statula, garsiai skaitė Jėzaus širdies litaniją. Vienu momentu kažkaip nutilo. Visi pradėjo garsiai verkti. Labai gailėjomės. Išvažiuojant kelias gėlėmis buvo parbarstytas iki kryžkelės.

MARIJONA PAULIENĖ,
(KATAUSKAITĖ), gimė 1918 m., gyveno
Žygaičių miestelyje:

Kai čia klebonavo A. Vaičius, mes gyvenome Aukštupiuose – Šetkaus ūkyje. Pirmą sykį jį sutikau labai netikėtai. Atėjau į Žygaičius, nes reikėjo į vaisti-

nę. Ji veikė priešais bažnyčią – valdžios atimtoje klebonijoje. Einu pro šventorių, o A. Vaičius prie savo namelio knygą skaito. Pamatė mane, padėjo knygą ir tap tap tap laiptais pro didžiuosius vartus. „Kur eini“, – klausia. Pasakiau, kad į vaistinę. Kaip aš tada susigėdau! Buvau nėsčia, suknelė taip nepadoriai atrodė. O klebonas paprastai sako: „Ir aš einu į vaistinę, Onutė yra kiek apsigusi, reikia šiek tiek vaistų, bet vienam nesmagu“. Taip ir nuėjom kartu.

Kitą kartą klebonas, mane sutikęs, klausia: „Na, ar jau pareini čia?“ Manė, kad einu gimdyti. Sakau, kad dar ne. Duktė Zita ir gimė, kaip aš sakau, tame buvusios klebonijos pastate, o A. Vaičius ją pakrikštijo. Vėliau vis pasidomėdavo, kaip mergaitė auga. Netrukus gimė ir sūnus Antanas. A. Vaičius atvažiuodavo pas mus į Aukštupius. Susėsdavom po obelimi sode, įvairiausių žaidimus kartu su juo žaisdavom. Ypač, kai vaikai paaugo. Jis mane vis ponia vadindavo. Buvo daugiau negu namiškis, amžinai su visų vaikais žaisdavo. Ar iš kapinių pareidamas, ar šiaip iš kur, vis vaikams saldinių paberdavo.

Sykį pareinu pėsčia iš Žvingių. A. Vaičius pasiveja su motociklu. Sako: „Pavežčiau, ale sugalvojau prie ežero nuvažiuoti“. Jis nepraleisdavo nė mažiausios progos žmogų užkalbinti. Gyveno paprastai, kaip ir visi. Malkų jam žmonės iš kaimo atveždavo. Degtinės negerdavo nė kiek. Sykį Aukštupuose viena šeimininkė jam įpylė vyno, bet ir to negėrė. Kai pradėjo bažnyčią remontuoti, pats po namus vaikščiodavo ir važinėdavo, prašydavo paaukoti remonto darbams, kiek kas gali. Šventorių sutvarkė. Bažnyčios viduje visos statulos buvo išimtos ir perdažytos.

Į bažnyčią Žygaičiuose kiekvieną sekmadienį ateidavau pėsčia, lyja ar sniega – vis tiek. Kai pirmą kartą nuėjau pas A. Vaičių išpažinties, jis pirmiausiai paklausė, kokia mano pavardė – norėjo visus parapijiečius geriau pažinti. Jis turbūt visų žmonių vardus ir pavardes žinojo. Įėjęs į bažnyčią prieš Mišias, tik linkt galvelę vienam, antram, trečiam – visus pažinojo, sutikęs ir jų vardus pasakydavo. Pamokslai jo buvo paprasti, gaudinti negraudindavo, pavyzdžius pateikdavo iš pasakų, iš raštų. Per paskutinį pamokslą, kai atsisveikino su parapijiečiais, įlipo į sakyklą ir sako: „Aš esu liūdnas, jūs būkite linksmi. Man reikia išeiti“. O kai reikėjo išvažiuoti, klebono niekur nėra. Mašina pakrauta, visi žmonės ašarom plūsta, o jo neranda. Sesuo Onutė apibėgo visur. Rado už bažnyčios prie centrinės sienos ties altoriumi beverkiantį. Jo gerumui, paprastumui apsakyti trūksta žodžių.

Archeologė, pedagogė, muziejininkė, knygų autorė, vertėja hab. m. dr. Rimutė RIMANTIENĖ

RIMUTĖ JABLONSKYTĖ-RIMANTIENĖ – mokslininkė, habil. m. dr. (hum. m.; ist. m. dr. 1962 m.), išskili lietuvių archeologė, pedagogė, muziejininkė, knygų autorė, vertėja, daugelio vadinama žymiausia Lietuvos archeologe, kurios tyrimų dėka atskleisti akmens amžiaus periodo Lietuvoje ypatumai. Ji savo kolegų vadinama ir Lietuvos akmens amžiaus tyrėjų motina, kuri nuosekliai dirbdama, kasinėdama archeologijos paminklus bei studijuodama daugiausiai savo tėvo Konstantino Jablonskio surinktą medžiagą atskleidė mokslui seniausią Lietuvos istorijos tarpsnį – nuo pirmųjų gyventojų pasirodymo iki vietinių kultūrų susiformavimo.

R. Rimantienės pagrindinės mokslinių tyrinėjimų sritys buvo: Lietuvos neolito kultūrų gyventojų buitis, ūkis, pasaulėžiūra, taip pat ir baltų kultūros susidarymas. Ji teigė, kad baltai, kaip ir kiti indoeuropiečiai, formavosi trečiame–antrame tūkstantmetyje prieš Kristų vietinių Narvos kultūros ir Nemuno kultūros pagrindu, juos veikė ir rutulinių amforų kultūra ir kad visos šios kultūros sudarė pagrindą susikurti vietinei Pamarių kultūrai.

R. Rimantienė gimė 1920 m. spalio 25 d. Kaune – istoriko Konstantino Jablonskio (1892–1960) ir matematikės Sofijos Landsbergytės-Jablonskienės (1886–1974) šeimoje. Mirė Vilniuje, eidama 103-uosius metus – 2023 m. liepos 4 dieną. Amžinam poilsui atgulė Vilniaus Antakalnio kapinėse, šalia savo vyro – žymaus bibliografo Juozo Rimanto.

1930 m. baigusi Kauno „Aušros“ mergaičių gimnaziją (čia ji mokėsi 1930–1938 m.), įstojo į Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakultetą. Ten ji studijavo iki 1941 m., o tada mokslą tęsė Vilniaus universitete, kuriame 1942 m. apgynė diplominį darbą tema „Stambieji titnaginiai dirbi-

Habil. m. dr. Rimutė Rimantienė (Jablonskytė). Fotografas Ilja Fišeris. Nuotrauka iš VDA leidyklos archyvo

niai ir kampinės kultūros klausimas Lietuvoje“.

Studijuodama 1942 m. ji dirbo moksline bendradarbe Kauno valstybinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus (dabar Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus) Archeologijos skyriuje, kurį laiką ėjo ir šio muziejaus vyriausiosios fondų saugotojos, Archeologijos skyriaus vedėjos pareigas. 1945–1947 m., nepertraukdama darbo muziejuje, dėstė Vytauto Didžiojo universitete (1946–1950 m. – Kauno valstybinis universitetas), o vėliau, 1960–1999 m., buvo Lietuvos istorijos instituto (iki 1990 m. – LSSR mokslų akademijos Istorijos institutas) Archeologijos skyriaus vyriausioji mokslo darbuotoja. 1972–1977 m. papildomai dėstė Vilniaus universitete.

1962 m. apgynė mokslų daktaro disertaciją tema „Pirmykštis Lietuvos teritorijos apgyvendinimas“. Joje ji išskyrė svarbiausias archeologines kultūras, aptarė visą tuo metu žinomą medžiagą šia tema.

1949 m. liepos 30 d. sukūrė šeimą – išteikėjo už žymaus bibliografo ir bibliotekininko Juozo Rimanto (iki 1940 m. – Slapšinsko, 1908–1973). Kartu su juo išaugino du sūnus: Augį (g. 1951 m.), Rytį (g. 1953 m.) ir dukrą Dovilę (g. 1955 m.).

Akmens amžiaus paminklais ir radiniais ją susidomėti paskatino tėvo pavyzdys, jo vykdoma archeologinė veikla. Į archeologinius tyrinėjimus mokslininkė įsitraukė XX a. 5 dešimtmetyje. Daugiausiai

tyrinėjo akmens ir bronzos amžių Lietuvos paminklus: Eigulių piliakalnį, kapinyną ir gyvenvietes (Kauno m.), Dubičių piliakalnį ir senovės gyvenvietes, Netiesų stovyklavietę ir gyvenvietę, Maksimonių stovyklavietes ir gyvenvietę, Šakių Lankos, Lynupio, Margių akmens amžiaus gyvenvietes (visos šešios Varėnos r.), Ežeryno akmens amžiaus gyvenvietę (Alytaus r.), Šarnelės stovyklavietę ir gyvenvietę (Plungės r.), Nidos akmens amžiaus gyvenvietę, Šventosios, Būtingės gyvenvietes (Palangos m.) bei kitas gyvenvietes. Tarp žymiausių šios mokslininkės atradimų – Nidos ir Šventosios senovės gyvenvietės.

Parašė ir išleido šias monografijas: „Lietuvos paleolitas ir mezolitas“ (lenk. „*Paleolit i mezolit Litvy*“, 1971), „Šventoji I: Narvos kultūros gyvenvietės“ (1979), „Šventoji II: Pamarių kultūros gyvenvietės“ (1980), „Akmens amžius Lietuvoje“ (1984, 21996, vokiečių kalba – 1994), „Nida: senųjų baltų gyvenvietė“ (1989, anglų kalba – 2016), „Kuršių nerija archeologo žvilgsniu“ (1999, vokiškai – 1999), „Akmens amžiaus žvejai prie Pajūrio lagūnos: Šventosios ir Būtingės tyrinėjimai“ (2005, vokiečių kalba – 2005), taip pat ir knygą „Pirmieji Lietuvos gyventojai (XI–IV tūkstantmetis pr. m. e.)“ (1972), atsiminimų knygą „Aš iš dvidešimtojo amžiaus“ (2010). „Šventoji: Narvos kultūros gyvenvietės“ (1979), „Šventoji: Pamarių kultūros gyvenvietės“ (1980), „Nida: Senųjų baltų gyvenvietė“ (1989), „Akmens amžiaus žvejai prie Pajūrio lagūnos“ (2005). Paskutiniąją savo knygą išleido būdama 96-erių metų amžiaus. Ji yra viena ir „Lietuvos TSR archeologijos atlaso“ (1974) autorių.

Konceptualaus pobūdžio monografija „Lietuvos paleolitas ir mezolitas“ – svarbiausiais šios mokslininkės veikalas, kuriame ji pateikė Lietuvos paleolito ir mezolito sampratos pagrindus.

Iš viso Lietuvoje ir užsienyje yra paskelbta daugiau kaip 50 jos mokslinių ir daugiau kaip 20 mokslo populiarinamųjų straipsnių (tarp svarbiausių, išspausdintų anglų kalba, yra šie: „The Neolithik of Eastern Baltic“ // „Journal of World Prehistory“, vol. 6, No.1, 1992, p. 97–143; „Neolithic Hunter – Gatherers at Šventoji in Lithuania“ // „Antiquity“, vol. 66, No. 251, June 1992, p. 367–376; „Holocene Changes in the Palaeoecological Conditions of the Lithuanian Coast around the Šventoji Settlement“ // *Pact*. 50 – II. 10, p. 185–196 (kartu su Meilute Kabailiene) ir kt.).

Lietuvoje yra išspausdinta sdaugiau kaip 100

Rimutės Rimantienės knygų „Šventoji“ (Vilnius: Mokslas, 1979, 1980) viršeliai

šios mokslininkės parengtų enciklopedinių straipsnių. Su R. Kulikauskiene ji sudarė monografiją „Lietuvių liaudies menas: senovės lietuvių papuošalai“ (dvi knygos, 1958–1966, t. p. rusų kalba).

Ji yra parengusi spaudai ir mokymo priemonę „Lietuva iki Kristaus“ (1995), skirtą Lietuvos vidurinėms mokykloms.

R. Rimantienė daug metų aktyviai dalyvaudavo tarptautinėse mokslinėse konferencijose, yra skaičiusi pranešimus Danijoje, Lenkijoje, Čekijoje, Latvijoje, paskaitas – Stokholmo, Upsalos ir Freiburgo universitetuose.

Mokslininkė žinoma ir kaip vertėja – į lietuvių kalbą išvertė: S. O. L. Lagerlöf „Sakmė apie Gestą Berlingą“ (1958); S. Undset „Kristina, Lauranso dukterė“ (3 tomai, 1960); H. Ibseno „Laukinė antis“, „Šmėklos“ (1963), „Peras Giuntas“ (kartu su Tatjana Rostovaite, 1972); J. L. I. Lie apsakymų rinkinį „Kalnų vienkiemis“ (1964) ir kelių kitų rašytojų kūrinius iš švedų, norvegų, rusų kalbų.

Už nuopelnus Lietuvai, savo indėlį į mokslą yra R. Rimantienė yra apdovanota Lietuvos mokslo premija (1993), Baltijos Asamblėjos premija (1997), Gedimino ordino Komandoro kryžiumi (2008).

NAUDOTA LITERATŪRA:

1. „Rimutė Rimantienė“, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*: <https://inx.lv/J6CPB>.
2. „Rimutė Rimantienė“, *Lietuvos archeologijos draugija*: <https://inx.lv/J6CPm>.
3. „Mirė garsi archeologė Rimutė Rimantienė“, *LRT*: <https://inx.lv/J6CPs>.
4. „Rimutė Rimantienė“, *Vikipedija. Laisvoji enciklopedija*: <https://inx.lv/J6CPK>.

Tarptautinė tarpdisciplininė konferencija „Priešistorinis menas ir simboliai Rytų Baltijos regiono mezolito–neolito kontekstuose“, skirta mokslininkės Rimutės Rimantienės atminimui

2026 m. rugsėjo 7–10 d. Vilniaus dailės akademijos (VDA) Nidos meno kolonijoje vyko tarptautinė tarpdisciplininė konferencija „Priešistorinis menas ir simboliai Rytų Baltijos regiono mezolito–neolito kontekstuose“, kuri buvo skirta vienai žymiausių Lietuvos archeologų – habil. dr. Rimutei Rimantienei (1920–2023) atminti. Ji daugelį metų yra tyrinėjusia Lietuvos pajūrį Nidoje, Šventojoje, Būtingėje, taip pat ir Šarnelėje (Plungės r.), Aukštaitijoje ir Dzūkijoje. Jos archeologiniai tyrimai ir atradimai reikšmingai prisidėjo prie Lietuvos ir viso Rytų Baltijos regiono priešistorės pažinimo.

Konferencijoje dalyvavo daugiau kaip 20 mokslininkų, tyrinėjančių priešistorinį meną, simbolius ir senųjų bendruomenių gyvenimą. Į konferenciją jie atvyko iš Lietuvos, Latvijos, Estijos, Suomijos, Švedijos, Lenkijos ir Jungtinių Amerikos Valstijų. Jie savo pranešimuose pateikė naujausius tyrimų duomenis apie mezolito ir neolito laikotarpių meną, simbolius, ženklų sistemas, ritualus bei archeologiniuose radiniuose ir laidojimo objektuose aptinkamus praeities žmonių kūrybos pėdsakus.

Konferenciją lydėjo dvi parodos.

Vienoje jų buvo galimybė susipažinti su Lietuvos nacionalinio muziejaus ekspozicija „Prakalbinta praeitis“. Parodą surengė muziejaus direktorė Rūta Kačkutė, parodos kuratorė Dalia Ostrauskienė, joms talkino VDA Nidos meno kolonijos direktorė Neringa Bumblienė. Šią parodą papildė Vilniaus puodžių cecho sukurtos Nidos keramikos rekonstrukcijos ir autentiški R. Rimantienės piešiniai.

VDA Nidos meno kolonijos patalpose konferencijos metu veikė paroda „Kopa“, kurioje buvo pristatomi menininkų „Invernomuto“, Deimanto Narkevičiaus ir Emilijos Škarnulytės kūriniai.

Ekskursijų po Nidą metu buvo aplankytas Mizgirių gintaro muziejus, Nidos žvejo etnografinė sodyba, Kuršių nerijos istorijos muziejus, rašytojo Thomo Manno memorialinis muziejus-kultūros centras.

Konferencijos reklaminio plakato fragmentas

Konferencijoje perskaityti pranešimai

- „Nuo atradimo iki sintezės: Nidos neolito gyvenvietės tyrimų istorija“ (Adomas Butrimas, Dalia Ostrauskienė);
- „Gintaras ir titnagas – simbolinę reikšmę turėjusios prekės tolimųjų mainų tinkluose. Šiaurios Europos pavyzdžiai“ (Lars Larsson);
- „Mezolito aprangos estetinės ir juslinės savybės Rytų Baltijos regione“ (Tuija Kirkinen, Kristina Mannermaa);
- „Tas pats, bet kitaip: skeuomorfizmas Rytų Baltijos akmens amžiuje“ (Aija Macāne, Kerkko Nordqvist);
- „Juodkrantės (vok. *Schwarzort*) gintaro figūrėlės: archeologiniame ir kituose kontekstuose“ (Marius Iršėnas);
- „Paukščiai, kraštovaizdžiai ir simbolika akmens amžiaus mene bei ritualuose Baltijos regione ir Fenoskandijoje“ (Kristina Mannermaa, Marja

Ahola, Tuija Kirkinen);

„Neolito ir ankstyvojo bronzos amžiaus meno objektų kompleksas Kretuono ežero pakrančių regione“ (Algirdas Girininkas);

• „Biržulis iš naujo: naujų lauko tyrimų rezultatai ir tolesnės perspektyvos vienoje žymiausių Vakarų Lietuvos archeologinių vietovių“ (Tomas Rimkus, Vilius Memgaudis);

• „Rytų ir Pietų Lietuvos vėlyvojo paleolito–vidurinio neolito bendruomenių meniškumo apraiškos archeologinėse vietovėse“ (Egidijus Šatavičius);

• „Nida: ankstyviausi siužetiniai vaizdiniai Lietuvos mene“ (Adomas Butrimas);

• „Simboliai keramikos puošyboje. Nidos gyvenvietės keramikos puošybos elementai ir motyvai: kilnės vietos“ (Mindaugas Pilkauskas);

• „Gdanskio įlankos vakarinės dalies gyvenviečių keramikos ornamentika ir formos“ (Danuta Król);

• „Suprasti gaminant: Vakarų Lietuvos neolito keramikos eksperimentinė archeologija“ (Eglė Šatavičė, Dainius Strazdas, Elena Aleksejeva);

• „Technologinis požiūris į neolito keramikos puošybos tyrimus“ (Valdis Bērziņš);

• „Puodai už puodų: šamoto priemaišos reikšmė, identifikavimas ir ypatybės dabartinės Latvijos teritorijos neolito keramikoje“ (Vanda Haferberga);

• „Vėlyvojo neolito keramikos ornamentų kūrimas

Konferencijos organizatoriai, pranešėjai. Nuotraukos iš VDA archyvo

Šiaurės rytų Lenkijos varpinių taurių kultūros kontekstuose“ (Aleksandra Cetwińska, Joanna Dymańska, Krzysztof Cetwiński, Dariusz Manasterski);

• „Elninių šeimos gyvūno atvaizdas iš Užavos upės kolekcijos Vakarų Latvijoje“ (Ilga Zagorska);

• „Briedis kaip simbolinė būtybė Šiaurės Europos mezolite: Krzysztof Wielkopolski 7-osios ankstyvojo mezolito radavietės Vakarų Lenkijoje duomenys platesniame kontekste“ (Jacek Kabaciński, Christopher L. Hill, Małgorzata Winiarska-Kabacińska);

• „Paslaptinas rago dirbiny iš Szczepanki akmens amžiaus medžio-tojų-rinkėjų gyvenvietės Mozūrijoje, Šiaurės rytų Lenkijoje (Witold Gumiński, Tymoteusz Kosiński);

• „Funkcija ir simbolis: Lietuvos holoceno kaulo, rago ir gintaro
(Nukelta į 18 p.)

dirbinių ornamentavimo technologiniai aspektai“ (Gvidas Slah);

- „Modifikuoti dantų pakabukai Estijos akmens amžiaus medžiotojų-rinkėjų kontekste – estetika, tapatybės ženklai ar naujų gyvūnų reprezentacijos?“ (Tõnno Jonuks);

- „Kiškis kaip papuošalas Šventosios neolito gyvenvietėse“ (Eglė Šatavičė, Dalia Ostrauskienė, Gvidas Slah, Vytautas Baranauskas);

- „Simboliai ar maistas? Gyvūnų liekanos akmens amžiaus medžiotojų-rinkėjų kapinyne Dudkoje, Mozūrijoje, Šiaurės Rytų Lenkijoje“ (Karolina Bugajska).

Konferenciją surengė: VDA Dailėtyros institutas ir Nidos meno kolonija.

Konferencijos organizatoriai: prof. dr. A. Butrimas, dr. E. Šatavičė, dr. T. Rimkus, N. Bumbulienė ir N. Bepiršytė.

Konferencijos partneriai: Lietuvos nacionalinis muziejus, VšĮ Vilniaus puodžių cechas, Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutas bei Neringos muziejai.

Konferenciją rėmė: Vilniaus dailės akademijos rektoratas ir leidykla, UAB „Elotus“, Vidmandas Stonkus.

- **Konferencijos programa (anglų kalba):** <https://inx.lv/J6Caf>.

- **Konferencijos leidinys (anglų kalba)** <https://inx.lv/J6Cab>.

Vilniaus dailės akademijos informacija

Fragmentas iš R. Rimantienės knygos „Aš iš dvidešimtojo amžiaus“. Pluoštas archeologės prisiminimų.“ (Vilnius, 2010, p. 302):

„Nelabai ko tikėjau iš to plotelio, bet, kaip visada, viską stengiausi iškasti iki pat galo. Įsitaisiau gal kokiam 3 m aukštyje ant iškastų žemių krūvos su visomis atsarginėmis priemonėmis. Šalia manęs stovi vonelė su švariu vandeniu, turiu pasidėjusi šepetukus, fotoaparatą ir visa kita. Jiedu ramiausiai nukasinėja nuo laiptų viršaus sapropelį, tik žiūriu – išryškėja kažkoks rąstelis ir matyti pjaustymo žymės. Kasėjai susijaudino – čia ne mes iškirtom, šaukia jie. Aišku, matau, kad tai senos įkartos.

Ir kaip nesijaudinti, nes visi žinojo mano šviesiausią svajonę – iškasti dievą! Matau veidą – Šliavas negali net patikėti! O aš šaukiu: nosis, tikrai nosis! Į perkasą įlipti jau nebegaliu – paduodu jiems vonelę su vandeniu ir šepetukus. Taip, tikrai veidas [...]“.

Fragmentas iš archeologo Vykinto Vaitkevičiaus straipsnio „Amžiaus radinys Lietuvoje – Šventosios stabas“ (<https://inx.lv/J6Cf8>):

„Radinys slūgsojo netoli nuo buvusios lagūnos (naujausi tyrimai rodo, kad tai galėjo būti Šventosios upės vaga) kranto, pačiame gitijos – ežerinių sąnašų sluoksnio dugne, atokiau nuo kitų radinių. Visas stabas 1,95 m ilgio, 10 cm skersmens. Nužievinta ir apdirbta tik 32 cm aukščio galvos ir krūtinės dalis. Kaktose paliktas medžio liemens apvalumas, kuris siaura juoste tęsiasi ir per nosį. Akys nepažymėtos, burną rodo tik nedidelis gūbrelis. Kaklas ir krūtinė nutašyti siauromis plokštumėlėmis, kiek leido titnaginis peilis ir akmeninis kirvis. Viršugalvis nutašytas smailai, pakaušyje palikta žievės.

Laboratoriniai tyrimai parodė, kad stabas buvo padirbtas tarp 3641 ir 3370 m. pr. m. e. (R. Rimantienė, „Akmens amžiaus žvejai prie Pajūrio lagūnos. Šventosios ir Būtingės tyrinėjimai“, Vilnius, 2005, p. 286).

Didysis praėjusio šimtmečio Lietuvos archeologinis radinys – 1969 m. rugpjūčio 28 d. surastas prieš 5500 metų pajūryje iš juodaksnio išdrožtas Šventosios stabas. Jį Šventojoje vykusių tyrinėjimų metu atrado mokytas ir kraštotyrininkas Juozas Šliavas iš Žeimelio su vienu iš moksleivių. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš: <https://inx.lv/J6Cf8>

Skuodo rajone gimęs Danielius Alseika – plačiai pasaulyje žinomos archeologės, mokslininkės Marijos Alseikaitės GIMBUTIENĖS tėvas

2026-aisiais sukanka 145 metai kaip Skuodo valsčiaus Urvių vienkiemyje 1881 m. sausio 1 d. gimė ir 90 metų kaip Vilniuje mirė iškilus gydytojas, politikos ir visuomenės veikėjas Danielius Alseika (1881–1936). Daug kam jis žinomas ir kaip tarptautiniu mastu žymios archeologės, mokslininkės Marijos Gimbutienės tėvas.

Urviai – dabar jau buvęs kaimas dabartinėje Skuodo rajono savivaldybėje, esantis 4 km nuo Aleksandrijos gyvenvietės, prie Luobos upės ir netoli Apuolės piliakalnio. Danieliaus, keturių jo brolių ir anksti mirusios sesers tėvai buvo kilę iš tų pačių apylinkių ir abu jie prieš susituokiant turėjo Alseikų pavardes (tėvas buvo Kazimieras Alseika, o mama – Ona Alseikaitė (po vestuvių – Alseikienė). Abu jie buvo žemę mylintys ir ją dirbantys žmonės. Ją mylėti, iš jos semtis dvasios stiprybės, atsakomybės, kad ir ką bedarytum, tėvai mokė ir savo vaikus.

Vaikystės metai ir mokslai:

Skuodas, Liepoja, Marijampolė

Danielius buvo jauniausias iš penkių brolių. Metai, praleisti žemaičių žemėje, stipriai jį pririšo prie šių vietų. Pasak kito iškilaus, iš Skuodo apylinkių kilusio žemaičio – pedagogo, istoriko, kalbininko, kultūros veikėjo Broniaus Untulio (1883–1977), „žemaitiškoje Apuolėje, ten, kur skamba graudingos žemaičių dainos, kur žaliuoja lapuočiai tarp vingiuojančių upelių, krovėsi, tvėrėsi būsimasis daktaro būdas... Ten, savo gimtojoje Apuolėje, pamilo mažasis Danielius Lietuvos padangę, Lietuvos žmones, ten įėjo į jo kraują ir kūną kietas prie krašto prisirišimas [...]“.

Danieliaus tėvai buvo šviesūs žmonės, rūpinosi, kad jų vaikai būtų ne tik sveiki, viskuo, kas būtiniausia, aprūpinti, bet ir žinotų savo prakaitu uždirba-

Danielius Alseika (1881–1936) apie 1920-uosius metus. Fotografas nežinomas. Nuotrauka saugoma Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje, MAVB RS F267-2861, lap. 22. Fotoreprodukcija iš RKIC archyvo

mos duonos kainą, kad ir mokslo saldžius vaisius pažintų. Danielių iš pradžių mokė tėvai, į sodybą užsukantys daraktoriai, taip pat ir vyresnysis brolis Albinas (1860–1943), tuo metu jau mokėsis kunigų seminarijoje, o vėliau klebonavęs Nemunėlio Radviliškyje, Jurbarko ir šio rajono Girdžių miestelyje.

Berniukas buvo gabus ir imlus mokslui, tad tėvai Danielių nuvežė mokytis į Skuode veikusią liaudies mokyklą. Kai ją baigė, vaikiną įstojo į Liepojos gimnaziją. Čia atsiskleidė jo tvirtas, žemaitiškas būdas. Jis iš kitų savo bendraamžių išsiskirdavo drausme, pasišventimu mokslui. Liepojoje pradėjo ryškėti ir jo, būsimo kovotojo už lietuvių tautos laisvę, švietimą, sveikatingumą, teisingumą, bruožai. Liepojoje Danielius tapo čia veikusių slaptų moksleiviškų kuopelių nariu, priklausė taip pat nelegalioms literatų kuopelėms, kurioms vadovavo būsimasis rašytojas Jonas Biliūnas (1879–1907). Susirinkę į literatų kuopelių užsiėmimus moksleiviai skaitydavo ir aptardavo savo parašytus referatus, o

(Nukelta į 20 p.)

labiausiai pavykusių darbelius, tarp jų ir kūrinėlius, siųsdavo į Tilžę slapta leidžiamiems laikraščiams.

Liepojoje Danielius patyrė pirmąjį rimtesnį valdžios smūgį – rusų žandaro pulkininko Vonsiackio įsakymu jis ir kai kurie jo bendraminčiai už dalyvavimą konspiraciniame darbe buvo pašalinti iš mokyklos. Po to mokslą Danielius tęsė Marijampolės gimnazijoje. Čia jis išitraukė į pagrindinę veiklą, Suvalkijoje ir Žemaitijoje platino iš Prūsų gautą Lietuvoje uždraustą lietuvišką spaudą lotyniškais rašmenimis, padėjo organizuoti valstiečių susirinkimus. Turėdamas laisvesnio laiko, rašydavo žinutes ir didesnės apimties straipsnelius spaudos leidiniams – „Varpui“ ir užsienyje leistam „Ūkininkui“, dažniausiai jas pasirašydamas Kukučio slapyvardžiu. Gimnaziją baigė 1903 metais.

Studijos Varšuvoje, Dorpate ir visuomeninė, politinė veikla

Baigdamas gimnaziją svajojo tapti inžinieriumi, tad, siekdamas šio tikslo, 1903 m. įstojo į Varšuvos universitetą. Šiame mieste veikė lietuvių studentų draugija. Danielius tapo jos nariu. Mokydamasis Varšuvoje jis toliau bendradarbiavo su „Varpo“ redakcija. Baigti mokslų Varšuvoje jam nepavyko, nes, 1905 m. kilus streikui, jis buvo iš universiteto pašalintas. Šis įvykis tapo ir lemtingu viso jo gyvenimo posūkiu. Susidomėjęs medicina jis Estijos Dorpato mieste (dabar Tartu) pradėjo ją studijuoti. Kaip tik tuo metu Baltijos šalis pasiekė žinios apie Rusijos revoliucinius įvykius, kurie paveikė ir Lietuvos gyvenimą. Kaip yra rašęs pats Danielius, tada jis, būdamas demokratinių pažiūrų, nutarė grįžti į Lietuvą ir „revoliucinio darbo ieškoti Vilniuje“. Čia vaikiną 1905 m. per atostogas įsijungė į politinę veiklą, su bendraminčiais važinėjo po kaimus, organizavo valstiečius, ragino juos priešintis rusų valdžiai. Rudenį, prasidėjus mokslo metams, grįžo į Dorpatą. Kiek pabuvęs čia, kilus streikui, išskubėjo į Vilnių. Tai buvo Didžiojo Seimo išvakarės, Vilniuje būrėsi inteligentai, įvairių partijų atstovai. Danielius, kaip ir Ernestas Galvanauskas, Petras Ruseckas, kt., dalyvavo Didžiajame Vilniaus Seime kaip Demokratų partijos atstovas.

Knygoje „Vilniaus krašto lietuvių gyvenimas 1919–1934 m.“ (išleista 1935 m.) Danielius rašo, kad po Seimo lietuvių visuomenės veikėja, politikė Felicija Bortkevičienė (1873–1945) jam įteikė

revoliucinės literatūros ir kartu su Pranu Siūleliu išsiuntė į Trakų apskritį vykdyti Seimo nutarimų: šalinti policininkų, rusų pastatytų viršaičių ir kitų rusų ponų. Tada jis Švenčionių apskrityje surengė nemažai mitingų, jo suorganizuoti žmonės išvaikė daug rusų tarnautojų.

Po Švenčionių – vėl Vilnius. Čia jis dar kartą buvo aprūpintas agitacijai skirta literatūra ir šį kartą jau ilgesniam laikui iškeliavo į Švenčionių apskritį.

Tai, ko Danielius imdavosi, darydavo įsitikinęs, kad to reikia ir iš visos širdies – tokia buvo jo prigimtis. Todėl, tiek mokydamasis Liepojoje, tiek Marijampolėje, Varšuvoje, Dorpate, tiek ir įsijungęs į visuomeninį, politinį darbą Vilniuje ir Vilniaus krašte, jis visada būdavo įvykių sūkuryje ir pirmose gretose.

Atslūgus revoliuciniams įvykiams, jis vėl išvyko į Dorpatą ir kibo į medicinos studijas.

Be visuomeninės veiklos jis visada jautėsi lyg kokia žuvis be vandens, todėl Dorpate toliau dalyvavo čia veikusios Lietuvių studentų draugijos veikloje, tapo jos valdybos nariu, vienerius metus šiai draugijai vadovavo. Toliau jis bendradarbiavo ir spaudoje: iš Dorpato siuntinėjo publikacijas lietuviškiems leidiniams – „Lietuvos ūkininkui“, „Vilniaus žinioms“, „Lietuvos žinioms“, savo tekstus dažnai pasirašinėdamas Naujuko arba Studento D. A. slapyvardžiu. Per atostogas Lietuvoje steigė valstiečių sąjungos kuopas.

Sukuria šeimą

1908 m. Vilniuje veikusioje Antrojoje lietuvių dailės parodoje Danielius susipažino su akių gydytoja Veronika Janulaityte (1883–1971), kilusia iš Šiaulių rajono Malavėnų kaimo. Jos tėvai buvo pasiturintys valstiečiai – Matas Janulaitis ir Agota Janulaitienė (Petkevičiūtė).

Danielius ir Veronika iš karto vienas kitam pajuto simpatiją. 1908-aisiais Berlyne Veronikai buvo suteiktas medicinos mokslų daktarės laipsnis (ji tapo pirmąja lietuvaite akių gydytoja, igijusi tokį mokslinį laipsnį užsienyje). Tais pačiais metais darbo reikalais lankydamosi Dorpate Veronika aplankė Danielių. Tai jį nudžiugino, tad viešnią gražiai priėmė, surengė jos susitikimą su Lietuvių studentų draugijos nariais. Danieliaus pažintis su Veronika tęsėsi ir toliau, draugystę pakeitė meilė ir... 1910 m., kai jis baigė studijas, jie nutarė gyventi kartu ir susituokė. Veronika dar prieš vestuves buvo pradėjusi

verstis okulistės praktika, sėkmingai kurį laiką buvo dirbusi Simbirske, kur daugeliui žmonių atliko tada dar gana retas trachomos (lėtinės, užkrečiamos akių junginės liga, dar vadinama granuliuočiu konjunktyvitu), ir kataraktos operacijas.

Gydytojo darbo praktika Ukmergėje

Iš Dorpatu į Lietuvą Danielius sugrįžo būdamas diplomuotas ausų, nosies ir gerklės ligų specialistas. Kartu su Veronika jis įsikūrė anuomet gana aplenkėjusioje Ukmergėje. Kaip jam buvo įprasta, greitai ir čia įsijungė į visuomeninę, kultūrinę veiklą, pradėjo organizuoti koncertus, kitus renginius. Į juos pasikviesdavo Lietuvoje žinomus atlikėjus. Tarp jų buvo ir dainininkas (tenoras), kompozitorius, vargonininkas, choro dirigentas, pedagogas, pirmosios lietuvių operos „Birutė“ (1906) autorius Mikas Petrauskas (1873–1937).

Kiek vėliau Danielių paskyrė dirbti valsčiaus gydytoju į dabartinio Ukmergės rajono Siesikų miestelį.

Pirmojo pasaulinio karo išbandymai

1913 m. Danielius išvyko kelti kvalifikaciją į Vieną (Austrija). Netrukus aplankyti jo ir taip pat pasitobulinti į šį miestą atvažiavo ir Veronika. Kai 1914 m. rugpjūtyje laikraščių antraštės ėmė mirgėti pranešimais apie prasidėjusį Pirmąjį pasaulinį karą, Alseikos gyveno Austrijoje. Iš karto abu ėmė ruošti į Lietuvą. Patyrę daugybę įvairiausių nuotykių, šiaip taip ją pasiekė. O tuo laiku karas vis labiau plėtėsi. Danielių rusų valdžia mobilizavo į kariuomenę ir jis atsidūrė fronte – tapo karo gydytoju. Veronika buvo palikta dirbti Vilniaus Raudonojo Kryžiaus ligoninėje. Vėliau ji atsidūrė Voroneže, kur tuo metu jau buvo nemažai lietuvių pabėgėlių.

Danielius, tapęs kariškiu, neužmiršo visuomeninio, organizacinio darbo. Savo knygoje rašydamas apie tų metų įvykius, jis pasakoja apie Vakarų fronto lietuvių karininkų suvažiavimus, kuriuose dalyvavo.

Minsko laikotarpis

Alseikų gyvenime svarbus buvo Minsko laikotarpis. Į šį miestą pirmoji 1915 m. dirbti gydytoja atvyko Veronika. Iš karto ji ėmė rūpintis, kad ten būtų perkeltas Danielius. Dirbdama Minske ji buvo gydžiusi ne vieną Rusijos kariuomenės aukšto rango karininką. Tarp jų buvo ir fronto vadas Aleksejus

Veronika ir Danielius Alseikos 1915 m. Vilniuje. Fotografas nežinomas. Nuotrauka saugoma Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje, MAVB RS RS F391-633, lap. 2. Fotoreprodukcija iš RKIC archyvo

Evertas. Kai šis vieną kartą apsilankė ligoninėje, kur įteikė apdovanojimus kariams, susitikęs Veroniką paklausė, kuo jai galėtų padėti. Ji paprašė vieno – perkelti vyrą į fronto užnugarį. Netrukus Danielius jau buvo Minske. Jį paskyrė dirbti 60 vietų turėjusios karo ligoninės vyriausiuoju gydytoju.

Minske Alseikoms vien darbo ligoninėje buvo per mažą. Laikmetis sunkus, daug kas pasimetęs, o Danielius stebino savo ryžtingumu ir iniciatyvomis. 1917 m. pabaigoje jis kartu su alytiškiu Antanu Krutuliu dalyvavo Petrapiilyje įvykusiame visos Rusijos lietuvių karininkų suvažiavime, į kurį jie atvyko kaip Minsko delegatai. Anot paties Danieliaus, ten priimti nutarimai daug kuo padėjo formuojant lietuvių kariuomenę Lietuvoje.

1918 m. vasario mėnesį vokiečiai užėmė Minską. Pasitelkę į pagalbą dr. Vladą Bagdoną, jau minėtą

(Nukelta į 22 p.)

Lietuvių sanitarinės pagalbos draugijos, poliklinikos steigėjai. Iš kairės: Danielius Alseika, Veronika Alseikienė, Antanas Krutulys. Fotografas nežinomas. Foroteprodukcija iš RKIC archyvo

Antaną Krutulį ir Pijų Mičiulį, Alseikos Minske įsteigė Lietuvių sanitarinės pagalbos draugiją, subūrusią daug inteligentų – gydytojų, kunigų ir gerbiamų kitų sričiųmonių. Jie pasirūpino, kad lietuviai pabėgėliai Minske būtų gydomi nemokamai. Draugijai pavyko pasiekti ir kad būtų įsteigtas patikros punktas, kuris turėjo padėti lietuviams grįžti namo į tėvynę.

Rusai, pasitraukdami iš Minsko, nebuvo spėję išsivežti karo ligoninės įrenginių ir inventoriaus. D. Alseika ir A. Krutulys ėmė rūpintis, kad šis turtas būtų išsaugotas. Vasario mėnesį Lietuvoje paskelbus nepriklausomybę, jie suprato, kad tokia ligoninė labai praverstų Lietuvai. Tada Alseikos ir jo draugų rūpesčiu karo ligoninė buvo pavadinta nuo karo nukentėjusių šalpos ligonine ir pradėta

Lietuvių sanitarinės pagalbos draugijos valdyba. Stovi Antanas Krutulys. Sėdi (iš kairės): Aleksandras Narbutas, Jurgis Šlapelis, Veronika Alseikienė, Jonas Basanavičius, Danielius Alseika. Fotografas nežinomas. Foroteprodukcija iš RKIC archyvo

rūpintis jos turto pervežimu į Lietuvą. Tam reikėjo vokiečių karinio štabo pritarimo. Minėto štabo karininkus gydė Danieliaus žmona. Paaiškėjo, kad vienas štabo narių 1906–1908 m. Berlyne studijavo kartu su ja. Ši pažintis lietuviams daug kuo padėjo gaunant vokiečių štabo pritarimą išvežti inventorių į Lietuvą.

1918 m. Minske D. Alseikos iniciatyva buvo įsteigta Lietuvių sanitarinės pagalbos draugija (jai nuo pat įsikūrimo iki 1936 m. vadovavo Danielius). Draugijos veikla greitai plėtėsi. Augo ir jos narių skaičius. Anot Danieliaus, „jokio partiškumo nežiūrėta“. Draugijos veikloje dalyvaudavo ir keletas lietuvių kunigų – Vincentas Borisevičius (1887–1946), vėliau tapęs Telšių vyskupu, Pranciškus Mirskis (1880–1940), Jonas Kunigėlis (1880–1932), Vladas Mironas (1880–1953; Lietuvos premjeras 1938–1939 m.).

Į Vilnių sugrįžta ne tuščiomis

Karas tęsėsi. Po Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo pabėgėlių srautas toliau augo. Vokiečiai ėmėsi priemonių, kad pabėgėlių sumažėtų ir įvedė karantiną. Vis dėlto net ir tokiomis sąlygomis Alseikoms pavyko ligoninės įrangą iš Minsko pervežti į Vilnių – 1918 m. liepos 18 d. iš Minsko Vilniaus link pajudėjo keliolikos vagonų traukinys su visu ligoninės inventoriumi. O tada...

Savo atsiminimuose Veronika rašo: „*Vilniuje niekas mūsų nelaukė, Vilniuje dar laikėsi vokiečiai*“, tačiau didelis darbas, kurio ėmėsi Alseikos, jau buvo įpusėtas. Vilniuje naujai steigiamai medicinos įstaigai patalpos buvo surastos tada apleistame trijų aukštų pastate Vilniaus gatvėje. Čia ir buvo įsteigta poliklinika (vėliau – pirmoji lietuviška ligoninė šiame mieste). Jai nuo pat pradžių iki 1933 m. vadovavo D. Alseika. Čia nepasiturintys ligoniai būdavo gydomi nemokamai. Ligoninės personalas atliko didžiulį darbą kovodamas su trachoma Vilniaus krašte. Minėtą ligoninę ir draugiją Danielius įsteigė ne pelno ar garbės siekdamas. Anot jau minėto skuodiškio B. Untulio, „*jis savo ligoninėje buvo ir galva, ir širdis, bet visų pirma – širdis. Jis nusipelnė sau gerojo daktaro garbingo vardo*“. Šią ligoninę kaip vieną iš sėkmingiausių ir kultūringiausių lietuvių sumanymų Vilniuje tada vertino net ir lenkų bendruomenė, kitais atvejais neigiamai pasisakiusi prieš bet kurią kitą D. Alseikos visuomeninę veiklą.

Tuo laikotarpiu Vilniuje buvo uždaromos lietu-

viškos mokyklos, redakcijos, lietuviams uždrausta studijuoti Vilniaus Stepono Batoro universitete (dabar Vilniaus universitetas). Tokiomis sąlygomis daugelis inteligentų, aukštos kvalifikacijos specialistų iš Vilniaus išvyko. Alseikos liko dirbti savo įkurtoje ligoninėje ir toliau užsiėmė lietuviybės puoselėjimo veikla.

Teatro istorikas ir pedagogas Vytautas Maknys (1907–2003) savo knygoje „Lietuvių teatro raidos bruožai“ (1972 m.) yra neteisingai nurodęs, kad minėtai D. Alseikos įsteigta ligoninei 15 metų vadovavo A. Krutulyš. Pastarasis iš tiesų dirbo šioje ligoninėje – tačiau čia jis kurį laiką buvo tik ligoninės ūkio vedėjas.

Visuomeninė, politinė veikla Vilniuje ir Vilniaus krašte

Atvykę į Vilnių Alseikos apsigyveno Jogailos gatvėje – netoli savo įsteigtos ligoninės. Įsikūręs čia Danielius iš karto aktyviai įsijungė į visuomeninį ir politinį darbą, toliau vadovavo Sanitarinės pagalbos draugijai. 1918 m. spalio mėnesį jis buvo išrinktas į Lietuvos Tarybą. Kai 1920 m. rugpjūčio 27 d. Vilnių užėmė lietuvių kariuomenė, naujoji valdžia Danielių paskyrė Vilniaus krašto sveikatos reikalų vedėju. Netrukus, 1920 m. spalio 9 d., generolas Liucijus Želigovskis (1865–1947) su savo kariuomene užėmė Vilniaus kraštą. Okupacija užsitęsė 19 metų. Vilniaus kraštui tai buvo švietimo, lietuviškos spaudos persekiojimų, kitokių suvaržymų laikotarpis. Tais sunkiais metais D. Alseika Vilniaus taip pat nepaliko, nors Laikinojo Vilniaus lietuvių komiteto, kuriam jis vadovavo, reikalais ir lankydavosi Kaune.

1920-ųjų metų viduryje Valstiečių liaudininkų sąjunga D. Alseikai pasiūlė vykti į Jungtines Amerikos Valstijas (JAV) rinkti aukų kultūrinei veiklai, „Varpo“ bendrovei leidžiamoms knygoms, kitiems spaudiniams. Danielius į JAV išvyko ir dalyvavo bent pusšimtyje ten vykusių tautiečių susirinkimų, kuriuose, rinkdamas lėšas, pasakodavo politinę ir ekonominę situaciją Lietuvoje, gyvenimą Vilniuje bei Vilniaus krašte. Anot jo paties, visos šios kalbos buvo bendro tautinio, patriotinio turinio. Dalyvavo Danielius ir Čikagoje suorganizuotame didžiuliame lietuvių susirinkime, ten pasakė ilgą ir karštą kalbą, kurioje ragino paremti Vilniaus krašto lietuvių. Auką rinkti jam padėjo „Sandaros“ organizacijos skyriai. Per dešimtį mėnesių D. Alseikai

pavyko surinkti kelias dešimtis tūkstančių dolerių. Į Vilnių jis sugrįžo 1921-ųjų pabaigoje. Namuose Danieliaus laukė ne tik žmona Veronika, 1912 m. vasario 11 d. gimęs sūnus Vytautas, bet ir 1921-ųjų sausio 23 d. gimusi dukrelė Marija Birutė.

Sugrįžęs iš Amerikos, Danielius viešai paskelbė, kad pasitraukia iš partinio darbo. Nuo to laiko jis pasišventė visuomeninei veiklai, Vilniaus krašto lietuvių reikalams. Įsimintini jo žodžiai, išspausdinti 1904 m. „Varpe“: *„Mūsų pionieriai savo brolių naudai auکوjo materiališkas jėgas, auکوjo savo sveikatą, o kiti ir gyvastį: ugnis, kuri suteikė jiems tiek energijos, buvo karšta tėvynės meilė“*.

D. Alseika keletą metų nuolat buvo renkamas Laikinojo Vilniaus lietuvių komiteto, įtakingiausios ir svarbiausios organizacijos, tuo metu telkusios Vilniaus ir Vilniaus krašto lietuvių, pirmininku. Savo veiklą šis komitetas pradėjo 1919 metais. Prie jos ištakų kartu su kitais lietuviais inteligentais stovėjo Mykolas Biržiška (1882–1962), Juozas Tumas-Vaižgantas (1869–1933), D. Alseika. Su Laikiniu Vilniaus lietuvių komitetu lenkų valdžia palaikė ryšius kaip su Vilnijos lietuvių atstovybe. Tuo metu Komiteto veikla buvo labai reikalinga ir įvairiapusė, nes šiame krašte lietuviškų organizacijų tada trūko, valstiečiai buvo dar labai silpnai susipratę, o lenkai ignoravo lietuvių teises. Tai akivaizdžiai parodo ir tas faktas, kad tik 1924 m. į Vilniaus universitetą buvo vėl priimami Vilniaus Vytauto Didžiojo lietuvių gimnaziją baigę jaunuoliai. Tuo metinė politinė situacija Europoje ir Ženevoje veikusios Tautų Sąjungos pozicija Lietuvai ir Vilniaus klausimo sprendimui nebuvo palanki. Vis dėlto Vilniaus lietuvių komiteto nariai dirbo nenuleisdami rankų. Taip greitai laiku šiame krašte susikūrė nemažai naujų lietuviškų draugijų, buvo atidaryta šimtai mokyklų (vien Vilniuje veikė 160 lietuviškų pradžinių mokyklų), pradėjo eiti nemažai lietuviškų laikraščių, kuriuos, beje, vietos valdžia nuolat persekiodavo. Prievartą patyrė ir daktaras D. Alseika: ne kartą jo bute buvo daroma krata, du kartus jis buvo tremiamas į Kauną – vieną kartą tokios okupacinės valdžios paskirtos bausmės buvo išvengta tik įsikišus Tautų Sąjungos sekretariatui.

Visuomeninis darbas, vadovavimas šiai veiklai iš Danieliaus pareikalaudavo daug laiko ir sveika-

(Nukelta į 24 p.)

1927 m. Vilniuje pradėjusi veikti lietuvių kultūros, švietimo draugija „Kultūra“ (įsteigė Veronika Alseikienė, Stasys Matijošaitis ir Pranas Untulis) 1928 m. įkūrė ir oficialiai atidarė pradžios mokyklą. Nuotraukoje tarp kitų atidarymo šventėje dalyvavusių visuomenės veikėjų, moksleivių yra įamžinti: pirmoje eilėje sėdi: 6 – Stasys Kairiūkštis, 7 – Jurgis Šlapelis, 8 – Danielius Alseika, 9 – Veronika Alseikienė. Iš kairės stovi: 3 – Antanas Krutulys. Iš dešinės stovi: Jonas Karosas, Aleksandras Narbutas, Povilas Karazija, už moters baltu kostiumėliu – Bronius Untulis. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš: <https://inx.lv/J6S2r>

tos. Jo autoritetas tuo laikotarpiu tarp Vilniaus lietuvių buvo didžiulis. Dirbdamas Laikinajame Vilniaus lietuvių komitete, jis daug dėmesio skyrė ryšiams su Lenkijoje buvusiomis tautinėmis mažumomis (gudais, ukrainiečiais, žydais) ir lietuviams palankiais lenkais. Danieliaus rūpesčiu Varšuvoje buvo sudarytas komitetas, kuris nuo 1927 m. keturiomis kalbomis (prancūzų, vokiečių, anglų, lenkų) leido žurnalą „Natio“. Danielius daug kuo pats prisidėjo redaguojant šį leidinį. „Natio“ Lenkijos ir kitų Europos valstybių gyventojus, tarp jų ir politikus, informuodavo apie lietuvių ir kitų tautinių mažumų padėtį Lenkijoje, apie minėtų tautinių mažumų siekius, jiems daromas skriaudas ir kt.

Lietuvių, gyvenusių Vilniuje ir Vilniaus krašte, teisės tais metais būdavo ginamos įvairiausiomis priemonėmis: Komiteto iniciatyva būdavo spausdinami memorandumai, rengiami susitikimai su premjerais, ministrais Varšuvoje, dalykiniai susitikimai Ženevoje. 1927–1928 m. Vilniaus lietuviams nemažai sunkumų iškilo dėl į Vilnių iš Kauno persikėlusių „plečkaitininkų“ veiklos. Lenkų remiami „plečkaitininkai“ leido laikraštį „Pirmyn“ ir pagarsėjo savo išsišokimais prieš Vilniaus krašto lietuvių visuomenę bei nepriklausomos Lietuvos valdžią. Ta „plečkaitininkų“ veikla buvo iš esmės skaldytojiška.

Lietuvių veiklai Vilniuje ir Vilniaus krašte vadovavęs Laikinas Vilniaus lietuvių komitetas palaikė glaudžius ryšius su Lietuvos Vyriausybe Kaune, kuri materialiai ir moraliai rėmė Komiteto veiklą, skyrė lėšų lietuviškų mokyklų, laikraščių steigimui Vilniuje ir Vilniaus krašte.

Dalyvaudamas visuomeninėje veikloje Danielius siekė bendraminčių

vienybės ir demokratiškumo. Ne visi laikėsi tokių pačių darbo principų. Pradėjus propaguoti idėją, kad visuomeninių organizacijų veikloje turi iškilti ir dominuoti kokia nors viena politinė grupuotė, Danielius tam pasipriešino. To laikotarpio nesutarimai Vilniaus lietuvių visuomenėje stipriai paveikė D. Alseiką, tačiau savo idėjų jis neatsisakė.

Lietuvių mokslo draugijos narys

Tuo laikotarpiu D. Alseika aktyviai dalyvavo ir mokslinėje veikloje. Nuo 1918 m. jis nuolat buvo renkamas Lietuvių mokslo draugijos valdybos, kuriai vadovavo XIX a. II p.–XX a. I p. lietuvių tautinio judėjimo veikėjas ir ideologas Jonas Basanavičius (1851–1927), nariu. 1927 m., mirus dr. J. Basanavičiui, Danielius organizavo jo laidotuves ir laikinai vadovavo šiai draugijai. Beje, J. Basanavičius anksčiau (1924 m.) buvo dirbęs ir Sanitarinės pagalbos draugijos vadovybėje.

Mokslo draugijoje D. Alseika skaitydavo saci referatus istorijos, sveikatos apsaugos ir kai kuriomis kitomis temomis. Veikla Mokslo draugijoje jį paskatino labiau gilintis į Vilniaus krašto ir visos Lietuvos istoriją, ypatingai į Vytauto Didžiojo viešpatavimo laikotarpį. Dienomis tam daug daug nelikdavo, tad dažnai prie rašomojo stalo jis dirbdavo naktimis. 1924 m. buvo išspausdintos dvi D. Alseikos knygos – „Lietuvos tautinė idėja istorijos šviesoje“ ir „Vy-

tauto Didžiojo sumanymas vainikuotis Lietuvos karaliaus vainiku“, 1927 m. išspausdinta kita jo studija – „Lietuvos unija su Lenkija Jogailos ir Vytauto Didžiojo laikais“, 1932 m. – knyga „Mokslo išradimai ir žmonių sveikata“, 1935 m. – „Vilniaus krašto lietuvių gyvenimas 1919–1934 m.“ Tuo laikotarpiu buvo paskelbta ir keletas jo brošiūrų medicinos bei sveikatos apsaugos klausimais.

D. Alseikos gebėjimai rašyti atsiskleidė 1904 m., kai jis pradėjo bendradarbiauti „Varpe“. Vėliau rašydavo straipsnius „Rytų Lietuvos“, „Lietuvos rytuose“, „Vilniaus aidą“ periodiniams leidiniams, redagavo laikraštį „Kelias“. Ypač jo polinkis dirbti spaudoje išryškėjo 1928 m., kai jis pasitraukė iš Laikinojo Vilniaus lietuvių komiteto pirmininko pareigų ir įsteigė žurnalą „Vilniaus šviesa“ (jį leido ir redagavo 1928–1929 m.). Tai buvo mokslo, literatūros leidinys, daugiausiai skirtas jaunimui. Šiame žurnale savo kelią pradėjo nemažai gabių publicistų. Vėliau leido laikraštį „Vilniaus žodis“, kuris ėjo iki pat 1939 m. (Danielius jį redagavo 1929–1931 m.).

D. Alseika labai rūpinosi ir jaunimo reikalais. Jis dėjo daug pastangų, kad ir lietuviai jaunuoliai lenkų okupacijos metais galėtų mokytis Vilniaus Stepono Batoro universitete, pasisakė prieš lietuvių jaunimo išvažiavimą iš Vilniaus į Kauną. Jis daug kuo prisidėjo ir prie „Kultūros“ draugijos darbo steigiant Vilniuje ir Vilniaus krašte lietuviškas mokyklas. Kauno Vytauto Didžiojo universitete 1932 m. įkūrus „Vilnijos“ korporaciją, D. Alseika už didelius nuopelnus Vilniui ir Vilniaus kraštui buvo išrinktas šios korporacijos garbės nariu – filisteriu.

Neilga, bet vaisinga buvo D. Alseikos pedagoginio darbo praktika – Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijoje jis kurį laiką dirbo higienos mokytoju.

Lemtinga Alseikų gyvenime tapo 1931 m. rugpjūčio 31 d., kai Danieliaus žmona Veronika su sūnumi Vytautu ir dukra Marija iš Vilniaus persikėlė gyventi į Kauną, o jis liko Vilniuje. Viena iš priežasčių buvo ta, kad Veronika, rūpindamasi savo vaikų tolesnėmis studijomis, norėjo, kad jie mokytųsi lietuviškame universitete, bet, matyt, tuo metu jau buvo atsiradę plyšių Danieliaus ir Veronikos santuokoje.

Tuo laikotarpiu susisiektis su Kaunu buvo sunkus – Vilnių ir Kauną skyrė demarkacijos siena, nebuvo tiesioginio susisiektimo geležinkeliu, važinėjant reikėdavo valdžios leidimų. Vilniuje Danielių lankydavo

dukra Marija, kuriai tėvas nuo pat mažens buvo autoritetas ir darė didelę įtaką. Jos dienoraštyje yra tokie žodžiai: „*Tavo, brangus tetukai, pėdomis ir aš žengsiu tolyn*“. Tėvo pavyzdys traukė ir sūnų, kurio polinkis rašyti, bendradarbiauti spaudoje išryškėjo dar 1927 m.

Po 1931-ųjų metų Danielius susidomėjo rentgenologija ir ryžosi gilintis į šią medicinos sritį. Jam pavyko iš amerikiečių gauti rentgeno aparatą, deja, ne patį geriausią... Po to jis daug laiko skirdavo ligoninės rentgeno skyriaus darbo tobulinimui, rūpinosi ir savišvieta. Greitai atsirado galimybė stažuotis Vienoje, tačiau, kai 1936 m. jis jau turėjo pakankamai lėšų tokioms studijoms, paaiškėjo, kad Danieliaus organizmą yra nualinę rentgeno spinduliai – prasi-dėjo kraujo užkrėtimas, ėmė kamuoti kitos ligos,

D. Alseikos gyvybės siūlas nutrūko 1936 m. gegužės 9 dieną. Jam tada buvo vos 55-eri. Danielių pašarvojo jo paties įsteigtoje ligoninėje. Pamaldos vyko lietuviškoje Šv. Mikalojaus bažnyčioje. D. Alseiką palaidojo Vilniaus Saulės (buvusiose Šv. Petro) kapinėse. Ant juodo granito antkapio yra iškalti šie žodžiai: „*Dr. D. Alseika, 1881–1936. Kovojęs dėl Vilniaus krašto ir tikėjęs geresne žmonijos ir lietuvių tautos ateitimi*“.

Alseika buvo tikras demokratas, didelis absoliutinės laisvės gynėjas, anot B. Untulio, paskutinis mūsų romantikas, aušrininkų, varpininkų tradicijose išau-gęs, jų visų dar neišsižadėjęs.

D. ir V. Alseika didžiavosi savo vaikais, o jie juos mylėjo, gerbė, iš jų ėmė pavyzdį. Abu jie buvo gabūs, imlūs mokslui. Vytautas Kazimieras Alseika tapo žurnalistu, žinomą Lietuvos ir JAV visuomenės veikėju, dukra Marija Birutė – pasaulinio garso archeologe, archeomitologijos pradininke, mokslininke.

1981 m., iš JAV į Lietuvą atvykusi Marija Birutė, prieš tai kasinėjusi Serbijoje ir kitur, nuvažiavusi į Skuodo rajoną, šluostydamosi ašaras kopė į Apuolės piliakalnį ir kalbėjo: „*Kaip man tai reikšminga, kaip man brangi Apuolė, Lietuvos archeologų (generolo Vlodo Nagevičiaus ir kt.) sistemingai tyrinėta nuo 1931 metų*“. Po šio apsilankymo savo tėvo gimtosiose vietose Marija Gimbutienė dar gyveno 13 metų. Pasiekusi mokslo aukštumas, savo atradimais, tyrinėjimais visame pasaulyje garsi mokslininkė, sunkios ligos pakirsta, mirė 1994 m. vasario 2 d. Kalifornijoje. Jos palaikai urnoje buvo parvežti

(Nukelta į 26 p.)

Danieliaus Alseikos kapas Vilniaus Saulės kapinėse. D. Mukienės nuotrauka

į Lietuvą ir palaidoti Kauno Petrašiūnų kapinėse šalia jos motinos amžinojo poilsio vietos.

Plačiausiai D. Alseikos gyvenimas ir veikla yra nušviesta jo paties parašytoje knygoje „Vilniaus krašto lietuvių gyvenimas 1919–1934 metais“. Nemažai įdomių faktų yra paskelbta ir Broniaus Makausko knygoje „Vilnijos lietuviai 1920–1939 metais“ (1991). Apie D. Alseiką daug informacijos yra ir J. Cicėno knygoje „Vilnius tarp audrų“ (1993) bei B. Šėmio (M. Biržiškos) knygoje „Vilniaus golgota“ (1930, ²1992), 1997 m. „Mokslo ir gyvenimo“ antrajame numeryje išspausdintame Vytauto Alseikos straipsnyje. Šiomis knygomis, bei informacija, paskelbta apie Danielių ir Veroniką Alseikas „Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje“, taip pat ir Skuodo muziejaus interneto svetainėje (prieiga internete – <https://inx.lv/J6ST2>), naudotasi ir rengiant šią publikaciją.

Atskiros (monografinės) biografinės knygos, skirtos išskirtinai tik Danieliui Alseikai, kol kas dar nėra išleista.

Parengta pagal Vytauto Alseikos tekstą, išspausdintą 1998 m. žurnalo „Žemaičių žemė“ 4 numerio 8–11 puslapiuose

Marija Birutė Alseikaitė GIMBUTIENĖ – mokslininkė, kuriai žemė atskleidė tūkstančius metų saugotas paslaptis

Marija Birutė Alseikaitė Gimbutienė (1921–1994) – mokslininkė, pasaulinio garso ir viena įtakingiausių lietuvių kilmės archeologų. Ji – archeomitologijos pradininkė, Lietuvos mokslų akademijos užsienio narė (1990), filosofijos mokslų daktarė (1946), Kalifornijos universiteto garbės profesorė (1975), Vilniaus universiteto ir Vytauto Didžiojo universiteto garbės daktarė (1993). Pagrindinė jos mokslinių tyrinėjimų sritis buvo postpaleolitinė (paleolitas). Ji daugiausiai tyrinėjo Europos neolito ir bronzos amžiaus kultūras, suformulavo Kurganų hipotezę.

Marija (kalbant ar rašant apie ją dažniausiai minimas tik jos pirmasis vardas) savo moksliniuose tyrimuose archeologiją, lingvistiką, etnologiją ir religijotyrą sujungė į bendrą discipliną – archeomitologiją, kuri stipriai pakeitė Europos priešistorės sampratą. Ji iškėlė naują požiūrį į archeologiją, nes vykdydama archeologinius kasinėjimus ir juos aprašydama pradėjo savo radinius aiškinti ir juos interpretuoti, apibūdinti jų prasmę. Savo darbuose ji atskleidė Europos tautų, tarp jų ir baltų, priešistorę, evoliuciją, sukūrė koncepciją apie Senosios Europos kultūrą ir jos žlugimą, kai iš Eurazijos stepių Europą užplūdo indoeuropiečių gentys.

Marijos vaikystė ir jos mokslai

Marija gimė 1921 m. sausio 23 d. Vilniuje tuo metu gyvenusių gydytojų, visuomenės veikėjų Danieliaus Alseikos (1881–1936) ir Veronikos Janulaitytės Alseikienės (1883–1971) šeimoje. Augo kartu su vyresniu broliu Vytautu Kazimieru Alseika (1912–2002), kuris tapo žymiu Lietuvos ir JAV visuomenės veikėju, teisininku ir žurnalistu.

Mergaitė nuo mažens buvo žingeidi ir imli mokslui. Vaikystėje vasaromis ji daug laiko pra-

Marija Birutė Alseikaitė Vilniuje 1928 m. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš: <https://inx.lv/J6STH>

leisdavo sodyboje Vilniaus Jeruzalėje (tuometinis Riešės valsčius). Tuo laikotarpiu jos tėvai Vilniuje jau buvo žinomi ir gerbiami inteligentai, medikai. Laisvalaikiu jie domėjosi lietuvių tautosaka ir menais. Kadangi buvo dar ir komunikabilūs žmonės, jų namuose dažnai svečiuodavosi garsiausi to meto

1934 m. gruodžio 1 d. Marijai Birutei Alseikaitei išrašytas Lietuvos Skautų sąjungos liudijimas Nr. 2334. Nuotrauka iš: <https://inx.lv/J6STH>

muzikai, rašytojai, istorikai, mokslininkai, tarp jų ir Jonas Basanavičius, Vydūnas, Juozas Tumas-Vaižgantas. Marija nuo mažens ji sukosi tarp jų.

Pirmąsias mokslo žinias mergaitė įgijo namuose, o vėliau mokėsi Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijoje. 1931 m. rugpjūčio 31 d. su mama ir broliu Vytautu Kazimieru persikėlė gyventi iš Vilniaus į tuo metu buvusią Lietuvos laikinąją sostinę Kauną, nes mama norėjo, kad vaikai gyventų lietuviškoje aplinkoje, dukra mokytųsi lietuviškoje gimnazijoje, o vėliau studijuotų lietuviškame universitete (toks veikė Kaune), o lenkų užimtame Vilniuje 1920–1939 m. tokių galimybių nebuvo. D. Alseika liko gyventi Vilniuje. Marijos tėvų santuoka greitai iširo. Dukra ir toliau palaikė ryšius su tėčiu, aplankydavo jį, didžiavosi jo darbais, tačiau kai jai buvo vos 15, tėtis mirė. Mama ir toliau rūpinosi vaikais, jų mokslais.

Marija 1931–1938 m. mokėsi Kauno „Aušros“ gimnazijoje, baigusi ją, 1938 m. įstojo į Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinį fakultetą, kuriame studijavo lituanistiką. Tais pačiais metais ji pradėjo dalyvauti priešistorinių kapinynų kasinėjimo darbuose Kaune, archeologinius tyrinėjimus pratęsė ir 1939-aisiais bei vėlesniais metais, 1942 m. vykdė vykdė kasinėjimus Kretingos rajone esančiame Reketės kapinyne. Tuo laikotarpiu ji jau domėjosi ir Vilniaus krašto gyventojų tautosaka, buitimi, Vilniaus krašte likusių lietuvių gyvenimu. Kai 1939 m. Vilnius buvo grąžintas Lietuvai, Kauno Humanitarinį fakultetą perkėlė į Vilnių. Vilniaus universitete įkūrus Archeologijos katedrą, Marija joje pradėjo priešistorines studijas. Universitetą baigė 1942 m. įgydama menų magistro laipsnį. Jos diplominio darbo tema buvo „Laidosena Lietuvoje geležies amžiuje“. Baigusi universitetą pradėjo rašyti mokslo daktaro disertaciją tema „Laidosena Lietuvoje priešistoriniais laikais“, kurią 1944 m. įteikė Vilniaus universitetui daktarės laipsniui gauti, tačiau čia jo nespėjo apsiginti, nes su šeima pasitraukė iš Lietuvos.

1942-aisiais – santuoka ir pirmosios dukters gimimas, o tada – emigracija

Iš karto po studijų, 1942-aisiais, Marija ištekėjo už statybos inžinieriaus, architekto, architektūrologo, visuomenės veikėjo Jurgio Gimbuto (1918–2001) ir birželio mėnesį susilaukė pirmosios dukters Danutės.

(Nukelta į 28 p.)

Marija Birutė Aseikaitė su būsimu vyru Jurgiu Gimbutu 1934 metais. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš: <https://inx.lv/J6STH>

1944 m., kai frontas ėmė artėti prie Lietuvos, M. ir J. Gimbutai nutarė pasirinkti emigrantų dalį. Dukra Danutė yra pasakojusi, kad gelbstintis nuo artėjančios sovietų armijos, mama, lipdama į perpildytą laivą Nemune, ją nešė ant rankų.

Pasitraukusi iš Lietuvos Gimbutų šeima iš pradžių apsistojo Austrijoje, vėliau įsikūrė Vokietijoje. Čia Marija toliau gilino žinias ir 1946 m. baigė doktorantūros studijas Tubingeno universitete, ten apgynė filosofijos mokslų daktaro disertaciją ir įgijo etnologijos mokslų daktaro laipsnį. Tais pačiais metais ji pradėjo skelbti savo vykdytų archeologinių tyrinėjimų rezultatus.

Pirmieji gyvenimo metai Jungtinėse Amerikos Valstijose

1947 m. gimė M. ir J. Gimbutų antroji dukra – Žilvilė. 1949-aisiais, mergaitėms kiek paaugus, Gimbutai persikėlė gyventi į Jungtines Amerikos Valstijas (JAV).

Iš 2005, 2015 m. Lietuvoje išleistų prisiminimų apie M. ir J. Gimbutų šeimos gyvenimą sužinome,

kad ji, pirmaisiais metais gyvendama JAV, susidūrė su tipiškais to meto imigrantų iššūkiais – finansiniu nepriteklumi, sunkiu fiziniu darbu ir pastangomis integruotis į visiškai naują aplinką, kartu stengiantis išlaikyti lietuvišką identitetą ir akademinį kelią. Atvykus į JAV, šeimai teko pradėti viską nuo nulio. J. Gimbutas „Dienoraštinės autobiografijos“ III dalyje („Amerikoje“) aprašomi pirmieji buitės kūrimo žingsniai Bostone. Norėdami išlaikyti šeimą sutuoktiniai griebėsi bet kokių prieinamų darbų – Marijai teko dirbti siuvykloje, atlikti įvairius fizinius darbus, 1949 m. rudenį ji, norėdama prisidėti prie šeimos išlaikymo, dirbo apelsinų sulčių gamykloje, savaitgaliais vienerius ar dvejus metus mokytoja.

Akademinės karjeros pradžia

Nepaisant sunkumų, kuriuos patyrė pirmaisiais metais gyvendama JAV, Marija neatsisakė planų dirbti mokslo srityje. „Dienoraštinėse autobiografijose“ rašoma apie jos ryžtą integruotis į JAV akademinę bendruomenę – ji lankėsi Harvardo universitete, ieškojo kontaktų su vietos mokslininkais ir, pristačiusi savo dokumentus Harvardo archeologams, nepaisant kalbos barjero, didelio užimtumo, ji buvo priimta dirbti į Harvardo muziejaus biblioteką. Tai tapo jos neįtikėtinos karjeros pradžia.

1950–1956 m. Marija dirbo Harvardo universitete. Čia ji iš pradžių tyrinėjo ir vertė Rytų Europos archeologinius tekstus, dėstė Antropologijos departamente, vėliau dirbo Harvardo muziejuje.

1954 m. rugpjūčio mėnesį M. ir J. Gimbutai Bostone susilaukė trečiosios dukters – Rasos Julijos.

Kalifornijos universitetas suteikė galimybę Marijai vykdyti jos pripažinimą pelniusią archeologinę ir mokslinę veiklą

1963 m. Marija pradėjo dirbti Kalifornijos universitete. 1964 m. čia ji tapo profesore. Dirbdama aktyviai bendradarbiavo įvairiuose archeologiniuose leidiniuose, enciklopedijose, rašė straipsnius periodiniams leidiniams ir 1953–1964 m. Bostone leistai „Lietuvių enciklopedijai“, nuo 1955 m. – „Encyclopaedia Britannica“, 1986–1987 m. – „The Encyclopedia of Religion“, 1973–1994 m. vadovavo Indoeuropiečių studijų žurnalo Archeologijos skyriui.

Marijos dukra Živilė prisiminimuose apie savo šeimos gyvenimą Kalifornijos namuose Topangoje pasakoja, kad mama šiuos namus vadino „rojumi“. Kadangi Marija buvo mėgstantis bendrauti su dsa-vo kolegomis, giminėmis ir bičiuliais, nepaisant to, kad buvo labai užimta, dirbo mokslinį darbą, rašė knygas, ji tame savo „rojuje“ organizuodavo didžiulius, triukšmingus vakarėlius, į kuriuos pasikviesdavo daug svečių, vaišėms pati gamindavo maistą.

XX a. 6-ajame dešimtmetyje Marijos rūpesčiu Kalifornijos universitete įsteigtas Lietuvių kalbos ir literatūros kursas, o šio universiteto Kultūros istorijos muziejuje – Lietuvių liaudies meno skyrius, o Kalifornijos universiteto Etninio meno galerijoje ji surengė daug dėmesio sulaukusią nuo 1966 m. lapkričio 20 d. iki 1967 m. sausio 15 d. veikusią lietuvių liaudies meno parodą.

Dirbdama universitete ir būdama Lituanistikos instituto mokslinė bendradarbė, ji aktyviai dalyvavo įvairiose visuomeninėse veiklose, buvo kelių JAV ir Europos archeologijos priešistorės, baltistikos bei religijos draugijų steigėja bei narė.

Gyvendama JAV ji sukūrė archeomitologijos mokyklą, savo vykdytuose tyrimuose sujungdama archeologiją, lingvistiką, etnologiją ir religijotyra į bendrą discipliną – archeomitologiją, gerokai pakeitusią Europos priešistorės sampratą. Ji pirmoji pasaulyje ryžosi išskirti baltų gentis pagal jų materialinės kultūros ir laidosenos skirtumus.

Pradedant 1956-aisiais, kai vyko tarptautinis etnologijos ir etnografijos kongresas Filadelfijoje (JAV), iki 1993 m. Marija nuolat buvo kviečiama į įvairiose šalyse (JAV, Airijoje, Anglijoje, Australijoje, Belgijoje, Bulgarijoje, buvusioje Čekoslovakijoje, Egipte, Graikijoje, Indijoje, Izraelyje, Japonijoje ir kt.) rengiamas mokslines konferencijas, simpoziumus (tokių būta daugiau negu 30). Ji juose ne tik dalyvaudavo, bet ir ir skaitydavo pranešimus.

Vykdydama archeologinius tyrinėjimus Marija XX a. 6 dešimtmetyje ėmė daug dėmesio skirti mirties ritualų ir tikėjimo sričiai.

Gavusi Nacionalinio mokslo fondo, Smitsono instituto, Nacionalinio humanitarinių mokslų įnašo fondo, Samuelio II, Kreso bei Venerio-Greno fondų paramą, mokslininkė Kalifornijos universiteto buvo pasiūsta ir nuo 1967 m. iki 1980m. vadovavo priešistorinio laikmečio kasinėjimų dar-

Marija Gimbutienė su savo dukromis Danute, Živilė ir Rasa Julijs apie 1955-uosius metus JAV. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš: <https://inx.lv/16STH>

bams sluoksniuotose neolito vietovėse: Obrėje ir Anzoje – buvusioje Jugoslavijoje, Fotolivose (Sitagroi) – Graikijos Makedonijoje, Achileione – Graikijos Tesalijoje, Skalorijoje – Pietryčių Italijoje, itin daug dėmesio skyrė Starčevo Kőrőso kultūros gyvenviečių, Seslo kultūros Achilejono gyvenvietės tyrinėjimams. Kaip archeologė, tyrinėdama ir aprašydama kasinėjimų metu rastus radinius, ji dėmesį koncentravo matriarchaliniams pirmykščių bendruomenių tikėjimams, indoeuropiečių atsiradimo Europoje keliams ir kt., iškėlė hipotezę, kad neolito laikotarpiu Europoje klestėjo taiki civilizacija, kurios pagrindas buvo meninė kūryba ir nematerialios vertybės.

Marijos tyrinėjimų išvados ir keltoms naujoms idėjoms pritarė ne visi

Ne visiems mokslininkams archeologams Marijos išvados ir idėjos buvo priimtinos, tad ji sulaukė nemažai kritikos. Oponentai teigė, kad Marijos darbuose yra nemažai spekuliacijų, visų pirma, nagrinėjant archeologinius radinius kaip religinius, įžiūrint kai kuriose neaiškios lyties žmogaus figūrose moteriškus bruožus ir pan. Dalis istorikų jos platesnes interpretacijas taip pat palaikė spekuliatyviomis, pažymėdami, kad nėra archeologinių įrodymų, jog būtų egzistavusi pirmykštė Europos matriarchalinė, taiki bei egalitariška civilizacijos socialinė sankloda. Kritikos sulaukė ir dalis jos parašytų vėlesnių (Nukelta į 30 p.)

Prof. Marija Birutė Alseikaitė Gimbutienė 1981 m. Plungėje viešnagės pas giminaitę Emiliją Alseikaitę Mikulskienę metu. Fotografas nežinomas. Nuotrauka saugoma Žemaičių dailės muziejuje Plungėje. Fotoreprodukcija iš: <https://inx.lv/j6lza>

knygų apie Senąją Europą. Daugelis archeologų ir istorikų Marijos aprašytą Senąją Europą laikė „pernelyg romantiniu“ ir „svajonių pasaulio“ vaizdiniu, o jos simbolių interpretacijas – pernelyg pritemptomis (pvz., kad nebūtinai kiekviena moteriška figūrėlė simbolizuoja deivę, ar kiekvienas įrantas ant puodo reiškia gyvatę arba kiaušinį). Ji buvo kritikuojama ir dėl kritinės analizės stygiaus, ir dėl perdėtų išvadų, praleidžiant argumentaciją. Buvo rašoma, kad priešingai, nei teigia M. Gimbutienė, jau neolitinėje Europoje būta piliakalnių ir ginklų, o tai rodo buvus ir karus. Kai kurių akademikų teigimu, tiek akmens amžiaus Europa, tiek pirmosios žemdirbių gyvenvietės, tokios kaip Čatal Hiujukas, buvo anaip tol ne utopinės, ir jose būta daug smurto. Marijos pateikiama informacija apie priešpriešą tarp neva homogeniškų taikių žemdirbių ir karingų klajoklių kultūrų buvo laikoma perdėtu supaprastinimu. Jos kritikai teigė, kad ne-

rasta jokių duomenų, patvirtinančių, jog senovėje buvusi matriarchalinė visuomenė.

Marijos dukra Živilė savo prisiminimuose rašo, kad jos mamą emociškai skaudino kritikai, kurie pripažino tik sausus faktus ir atmetė jos drąsias hipotezes apie Senosios Europos deivių kultūrą. Buvo laikotarpis, kai mokslo pasaulyje buvo kone „madinga“ neigti arba sąmoningai neminėti M. Gimbutienės teorijų. Mokslininkė ir jos šeima tai patyrė.

Sulaukė mokslininkų pripažinimo

Vis dėlto Marijos iškelta indoeuropiečių protėvynės hipotezė sulaukė mokslininkų pripažinimo.

Marijos teiginiai, kad archeologinių tyrimų metu randamos deivių figūrėlės simbolizuoja Žemės Motinos gyvybines, vaisingumo galias, kuriančias Pasaulio harmoniją, jo reiškinių amžinąjį atsinaujinimą nenutrūkstančiame gimimo-mirties cikle, įsitvirtino. Buvo pripažinti ir jos teiginiai, jog baltų tautų pirmtakai garbino Žemės deivę bei kitas moteriškos giminės deives, o ateiviai indoeuropiečiai atnešė tikėjimo Dangaus dievu ir kitomis vyriškomis dievybėmis papročius.

Marijos darbų tyrinėtojai pažymi, kad ji 1956 m. „suformulavo Kurganų hipotezę – vieną iš indoeuropiečių kilmės aiškinimų, pagal kurį Ponto stepėje archeologinės kurganų kultūros (sąvoka apimanči duobinių kapų kultūrą ir jos pirmtakes) žmonės greičiausiai kalbėjo indoeuropiečių prokalbe. Ji kurganų kultūrą suskirstė į keturis vienas po kitoėjusius periodus, kurių ankstyviausias (Kurganų I) apėmė Samaros ir Seroglazovo kultūras Dniepro-Volgos regione vario amžiuje (IV tūkst. pr. m. e. pradžia). Šios kultūros atstovai buvo klajokliai gyvulių augintojai, kurie, pasak modelio, III tūkst. pr. m. e. pradžioje paplito visoje Ponto-Kaspijos stepėje ir Rytų Europoje. Kurganų kultūros sąvoką ji įvedė bandydama sujungti vėlyvojo neolito ir ankstyvojo bronzos amžiaus archeologines kultūras, egzistavusias dabartinėje Rusijoje, Ukrainoje ir Moldavijoje.“

Aukšti įvertinimai, liudijantys Marijos didelius nuopelnus mokslui:

- 1960 m. Bostono (JAV) Žemieji prekybos rūmai ir Pasaulinis pabėgėlių komitetas paskyrė Žymaus naujojo amerikiečio premiją;
- 1960 m. Bostone įteiktas „Laisvės“ apdovanojimas;

- 1964 m. Los Andželo Kalifornijos universitetas suteikė Europos archeologijos ordinarinės profesorės vardą;
- 1968 m. JAV dienraštis „The Los Angeles Times“ išrinko Metų Moterimi;
- 1975 m. suteiktas garbės profesorės („above-scale“) laipsnis;
- 1988 m. birželio 25 d. San Francisko Integralinių studijų institutas suteikė filosofijos mokslų garbės daktarės laipsnį už darbą tarpdisciplinėje srityje, kuri apima ne tik archeologiją, bet ir meną, religiją, mitologiją, tautosaką;
- 1991 m. išrinkta Lietuvos mokslų akademijos užsienio nare, išrinkta Lietuvos archeologų draugijos garbės nare;
- 1993 m. balandžio 8 d. už knygą „The Civilization of the Goddess“ (liet. „Deivės civilizacija“), išleistą 1991 m., paskirta 1993 m. JAV Anisfield-Wolf premija, kuri JAV nuo 1935 m. skiriama už žymiausius pasaulio kultūros istorijos tyrimus;
- 1993 m. sausio 27 d. Vytauto Didžiojo universitetas suteikė etnologijos mokslų Garbės daktaro vardą. Šio arbingo apdovanojimo regalias jai buvo įteiktos tų pačių metų birželio 11 d. vykusiam Kauno VDU iškilmingame posėdyje.
- 1993 m. birželio 11 d. suteiktas Vilniaus universiteto Garbės daktaro vardas.

Du įtakingi XX a. Amerikos mokslininkai, mąstytojai ir autoriai Joseph Campbell (1904–1987) ir Ashley Montagu (1905–1999), kurie paliko gilų pėdsaką humanitariniuose ir socialiniuose moksluose, padėjo visuomenei geriau suprasti žmogaus prigimtį, kultūrą ir bendrą žmonijos patirtį. M. Gimbutienės indėlių į istorijos tyrinėjimus prilygino Rozetės akmens atradimui Egipto hieroglifų iššifravimui.

2003 m. režisierė Donna Read ir neopagonizmo autorius bei aktyvistas Starhawk sukūrė bendrą dokumentinį filmą „Signs Out of Time“ apie M. Gimbutienės gyvenimą ir veiklą. Jame nagrinėjamos M. Gimbutienės teorijos, jų kritika ir įtaka akademinėi bendruomenei, socialinių mokslų tyrinėtojams ir feminizmo vystymuisi.

Marija Gimbutienė (anglų kalba jos pavardė rašoma *Gimbutas*), būdama 73 metų amžiaus, mirė

Marija Gimbutienė 1993 m. Vytauto Didžiojo universitete jai įteikus šio universiteto Garbės daktaro regalias. Fotografas nežinomas. Nuotrauka saugoma VDU archyve. Fotoreprodukcija iš: <https://inx.lv/J6SSx>

1994 m. gegužės 8 d. Los Andžele (JAV). Vykdydami paskutinę mokslininkės valią, praėjus keliems mėnesiams po jos mirties, artimieji urną su Marijos palaikais atvežė į Lietuvą ir 1994 m. vasario 2 d. iškilmingai palaidojo Kauno Petrašiūnų kapinėse, šalia jos motinos dr. Veronikos Janulaitytės-Alseikienės amžinosios poilsio vietos. Prieš tai Marijos palaikai buvo nuvežti į jos gimtąjį Vilnių. Čia, Šv. Jonų baž-
(Nukelta į 30 p.)

Marija Gimbutienė savo darbo kabinete. UCLA, 1969 m. K. Jankauskaitės kolekcijos nuotraukos fotoreprodukcija iš: <https://inx.lv/J6SIs>

Marija Gimbutienė 1993 m. Palangoje skaito savo knygos „Senoji Europa“ rankraštį. Fotografas Algirdas Tarvydas. Fotoreprodukcija iš: <https://inx.lv/j6SSs>

nyčioje buvo pagerbtas mokslininkės atminimas. Marijos kapo vietą dabar ženklina žymaus lietuvių skulptoriaus Vlado Vildžiūno (1932–2013) sukurtas antkapinis paminklas.

Mokslininkės atminimo puoselėjimas, darbų aktualizavimas

M. Gimbutienės atminimas puoselėjamas ne tik Lietuvoje, bet ir daugelyje kitų pasaulio šalių, jos skleistos mokslinės idėjos nepraranda populiarumo, knygos iki šiol leidžiamos įvairiomis kalbomis.

Lietuvos Respublikos Seimas ir UNESCO 2021-uosius metus buvo paskelbęs Marijos Birutės Alseikaitės Gimbutienės metais. Ta proga Lietuvoje ir kai kuriose kitose pasaulio šalyse vyko nemažai renginių, skirtų jos atminimui ir darbų aktualizavimui. Lietuvoje itin daug dėmesio sulaukė 2021-ųjų rudenį Lietuvos nacionalinio muziejaus Istorijos namuose surengta tarptautinė paroda „Deivės ir kariai: Marijai Gimbutienei – 100“, kurioje buvo eksponuojami archeologiniai radiniai, atkeliavę iš 15 įvairių Europos muziejų ir įstaigų. Jie iliustravo, kokiais radiniais M. Gimbutienė rėmėsi, išskeldama Europos kultūrinį virsmą apibūdinančias hipotezes.

Ši paroda lankytojus supažindino su dviem fundamentaliomis mokslininkės hipotezėmis apie Europos kultūros raidą ir tapatybę, pelniusiomis

jai visuotinį pripažinimą ir įkvėpusiomis naujus mokslinius, visuomeninius judėjimus. Parodoje buvo pristatoma Senosios Europos civilizacija ir jos baigtis susidūrus su iš rytų pradėjusiais veržtis karingais klajokliais, paskleidusiais indoeuropietišką prokalbę ir pasaulėžiūrą. Šioje parodoje taip pat buvo galimybė išsamiai susipažinti su M. Gimbutienės asmenybe, jos šeimos gyvenimu emigracijoje ir mokslininkės akademinė karjera.

Marijos Gimbutienės knygos

„Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje“ (VLE) pažymima, kad Marija veikaluose „Deivės civilizacija“ (1991) ir „Senoji Europa“ (išspausdinta 1996, ²2022) nagrinėjo senosios Europos (nuo 7000 iki 2500 pr. Kr.) visuomenės struktūrą, raidą, religiją, raštą, kad ji aprašė žemdirbių visuomenę, kurioje matrilineji bendruomenė (matriarchatas) ilgainiui pakeitė patrilinejinę (patriarchatas), religiją laikė moters – deivės – religija, iškėlė hipotezę apie senosios Europos ir Eurazijos stepių kultūrų susiliejamą. VLE taip pat yra nurodytos šios jos parašytos knygos: „Laidosena Lietuvoje priešistoriniais laikais“ (*Die Bestattung in Litauen in der vorgeschichtlichen Zeit*, 1946), „Rytų Europos priešistorė“ (*Prehistory of Eastern Europe*, 1956), „Bronzos amžiaus kultūros Vidurio ir Rytų Europoje“ (*Bronze Age Cultures of Central and Eastern Europe*, 1965), „Slavai“ (*The Slavs*, 1971), „Senosios Europos deivės ir dievai nuo 7000 iki 3500 prieš Kristų“ (*The Goddesses and Gods of Old Europe 7000–3500 B. C.*, 1974), „Baltai priešistoriniais laikais“ (1985), „Deivės kalba“ (*The Language of the Goddess*, 1989), „Senoji simbolika lietuvių liaudies mene“ (1994), „Baltų mitologija: senovės lietuvių deivės ir dievai (2002) ir kitas [...].

M. Gimbutienės parašytos ir išspausdintos monografijos:

1. Marija Gimbutas, (1946) *Die Bestattung in Litauen in der vorgeschichtlichen Zeit*, (1946) Tübingen: H. Laupp.

2. Marija Gimbutas, (1956). *The Prehistory of Eastern Europe. Part I: Mesolithic, Neolithic and Copper Age Cultures in Russia and the Baltic Area*. American School of Prehistoric Research, Harvard University Bulletin No. 20. Cambridge, MA: Peabody Museum.

Antropomorfinė skulptūrėlė. Hamandžios kultūra, 5000–4600 m. pr. Kr., Baia, Tulčos aps., Rumunijos nacionalinio muziejaus kolekcija, nr. 11662. Fotografas Marius Amarie. Ši vertybė buvo eksponuojama 2021 m. Lietuvos nacionalinio muziejaus Istorijos namuose Vilniuje surengtoje tarptautinėje parodoje „Deivės ir kariai: Marijai Gimbutienei – 100“. Fotoreprodukcija iš parodos reklaminio plakato

3. Marija Gimbutas, & R. Ehrich (1957). *COWA Survey and Bibliography, Area – Central Europe*. Cambridge: Harvard University.

4. Marija Gimbutas, (1958). *Ancient symbolism in Lithuanian folk art*. Philadelphia: American Folklore Society, Memoirs of the American Folklore Society 49.

5. Marija Gimbutas, (1958). *Rytprūsių ir Vakarų Lietuvos Prieistorinės Kultūros Apzvalga* [angl. *A Survey of Prehistory of East Prussia and western Lithuania*]. New York: Studia Lituaica I.

6. Marija Gimbutas, & R. Ehrich (1959). *COWA Survey and Bibliography, Area 2 – Scandinavia*. Cambridge: Harvard University.

7. Marija Gimbutas, (1963). *The Balts*. London: Thames and Hudson, Ancient peoples and places 33.

8. Marija Gimbutas, (1965). *Bronze Age cultures in Central and Eastern Europe*. The Hague/London: Mouton.

9. Marija Gimbutas, (1971). *The Slavs*. London: Thames and Hudson, Ancient peoples and places 74.

10. Marija Gimbutas, (1974). *Obre and Its Place in Old Europe*. Sarajevo: Zemalski Museum. Wissenschaftliche Mitteilungen des Bosnisch-Herzogowinischen Landesmuseums, Band 4 Heft A.

11. Marija Gimbutas, (1974). *The Gods and Goddesses of Old Europe, 7000 to 3500 BC: Myths, Legends and Cult Images*. London: Thames and Hudson.

12. Marija Gimbutas, (1981). *Grotta Scaloria: Resoconto sulle ricerche del 1980 relative agli scavi del 1979*. Manfredonia: Amministrazione comunale.

13. Gimbutienė, Marija (1985). *Baltai priešistoriniais laikais: etnogenezė, materialinė kultūra ir mitologija*. Vilnius: Mokslas.

14. Marija Gimbutas, (1989). *The Language of the Goddess: Unearthing the Hidden Symbols of Western Civilization*. San Francisco: Harper & Row.

15. Marija Gimbutas, (1991). *The Civilization of the Goddess: The World of Old Europe*. San Francisco: Harper.

16. Marija Gimbutas, (1992). *Die Ethnogenese der europäischen Indogermanen*. Innsbruck: Institut für Sprachwissenschaft der Universität Innsbruck, Innsbrucker Beiträge zur Sprachwissenschaft, Vorträge und kleinere Schriften 54.

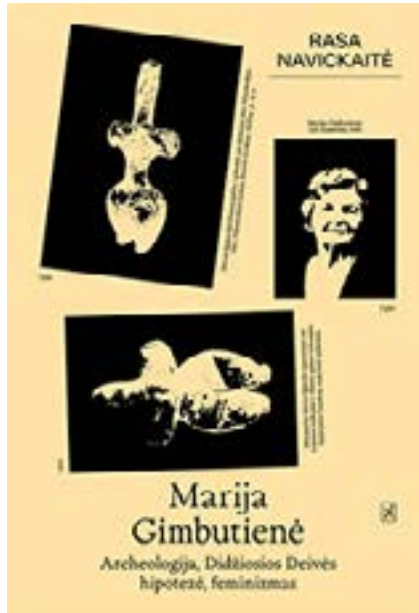
17. Marija Gimbutas, (1994). *Das Ende Alteuropas. Der Einfall von Steppennomaden aus Südrussland und die Indogermanisierung Mitteleuropas*. Innsbruck: Institut für Sprachwissenschaft.

18. Gimbutas, Marija, edited and supplemented by Miriam Robbins Dexter (1999) *The Living Goddesses*. Berkeley/Los Angeles: University of California Press.

Iš viso jau yra išspausdintos dvidešimt trys M. Gimbutienės parašytos knygos, kurios išleistos anglų, italų, japonų, lietuvių, portugalo, rumunų, vengrų ir vokiečių kalbomis. Iki 2026 m. jau turėjome galimybę lietuvių kalba skaityti šešias jos knygas:

1. „Senoji Europa“ (1996 m.); 2. „Senovinė simbolika lietuvių liaudies mene“ (1994 m.); 3. Baltų mitologija. Senovės lietuvių deivės ir dievai“ (2002 m.); 4. „Baltai priešistoriniais laikais: etnogenezė, materialinė kultūra ir mitologija“ (1985 m.); „Laimos palytėta“ (2002 m.). 2026 m. į lietuvių kalbą išversta Marijos parašyta paskutinioji jos knyga – „Gyvosios deivės“ (originalus pavadinimas anglų kalba – „The Living Goddesses“). Ją užbaigę spaudai parengti Marijos mokinė Miriam

(Nukelta į 34 p.)

Rasos Navickaitės knygos „Marija Gimbutienė. Archeologija, Didžiosios Deivės hipotezė, feminizmas“ (Vilnius, 2024) viršelis

Robbins Dexter, knygą 1999 m. Los Andžele išleido Kalifornijos universitetas. Į lietuvių kalbą išvertė ir šią knygą lietuvių kalba šiemet leidžia Vilniuje veikianti leidykla „Lapas“.

Straipsniai ir kitos svarbesnės publikacijos apie M. Gimbutienę

Lietuvoje yra paskelbta nemažai straipsnių ir kitų publikacijų apie M. Gimbutienę ir jos darbus, tarp jų:

- „Marija Birutė Gimbutienė“, *100 iškiliausių Lietuvos žmonių* (2009);
- „Marija Gimbutienė (Alseikaitė) (1921–1994)“, *Lietuvos archeologijos draugija*: <https://lad.lt/gimbutienemarija/>;
- „Marija Gimbutienė“, *Senoji Europa (VII skyriaus 5 skyrelis)*, 1996;
- „Marija Gimbutienė“, *Senoji Europa (IX skyriaus 3 skyrelis)*, 1996;
- „Marija Gimbutienė“, *Senoji Europa (X skyriaus 9 skyrelis)*, 1996;
- „Marija Birutė Alseikaitė-Gimbutienė – pasaulinį pripažinimą pelniusi lietuvių mokslininkė“, *Lietuvos literatūros ir meno archyvo virtuali paroda*: <https://virtualios-parodos.archyvai.lt/lt/virtualios-parodos-itraukios-istorijos/34/marija-birute-alseikaite-gimbutiene-pasaulini-pripazinima-pelniusi-lietuviu-mokslininke/exh-204/korespondencija/case-1031>.

• Svarbiausia informacija apie mokslininkę yra paskelbta „Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje“, daugelyje kitų lietuvių ir užsienio kalbomis išleistų

enciklopedijų ir žinynų, taip pat ir internete.

• 2005 m. Vilniuje veikusi leidykla „Žaltvykslė“ išleido knygą „Marija Gimbutienė. Iš laiškų ir prisiminimų“. Viena iš jos sudarytojų buvo Marijos dukra Živilė Gimbutaitė. Ji sudarė, spaudai parengė ir 2015 m. Kaune veikiančios leidyklos „Naujas lankas“ išleistą knygą „Marija Gimbutienė. Dienoraštis ir prisiminimai“. Knygoje yra paskelbti Živilės prisiminimai apie M. ir J. Gimbutų gyvenimą emigracijoje, jos buitį, kasdienybę bei prisitaikymą prie naujos aplinkos JAV – iš pradžių apsistojus Bostone, o nuo 1963 metų – persikėlus į Los Andželą (Kaliforniją). Aprašomi kelionių su mama įspūdžiais bei patirtimis, jautriai aprašomi M. Gimbutienės paskutiniai gyvenimo metai (1993–1994 m.), jos kova su liga bei gyvenimo saulėlydis. Šie prisiminimai organiškai papildo pačios M. Gimbutienės jaunystės dienoraščius bei jos vyro Jurgio Gimbuto parašytos autobiografijos ištraukas, suteikdami leidiniui asmenišką ir gyvą šeimyninį kontekstą. Leidinyje yra išspausdinti ir vyro Jurgio Gimbuto prisiminimai.

• 2021 m. interneto svetainėje „NARA“ (priegla internete <https://nara.lt/en/articles-lt/marija-gimbutiene>) 2021 m. paskelbtas didelis Neringos Rekašiūtės interviu „O jeigu Dievas yra moteris. Pažinti Mariją Gimbutienę“ su dr. Rasa Navickaitė, kurios mokslinėje disertacijoje nagrinėjamos Marijos Gimbutienės idėjų recepcijos akademiniam pasaulyje ir už jo ribų, bei jos darbų sąsajų su feministiniais judėjimais.

• 2024 m. Vilniuje veikianti leidykla „Kitos knygos“ lietuvių kalba išleido pirmąją išsamią mokslininkės biografiją – knygą „Marija Gimbutienė. Archeologija, Didžiosios Deivės hipotezė, feminizmas“, kurios autorė – dr. Rasa Navickaitė.

NAUDOTA LITERATŪRA:

1. „Marija Birutė Gimbutienė“, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*: <https://inx.lv/J6STw>.
2. „Marija Gimbutienė (Alseikaitė) (1921–1994)“, *Lietuvos archeologijos draugija*: <https://inx.lv/J6STk>
3. Neringos Rekašiūtės interviu „O jeigu Dievas yra moteris. Pažinti Mariją Gimbutienę“ su dr. Rasa Navickaite, *NARA*: <https://inx.lv/J6STH>

Parengė Danutė Mukienė

JURGIS GIMBUTAS – Lietuvos ir JAV architektas, inžinierius, mokslų daktaras, senojo Lietuvos kaimo architektūros tyrinėtojas

Vaikystė ir mokslai

Jurgis Gimbutas (1918–2001) – Lietuvos ir JAV statybos inžinierius, architektas, architektūrologas, visuomenės veikėjas, inžinerijos mokslų daktaras (1948), Vilniaus Gedimino technikos universiteto (1998), Lituanistikos instituto (JAV) garbės daktaras, daugelio lietuvių vadinamas Lietuvos sodžių architektūros tyrinėtoju.

Jis gimė 1918 m. sausio 18 d. tada Maskvoje (Rusija) gyvenusios Elenos Karosaitės-Gimbutienės ir inžinieriaus, vėliau – Vytauto Didžiojo universiteto dėstytojo, garsios lietuvių bajorų Gimbutų giminės palikuonio Leonido Gimbuto šeimoje, kuri Maskvoje atsidūrė vykstant Pirmajam pasauliniam karui. Vėliau Gimbutai grįžo į Lietuvą. Jurgis, vaikystę praleidęs tėvo gimtinėje Peslių dvare (Žemaitijos etnografiniam regionui priklausantis mažas Lolytės kaimas Vainuto seniūnijoje, anksčiau buvo vadinamas Pesliais), vėliau su tėvais persikėlė į gyventi į Kauną. 1937 m. ten baigė „Aušros“ gimnaziją, 1941 m. – Vytauto Didžiojo universiteto Technikos fakultetą, 1941–1944 m. buvo šio universiteto dėstytojas, vyr. asistentas.

Emigracijos laikotarpis

1944 m., suprasdami, kad netrukus Lietuvoje vėl šeiminkaus rusai, M. ir J. Gimbutai su dukrele Danute pasitraukė į Austriją, vėliau persikėlė gyventi į Vokietiją. 1946–1948 m. J. Gimbutas dėstė Jungtinių Tautų paramos ir atkūrimo administracijos (UNRRA) universitete Miunchene, 1948 m. Štutgarto universitete apgynė mokslų daktaro disertaciją (disertacijos pavadinimas – „Lietuvos valstiečių namo stogas“). Netrukus šis jo darbas apie Lietuvos kaimo XIX a. architektūrą buvo išspausdintas vokiečių kalba. 1949 m. Gimbutai iš Vokietijos persikėlė gyventi į JAV. Kai įsikūrė Bostone, J. Gimbutas

Nuotraukoje (iš kairės): archeologė prof. Marija Alseikaitė Gimbutienė (1921–1994), fizikas, etnografas prof. Ignas Končius (1886–1975) ir inžinierius, architektas dr. Jurgis Gimbutas (1918–2001) Bostone (JAV) 1951 m. Fotografas nežinomas. Nuotrauka saugoma Žemaičių dailės muziejuje Plungėje. Fotoreprodukcija iš: <https://inx.lv/J6lza>

1949–1983 m. dirbo inžinierių konsultantų bendrovėje „Fay, Spofford and Thomdike“ (1967 m. tapo jos dalininku, grupės vadovu).

Jurgis, dirbdamas pagrindinį inžinieriaus darbą,
(Nukelta į 36 p.)

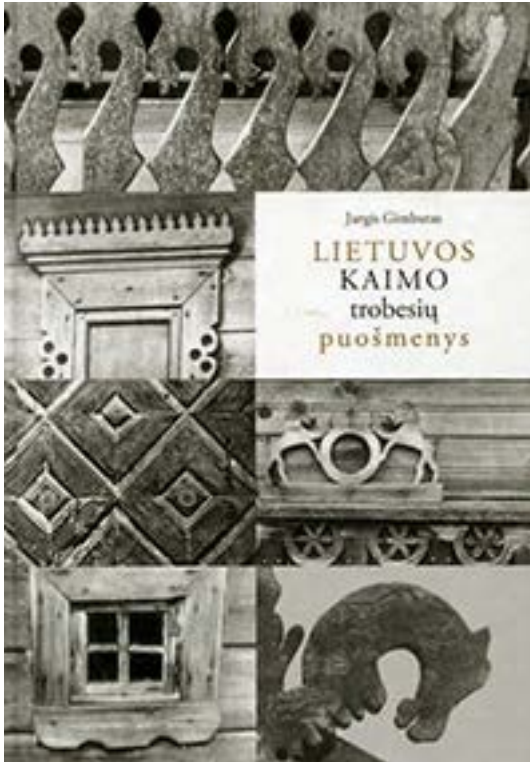

Jurgis, Danutė ir Marija Gimbutai 1945 m. rugsėjo mėnesį prie Tiubingeno universiteto (Vokietija). Nuotrauka iš Gimbutų šeimos archyvo. Fotografas nežinomas. Fotoreprodukcija iš: <https://inx.lv/J6ldC>

Jurgis Gimbutas.
Fotografas
Jurgis Stašaitis.
Fotoreprodukcija
iš RKIC archyvo

pagarsėjo kaip aukštos kvalifikacijos inžinierius projektuotojas. Jis JAV dalyvavo projektuojant didelius pastatus, tiltus, sudėtingus uosto įrenginius, povandeninių laivų karinės bazės statinius. „Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje“ nurodyta, kad „Pagal jo projektus pastatyta civilinių pastatų, sudėtingų inžinerinių objektų – pramonės įmonių, elektrinių, oro ir laivų uostų, tiltų, greitkelių. Svarbesni projektai, sukurti kartu su kitais: povandeninių laivų dokas Portsmouthe (Naujojo Hampšyro valstija), konteinerių terminalas Bostone (abu 1965 m.),

Jurgio Gimbutos knygos „Lietuvos kaimo trobesių puošmenys“ (Vilnius, 2004) viršelis

nutekamųjų vandenų valymo stotis Worcesteryje (Masačusetso valstija, 1974), kompleksas Navalio povandeninių laivų bazėje Bangore (Meino valstija, 1981).“ Pagal jo apskaičiavimus buvo pastatyti ir gražiausio Bostono tilto atramų pamatai.

Visuomeninė veikla ir bendradarbiavimas spaudoje

Jurgis garsėjo ir kaip aktyvus visuomenės veikėjas. 1954 m. jis tapo JAV Lituanistikos instituto tikruoju nariu, 1973–1978 m. buvo šio instituto pirmininkas, 1955 ir 1982 metais – Amerikos lietuvių inžinierių ir architektų sąjungos Bostono skyriaus pirmininkas. 1970–1972 m. – Vyriausiojo Lietuvos išlaisvinimo komiteto tarptautinis radijo korespondentas. Yra vadovavęs Masačusetso valstijos inžinierių draugijai, nuo 1989 m. buvo Lietuvos mokslininkų sąjungos narys. Jis žinomas ir kaip Skautų sąjungos veikėjas.

J. Gimbutas yra Bostone leistos „Lietuvių enciklopedijos“ 3–36 tomų Statybos skyriaus redaktorius, 37 tomo vyriausiasis redaktorius (leidinį redagavo kartu su istoriku Simu Sužiedėliu). Talkino Broniui Kvikliui rengiant spaudai Bostone 1980–1987 m. išleistas šešias knygas „Lietuvos bažnyčios“, rašė straipsnius „Encyclopedia Lituanica“.

Bendradarbiavo spaudoje. Yra paskelbęs daugiau kaip 1 000 straipsnių ir kitų tekstų. Jo darbų yra išspausdinta žurnaluose „Technikos žodis“, „Technika“, „Inžinieriaus kelias“, „Mūsų vytis“, „Aidai“, „Tėviškės žiburiai“, „Kultūros aidai“, „Metmenys“.

Buvo sukaupęs didelę biblioteką ir turtingą archyvą. 1994 m. dalį šios bibliotekos bei archyvo padovanojo Vytauto Didžiojo universitetui (jame yra sukaupti įvairių mokslininkų ir visuomenės veikėjų laišakai, rašyti Lituanistikos instituto, „Lietuvių enciklopedijos“ ir kitais reikalais, taip pat Bostono ir apylinkių lietuviškų renginių programos bei pakvietimai).

1992 m. Vilniuje išleista Izabelės Černiauskiėnės sudaryta Jurgio Gimbutos bibliografinė rodyklė. 2000 m. žurnale „Archiforma“ Algimantas Miškinis paskelbė Jurgio Gimbutos inžinerinius projektus.

Jurgis Gimbutas mirė 2001 m. gegužės 21 d. Arlingtone (prie Bostono, JAV). Vėliau jo urną su peleiniais artimieji atvežė į gimtinę ir palaidojo tame pa-

čiame kapų panteone Kaune, kaip ir jo žmona Marija Gimbutienė – J. Gimbuto urną su pelenais priglaudė jo tėvų Leonido ir Elenos Gimbutų kapavietė.

J. Gimbuto parašytos knygos:

1. „19 amžiaus lietuviško kaimo namo stogas“ (vokiškai išleista daktaro disertacija: „Das Dach des litauischen Bauernhauses aus dem 19. Jahrhundert“ (1948) – tai pirmoji lietuviška mokslinė namotyros studija;
2. „Lietuvių sodžiaus architektūra Mažojoje Lietuvoje“ (1958);
3. „Lietuvos bažnyčių chronologija ir statistika“ (1970);
4. „Steponas Kolupaila“ (kartu su J. V. Daniu, 1974) – biografinė knyga apie žymų hidrologą;
5. „Būdingos medinės bažnyčios ir varpinės Lietuvoje“ (1987);
6. „Jonas Šimoliūnas“ (1988) – biografinė studija apie inžinierių profesorių.
7. „Lietuvos kaimo trobesių puošmenys“ (1999, ²2004, ³2010, ⁴2021) – gausiai paties autoriaus iliustruotas ir bene žinomiausias jo darbas, skirtas tradicinei medžio drožybai bei pastatų dekorui).

J. Gimbutas taip pat parašė 6 tomų „Dienoraštinę autobiografiją“ (parengta spaudai 1993 m.), kurios ištraukos vėliau buvo publikuotos jo žmonos M. Gimbutienės atminimui skirtose knygose.

Marijos ir Jurgio Gimbutų vaikai

M. ir J. Gimbutai, gyvendami santuokoje, išaugino jau minėtas tris dukras – Danutę, Živilę ir Rasą Juliją. Visos jos palaikė tiek motiną, tiek ir tėvą jų mokslinėje ir visuomeninėje veikloje, mokėsi iš jų, rūpinosi jais paskutiniaisiais jų gyvenimo metais. Danutė, gimusi Lietuvoje, užaugusi Austrijoje, Vokietijoje ir JAV, sulaukusi pilnametystės, pasirinko menininkės kelią ir tapo menininke, tekstilės dizainerė. Ji ilgą laiką gyveno ir dirbo Kalifornijoje.

1947 m. Tiubingene (Vokietija), mamai atliekant podoktorantūros stažuotę, gimusi jos dukra Živilė Gimbutaitė, užaugo su tėvais ir seserimis JAV. Ji pasekė mamos pėdomis, studijavo humanitarinius mokslus, įgijo literatūrologijos mokslų daktarės laipsnį, dėstė lyginamąją literatūrą bei anglų kalbą JAV universitetuose, o Lietuvai atgavus nepriklausomybę, ne kartą lankėsi tėvynėje

Gyvendami JAV, Marija ir Jurgis Gimbutai skiepijo savo dukroms meilę Lietuvai, Marija ir visos trys dukros švenčių dienomis pasipuošdavo tradiciniais lietuvių kostiumais. Fotografas nežinomas. Fotoreprodukcija iš: <https://inx.lv/J6xTH>

ir skaitė paskaitas Vytauto Didžiojo universitete (VDU) Kaune. Ji redagavo Bernardo Brazdžionio poezijos vertimus į anglų kalbą. Daug dėmesio yra skyrusi savo tėvų atminimo puoselėjimui ir jų darbų populiarinimui.

Rasa Julija gimė 1954 m. Bostone (JAV). Užaugusi ji tapo socialine darbuotoja (psichoterapeute), daug metų dirbo šeimų ir vaikų psichologinės pagalbos srityje bei specializavosi krizių valdyme. Kaip ir kitos jos seserys, liko gyventi JAV (daugiausiai laiko praleido Kalifornijoje).

NAUDOTA LITERATŪRA:

1. „Jurgis Gimbutas“, *Visuotinė lietuvių enciklopedija* <https://inx.lv/J6I4s>.
2. „Jurgis Gimbutas“, *Vikipedija. Laisvoji enciklopedija*: <https://inx.lv/J6ST6>.

Parengė Danutė Mukienė

Marijos Gimbutienės knyga „Gyvosios deivės“

Pažinkime priešistorines
EUROPOS deives

Adomas BUTRIMAS

Jau šių metų rudenį skaitytojai turėtų sulaukti vienos žymiausių XX a. archeologų Marijos Birutės Alseikaitės Gimbutienės (1921–1994) paskutiniosios knygos – „Gyvosios deivės“, išleistos lietuvių kalba. Jos pirmas leidimas originalia anglų kalba (pavadinimas „The Living Goddesses“) išspausdintas 1999 m., praėjus penkeriems metams po autorės mirties. Knygą tada išleido Kalifornijos universiteto leidykla (*University of California Press*). Na o dabar, praėjus ketvirčiui amžiaus, pagaliau šią knygą jau autorės gimtąja kalba ėmėsi spaudai parengti Vilniuje veikianti leidykla „Lapas“ (tekstus iš anglų į lietuvių kalbą išvertė Tomas Marcinkevičius-Baronas).

Šis M. Gimbutienės leidinys vainikuoja jos kaip aktyvios, visame pasaulyje žinomos, visada labai originalios ir produktyvios mokslininkės veiklą, kuri yra dalijama į tris etapus, skirtus lietuvių ir baltų, indoeuropiečių bei senosios Europos archeologijos ir mitologijos studijoms.

Knygą autorė rašė paskutiniaisiais savo gyvenimo metais. Spaudai ją baigė parengti buvusi M. Gimbutienės doktorantė, jos mylima mokinė, Kalifornijos Los Angeles universiteto profesorė, indoeuropeistė, archeologė, sanskrito, graikų, lotynų kalbų ir literatūros žinovė Miriam Robbins Dexter (prieš tai, 1997 m., ji jau buvo surinkusi ir išleidusi M. Gimbutienės svarbiausių mokslinių straipsnių, publikuotų 1952–1993 m., rinkinį).

Knyga „Gyvosios deivės“ – tai M. Robbins Dexter nusilenkimas ir dovana savo mokytojai. Ji spaudai parengta labai profesionaliai, preciziškai, su pagarba autorės tekstui, kiekviename skyriuje pateikiant savo pačios komentarus, papildymus ir informaciją apie jau po autorės M. Gimbutienės mirties išleistą svarbiausią literatūrą, taip pat ir apie naujus radinius, kurių grupes M. Gimbutienė inter-

Prof. Marija Gimbutienė prof. Gintauto Česnio bute 1988 m. rugsėjo 16 d. Kęstučio Vitkaus nuotrauka iš Adomo Butrimo archyvo

pretavo, studijavo, analizavo beveik iki paskutiniųjų savo gyvenimo dienų.

Iliustruota yra tik pirmoji knygos pusė – čia paskelbtos tik tos iliustracijos, kurias autorė sugebėjo surinkti būdama gyva.

Paskutinieji M. Gimbutienės gyvenimo mėnesiai ir dienos buvo skirti tryliktam šios knygos skyriui – baltų religijai ir šiek tiek archeologijai. Rašydama jį Marija grįžo prie savo šaknų, kurios ją maitino nuo pirmosios mokslinės publikacijos, paskelbtos 1942 m. ir skirtos baltų pomirtinio gyvenimo analizei. Per daugiau nei pusę amžiaus beveik nebuvo metų, kad nepasirodytų M. Gimbutienės monografijų, mokslinių straipsnių, tarp jų ir paskelbtų „Encyclopedia Britannica“. Jos tekstų išspausdinta ir „Lietuvių enciklopedijoje“, pasaulyje aukštai vertinamuose archeologijos, indoeuropeistikos, Amerikos ir Europos archeologijai, mitologijai skirtuose žurnaluose, nemažai jos mokslinių

publikacijų yra „Metmenu“ žurnale. Ji pristatydavo baltų, indoeuropiečių atliktus tyrimus beveik visuose šioms mokslo sritims skirtuose pasauliniuose kongresuose, į kuriuos ji buvo kviečiama, o Lietuvos atstovai juose neturėdavo galimybės dalyvauti. Šis mokslinis, visos jos karjeros kelias liudija, kad tautos istorija, tautosaka, religija, kalba, papročiai, meno simbolika, tautodailė, gintaras, audinių raštai buvo ta mokslininkę maitinusi versmė, kuri jai sudarė galimybę tvirtai jausti ir deklaruoti baltišką medžiagą analizuojant jau visą Europą aprėpiančius Senosios Europos ir Indoeuropiečių archeologijos, religijos ir mitologijos aspektus, atlaikyti gana smarkią oponentų kritiką jos originaliems darbams.

Kuo ypatinga ši knyga ir kuo ji skiriasi nuo daugybės M. Gimbutienės puikiai iliustruotų ir dokumentuotų knygų, skirtų senosios Europos kultūrai, jos archeomitologijai, simbolių ir kalbos dešifravimui? Pirmiausia aktualu tai, kad visose ankstesnėse archeologės knygose, nors ir naudojamas archeomitologinis metodas, nusverdavo archeologinė medžiaga ir jos interpretacija. Ši knyga – išimtis: ji labiausiai pagrįsta folkloro, mitologijos ir lyginamosios religiotyros pavyzdžiais ir yra lyg M. Gimbutienės grįžimas į jos studijų laikus, į paskelbtus tautosakos rinkinius, kuriuos ji mokydamosi atgaivintame Vilniaus universitete 1940 m. surinko Dzūkijoje ir Vilniaus krašte, ir sudarė du tautosakos rinkinius, kurie yra išlikę. Gal tai ir grįžimas į knygos, skirtos senosios lietuvių liaudies meno simbolikos tyrinėjimams, kūrimo laikus, tik šį kartą autorė, remdamasi ankstesniais savo tyrinėjimais ir pateikdama jų sintezę pirmojoje knygos dalyje, žvelgia į Senosios Europos (pasak autorės, ikipatriarchalinės Europos) civilizaciją religijos tyrinėtojos akimis. Rekonstruodama Senosios Europos kultūros religiją, M. Gimbutienė remiasi keliomis pamatinėmis savo hipotezėmis, iškeltomis įvairiais jos mokslinio tyrinėjimo periodais. Nuo lietuvių ir baltų archeologijos studijų apie 1942–1960-uosius metus ji ryškiai pasuko į indoeuropeistikos, indoeuropiečių archeologijos studijas, o laiko požiūriu – nuo geležies amžiaus problematikos į neolito ir ankstyvųjų metalų epochos laikus, kai ji jau buvo suformulavusi Europos kultūros transformacijos teoriją, įsiveržus čia indoeuropiečių gentims (vadinamiesiems Kurganų kultūros žmonėms) apie 4500–2500 m.

prieš Kristų. Ši kultūrinės transformacijos periodą tyrinėtoja laikė sinonimišku reiškiniu Europos indoeuropizacijos procesui. Mokslininkės nuomone, archeologinė, mitologinė ir lingvistinė medžiaga sudaro galimybę kalbėti apie patriarchalinės ir socialinės kultūros pergalę prieš Senosios Europos matrilinejinę kultūrą. Tačiau leidyklos pristatomoje knygoje, kaip ir kai kuriose ankstesnėse publikacijose, ji teigia, kad senieji indoeuropiečiai stipriai paveikė senųjų vietinių gyventojų religiją ir kalbą, bet senųjų europiečių kalba ir religija, kaip substratinė, išliko Europos indoeuropietiskose kultūrose ir kalbose. Ši hipotezė sudarė galimybę autorei, remiantis geru ne tik Senosios Europos, bet ir indoeuropiečių kultūros bei religijos pažinimu, ieškoti senųjų vietinių gyventojų religijos atspindžių ir gana vėlyvose indoeuropiečių kultūros raidos fazėse beveik visoje Europoje.

Apie 1973 m. prasidėjo trečiasis ir pats vaisingiausias M. Gimbutienės mokslinės veiklos etapas, kuriame ėmė dominuoti Senosios Europos kultūros koncepcija. Po didžiųjų jos vadovautų kasinėjimų Europos pietuose, pastarąjį savo gyvenimo dvidešimtmetį ji vis labiau domėjosi kultūromis, kurias asimiliavo indoeuropiečiai, – senaisiais europiečiais. Šio domėjimosi rezultatas – trys stambios monografijos anglų kalba, skirtos senosios Europos deivėms, jų kalbai ir civilizacijai, bei Lietuvos skaitytojams gerai žinoma knyga „Senoji Europa“, išleista 1996 m. Vilniuje. Savo paskutinėje knygoje ji bando sintetinti Senosios Europos ir indoeuropietiškos Europos kultūrinę sąveiką, užfiksuotą religijoje ir analizuoja Senosios Europos meną, ženklų sistemas, laidojimo paminklus ir šventvietes, šventus akmenis ir gausius graikų, etruskų, baskų, keltų, germanų ir baltų mitologijos pavyzdžius.

Knyga suskirstyta į dvi dalis ir trylika skyrių. Pirmoji dalis skirta ikipatriarchalinės Europos religijai, o antroji – senosioms (gyvosioms) deivėms, kurių įvaizdžiai dar ryškūs ir senuosiuose graikų kultūrinės raidos etapuose, ir senosiose etruskų, keltų religijose, ir šiandien tyrinėtojų dar analizuojamose gyvosiose germanų, baskų ir baltų religijose. Pirmoji dalis turi šešis skyrius, antroji – septynis.

Pirmosios dalies pirmajame skyriuje autorė aptaria Senosios Europos deivių figūreles ir bando rekonstruoti įvaizdžių prasmę, kategorizuodama

(Nukelta į 40 p.)

jas kaip gyvybės davimo ir palaikymo, mirties ir atsinaujinimo. Čia autorė įtraukia ir vyriškas dievybes bei paukščio ir gyvatės, taip pat kitų gyvūnų dievybių įvaizdžius. Kartu autorė teigia, kad Senosios Europos kultūros gyventojai neskirstė deivių į „geras“ ir „blogas“, kaip, pavyzdžiui, vėliau darė graikai, garbinę gyvybę teikiančias dievybes (graikų Afroditę) ir blogųjų kategorijai, priskirdami mirtį nešančias (graikų Gorgoną, Medūzą). Autorė konstatuoja, kad deivių ir dievų būta daug, kad jie reprezentuojami daugybe įvaizdžių, kuriuos mokslininkė suskirsto į tris grupes: gyvūnų, žmonių ir abstrakčius atvaizdus.

Antroji knygos dalis skirta autorės seniai pamėgtam objektui (prisiminkime jos knygą „Deivės kalba“, išleistą 1989 m.), Senosios Europos rašto, simbolių ir ženklų dešifravimui. Tai nėra paprastas ir lengvas dalykas, nes anksčiausiai pasirodžiusios ir išverstos rašto kalbos (Šumerų ir Egipto) datuojamos tik trečiojo tūkstantmečio pr. Kr. pradžia. Tuo tarpu ženklų gausumu pasižyminčios Senosios Europos kultūros neolito epochos kai kurių ženklų kilmę galima datuoti net vėlyvojo paleolito pabaiga, nėra lengvas riešutas tyrinėtojams, todėl tik nedaugelis mokslininkų bando juos dešifruoti, atkurti simbolių reikšmę. Kartu tai ir vienas iš labiausiai diskutuotinų mokslo klausimų, ir labai kontraversiškas. Originaliai mąstančios mokslininkės M. Gimbutienės teiginiai ir išvados ginčijamos net dabar, tikėtina, kad šia tema bus diskutuojama ir ateityje, nepaisant to, jog jos nuopelnai šioje srityje niekada negalės likti nepastebėti.

Autorė antrąją knygos dalį užbaigia vildamasi, kad galbūt kada nors bus surastas dvikalbis tekstas, kuris įgalins išversti Senosios Europos raštą ir padės geriau suprasti bei įvertinti Senosios Europos tautų intelektualinį paveldą. Šioje dalyje pateikiami Senosios Europos kultūros rašto simboliniai įraižų pavyzdžiai, tarp kurių itin įspūdingi yra Šiaurės vakarų Balkanų Vinčos kultūros.

Trečiame knygos skyriuje autorė apžvelgia daugybę Senosios Europos kultūros laidojimo paminklų, atkreipdama skaitytojų dėmesį į juose rastus simbolius, bando juos interpretuoti vienu labai svarbiu aspektu – kaip jie atspindi neolito epochos žmonių požiūrį į mirties ir gyvenimo cikliškumą. Mokslininkė, apžvelgdama didžiulę Europoje surinktą medžiagą, teigia, kad senųjų europiečių po-

žiūris į mirties ir perėjimo procesą fundamentaliai skyrėsi nuo požiūrio į mirtį vėlesnėse kultūrose. Ji mano, kad senųjų indoeuropiečių ir krikščionių religijose kiekviena siela buvo traktuojama kaip turinti savo individualų identitetą ir pati keliaujanti į pomirtinį gyvenimą. Tuo tarpu senųjų europiečių religijoje mirties ir perėjimo procesas buvęs traktuojamas kaip cikliškas: kaip materialiajame pasaulyje nauja gyvybė atsiranda senosios liekanose, taip ir gimimo procesas senųjų europiečių religijoje buvo ciklo, apimančio ir mirtį, dalis. Knygos autorė taip pat teigia, kad laidojimui skirti pilkapiai ar įvairių formų megalitiniai statiniai, koridoriniai kapai ir kt. senųjų europiečių supratimu yra kartu ir šventos vietos, t. y. deivių iščios, kuriose gimsta nauja gyvybė. Laidojimo ir naujos gyvybės atsiradimo vietų ryšys turi ir ikonografinių pavyzdžių. Interpretuodama daugybę Vakarų Europoje aptinkamų megalitinių kapų pavyzdžių, autorė jų dekore pastebi labai daug regeneracijos simbolių – tokių kaip spiralė arba vinguriuojanti gyvatė. Kadangi dauguma megalitinių statinių yra orientuoti į vasaros ar žiemos solsticijas (ypatingai išskirtinis paminklas yra New Grange Airijoje, kuriame šio straipsnio autoriui teko lankytis kartu su M. Gimbutiene), gali būti, kad megalitai yra ritualinės vietos, skirtos sezonų ciklams garbinti.

Remiantis pastaraisiais dešimtmečiais tyrinėtais įspūdingais Senosios Europos kultūros paminklais, kurių dalį yra tyrinėjusi knygos autorė, pavyko nustatyti, kad kai kurie iš šių paminklų yra senosios šventyklos arba šventyklų modeliai ir sudaro svarbią sudėtingų archeologinių kompleksų dalį. Šventyklų istorija rodo ilgą ir sudėtingą jų raidos kelią. Nors ir gana įspūdingos buvo neolito laikotarpio Pietų Europos šventyklos, jos dar gerokai skyrėsi nuo statinių su kolonomis klasikinės Graikijos kultūros laikais. Pirmosios šventyklos priminė gyvenamuosius namus, buvo integruotos į gyvenvietes, bet turėjo altorius, neretai puoštus figūrėlėmis. Ten pat aptinkami ritualiniai keraminiai įvairiausių formų indai. M. Gimbutienės nuomone, daugelis moters kasdieninių darbų buvo integrali religinės praktikos dalis. Kartu autorė nustatė didelę šventyklų įvairovę: jos buvo skirtos regeneracijos deivei, deivei paukštei ir deivei gyvatei, nėščioms vegetacijos deivėms. Toks šventyklų suskirstymas, priskyrimas įvairioms dievybėms autorės ne visa-

da yra pakankamai argumentuotas, tad kelia kai kurių abejonių.

Kaip ir daugelis atskirų Senosios Europos archeologinių kultūrų tyrinėtojų sunkiai sutikčiau, kad vyrai visai nedalyvavo šventyklose vykstančiuose ritualuose ir geriausiu atveju pasitenkindavo tik dalyvavimu šokiuose. Visai kitokį vyrų vaidmenį, negu teigia knygos autorė, šioje visuomenėje rodo jų laidojimo paminklai, kurių M. Gimbutienė aptariamame leidinyje neanalizuoja.

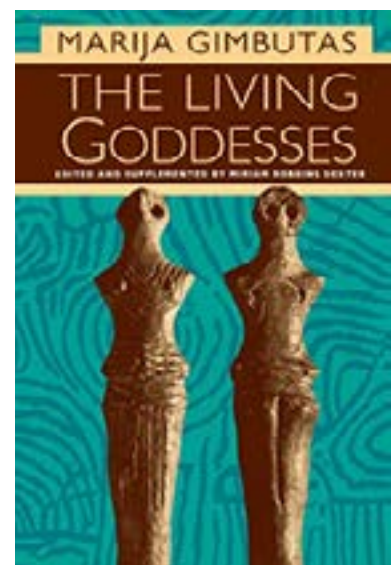
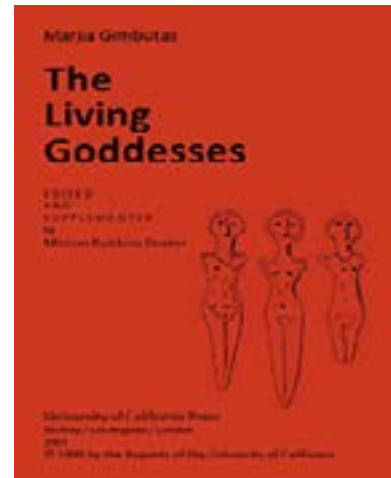
Miniatiūriniai moliniai šventyklų modeliai – kita įdomi ir išraiškinga neolitinės senosios Europos kultūros paveldo dalis. Teritorijose tarp Graikijos ir Ukrainos jų yra surasta daugiau nei šimtas vienetų. Be jokios abejonės, tai labai svarbi pagalbinė medžiaga šventyklų ritualams dešifruoti. Klausimą, kam buvo kuriami šie modeliai, autorė palieka atvirą, į jį galbūt tyrinėtojai atsakys ateityje.

Penktasis knygos skyrius skirtas šventųjų akmenų ir medžių ceremonijų centrų analizei. Čia autorė analizuoja ne savo archeologinių tyrinėjimų medžiagą, o bando pateikti Vakarų Europoje (Anglijoje, Skandinavijos šalyse, Airijoje) ir kai kuriuose Centrinės Europos kraštuose aptinkamus pilkapius, jų paskirtį. M. Gimbutienė yra bene pirmoji ir vienintelė taip ryžtingai priskyrusi juos mirties ir regeneracijos deivei. Šių didingų statinių, pareikalavusių milžiniškų senųjų bendruomenių fizinių jėgų, ir laiko interpretavimas kaip susijusių su mirties ir regeneracijos deivės funkcijomis, yra tik viena iš jų prasmės aiškinimo galimybių. Knygos autorė čia palieka labai daug erdvės naujoms interpretacijoms, kurios, mano supratimu, galėtų įžvelgti gerokai kompleksiškesnę šių paminklų paskirtį.

Pirmosios knygos dalies šeštasis skyrius yra tarsi išvadinis. Jame autorė lyg reziumuoja, teigdama, kad jau pradedant paleolito laikotarpiu, moteriškų dievybių garbinimas, kurį suponavo visa matrilininė, motinos giminystė pagrįsta sistema, turi itin ryškų tęstinumą neolito laikotarpiu.

Manau, kad žinant, jog didžiojoje Šiaurės ir vidurio Europos dalyje paleolito laikotarpiu egzistavo visų pirma medžiotojų bendruomenės, apie ypatingą moters vietą šiose bendruomenėse ir tų bendruomenių religinėje sistemoje kalbėti kiek per drąsu. Mums kur kas pagrįstesni ir vaisingesni atrodo Senosios Europos neolitinių žemdirbiškų kultūrų religijų rekonstrukcijų bandymai, kurie šioje knygoje gana gerai dokumentuoti archeologiniais šaltiniais.

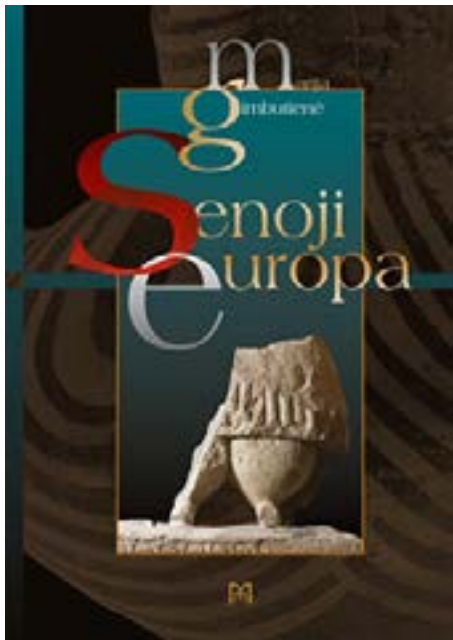
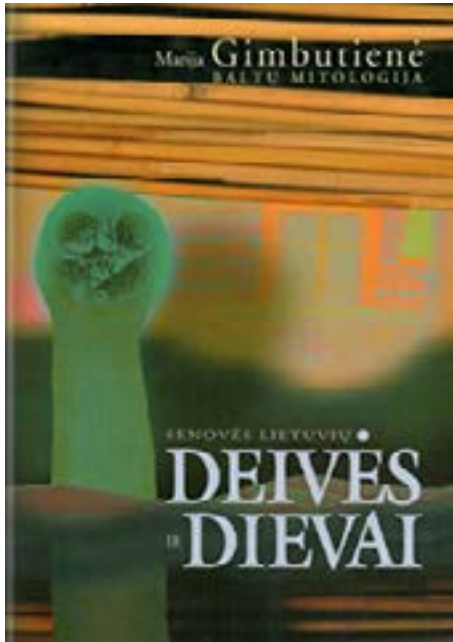
Pirmoji knygos dalis skirta priešistorinių laikų, daugiausiai neolito laikotarpio deivių ir dievų religijos rekonstrukcijoms, o antrojoje dalyje bandoma analizuoti konkrečias, jau istoriškai dokumentuotas kultūras ir etnosus, juose išryškinant Senosios Europos kultūros relikтус, visų pirma remiantis jau mitologijos ar tautosakos duomenimis. Šioje dalyje autorė analizuoja ir indoeuropietiškus, ir neindoeuropietiškus Europos etnosų mitologiją. Tai daryti ji pradeda nuo pietų Europos teritorijos, nuo savo vykdytų kasinėjimų zonos. Septintajame knygos skyriuje mokslininkė pirmiausiai analizuoja Egėjo jūros regioną, vadinamą dar Kikladų kultūros vardu, kurio pietinė riba yra Kretos sala. Šį archipelago regioną autorė laiko mažiausiai paliestą indoeuropietišku kultūrų invazijos ir išlaikiusį daugiausiai senajai Europai būdingos religijos ir visuomenės socialinės

Nuo viršaus: Marijos Gimbutienės originalo anglų kalba 1999 m. ir 2001 m. Kalifornijos universiteto leidyklos (JAV) išleistų knygų „The Living Goddesses“ (liet. „Gyvosios deivės“) viršeliai

struktūros bruožų. Deja, šio regiono ankstyvosios metalų epochos tekstai (moksle ši kultūra dar XX a. pr. yra įgavusi Minoinės kultūros pavadinimą) taip pat nėra dešifruoti, tik linijinio B rašto, dešifruoto 1952 m., tekstai siekia laikotarpį nuo 1400 m. pr. Kr., kada Kretos ir didžiosios salyno dalies civilizacija iš esmės jau nebeegzistavo. Gerokai daugiau apie šią civilizaciją kalba archeologiniai

(Nukelta į 42 p.)

Nuo viršaus: Marijos Gimbutienės knygu „Senovės lietuvių deivės ir dievai. Baltų mitologija“ (Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2002) ir „Senoji Europa“, (Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2022) viršeliai

radiniai nei lentelėse užfiksuoti inventoriai, kuriuose labai mažai duomenų to meto religijai ir mitams atskleisti. Daug labiau tam pasitarnauja didingi rūmų ir šventyklų kompleksai, esantys Kretoje ir Santoryne, juos puošiančios freskos, gausi jų simbolika, šventyklos olose, kalnų viršūnėse, kulto inven-

torius. Remiantis šiais duomenimis autorė daro išvadą, kad šios kultūros šaknys – neolitinėje Senosios Europos civilizacijoje, o gyvybės ir gamtos garbinimas, daugybė deivių figūrėlių rodo, jog Minoinė civilizacija tęsia Senosios Europos kultūros deivių garbinimo tradicijas.

Sudėtingiau interpretuoti klasikinės Graikijos religiją. Analizei palengvinti autorė išskiria du kultūrinius periodus – Mikėnų ir klasikinės Graikijos. Į Mikėnų kultūrą ji žvelgia kaip į dviejų kultūrų (Senosios Europos ir indoeuropiečių kultūros) sąveikos rezultatą. Jų panteone vyrauja vyriški karo dievai, tačiau freskose, keramikoje, žieduose ir antspauduose – dar ryškios minoinės tradicijos. Ši kultūra liudija, jog deivių garbinimas dar ryškus ir bronzos amžiuje, kad šiame regione Senosios Europos tradicijos per Mikėnų kultūrą pasiekė klasikinės Graikijos kultūros laikus.

Toliau autorė analizuoja gerai rašytiniuose šaltiniuose užfiksuotą graikų mitologiją, kur graikų deivės jau tarnauja vyriškosioms dievybėms. Rašytiniuose šaltiniuose minimos graikų deivės (Hekatė, Artemidė, Atėnė, Demetra, Hera ir kt.) savo ištakomis siekia Senosios Europos kultūrą. Autorės nuomone, net 2500 m. iki klasikinės Graikijos laikų užtrukęs jau indoeuropietiškos kultūros dominavimas visai neužgožė Senosios Europos religijos gyvybingumo, deivės surado gana reikšmingą vietą Olimpo dievų panteone, joms buvo statomos puikios šventyklos.

Devintasis knygos skyrius yra skirtas Etruskų religijai.

Etruskai – senosios Italijos gyventojai, apsupti indoeuropietiskai kalbančių tautų. Jų moterys aktyviai dalyvavo visuomeniniame gyvenime, buvo laidojamos puošniuose kapuose, atspindinčiuose jų aukštą statusą visuomenėje. Jų deivės (ypač Uni, Menerva), altoriai, skulptūros ir šventovės, laidojimo urnų dekoras – savo prigimtimi labai artimos Senosios Europos kultūrai ir, greičiausiai, labai veikė indoeuropietiškos kilmės kaimynų kultūrą, pvz., ankstyvųjų graikų miestų-kolonijų, įsikūrusių Tyrėnų ir Ligūrijos jūrų pakrantėse.

Vakarų Europoje iki šiol egzistuoja keletas kultūrinių salelių, tęsiančių ikiindoeuropietišką Europos tautų tradicijas. Vienai jų (baskams) skirtas dešimtas knygos skyrius. Ne indoeuropietiška kalba, socialinė visuomenės struktūra ir religija sudaro galimybę manyti, kad jų kultūra tęsia senas ikiindoeuropietiškos vakarinės Europos dalies kultūrinės tradicijas, kaip mano autorė, siekiančias dar neolito laikus. Svarbiausia jų dievybė – Mari (neretai vadinama Andre Mari), dažniausiai pasirodanti paukščio pavidalu.

Baskų religija tyrinėtojams gali tapti dar vienu tiltu, jungiančiu senąsias Vakarų Europos kultūrinės tradicijas su šiuolaikinės Europos kultūrinio paveldo įvairove. Beje, autorė atkreipia dėmesį į mūsų tyrinėtojų dar menkai žinomas dvi baskų mitologines figūras – Mairi ir Maide, moterišką ir vyrišką dievybes, kurias baskai mano buvus dolmenų, megalitų ir kromlechų statytojais. Žinoma, jog šie statiniai toje Europos dalyje buvo statomi dar neolito laikotarpiu, o tai kaip niekas kitas rodo ypač galias kai kurių baskų mitologinių figūrų šaknis.

Vienuoliktame knygos skyriuje aptariama taip pat labai reikšminga daugelio šiuolaikinės Europos kultūrų atsiradimui keltų kultūra, susiformavusi dar žalvario amžiuje ir buvusi beveik visą Centrinę ir Vakarų Europą (nuo Britų salų iki Alpių) jungiančiu dariniu, bendravusiu indoeuropiečių kalbomis. Autorė teigia moteris turėjus reliatyviai aukštą statusą ankstyvuoju keltų kultūros laikotarpiu ir tai aiškina Senosios Europos kultūros įtaka. Įspūdingiausiuose priešistorinio keltų dailės pavyzdžiuose – Gundestrupo (Danijoje) katilas (dubuo) ir jo įspūdingi reljefinių plokščių atvaizdai, kuriuose vaizduojamos vyrų ir moterų figūros, apsuptos žvėrių ir paukščių, galbūt rodo jau religijos sinkretizmą. Kai kuriuos atvaizdus autorė bandė susieti su konkrečiomis deivėmis, žinomomis paskutiniais amžiais prieš Kristų trakų-frygų ir keltų žemėse. Autorė mano, kad Gajaus Julijaus Cezario „Galų karo užrašai“ – bene svarbiausias istorinis rašytiniais šaltinis jau romėniško laikotarpio galų ir keltų religijai pažinti. Ilgiausiai keltų kultūros reliktai išliko britų salose, ypač Airijoje, kurioje, nepatyrusioje romėnų okupacijos, toliau išliko sakytinė tradicija, menas, ypatingoji keltų ornamentika. Jau V a. po Kr., Airija ir Britanija priėmė krikščionybę, vienuolynuose pradėtos užrašinėti pagonių legendos, o deivės Brigitos vardas buvo įtrauktas į ankstyvųjų Airijos krikščionių sąrašą šv. Brigitos vardu.

Dvyliktas ir tryliktas monografijos skyriai skirti šiandieninių Europos tautų – germanų ir Lietuvos skaitytojui svarbiausiai baltų religijai. Autorė mano, kad germanų mitologijoje indoeuropietiški ir Senosios Europos dievai suskirstyti į dvi grupes, o tuo tarpu lietuvių ir latvių rašytiniai šaltiniai ir tautosaka rodo, kad Senosios Europos matristinės ir indoeuropietiškos patristinės dievybės tūkstantmečiais gyvena vienos šalia kitų, mažai tarpusavyje sąveikaudamos. Laima, Žemyna, Ragana, Austėja, Giltinė, Žvėrūna, Medeina, autorės nuomone, yra svarbiausios Senosios Europos deivių panteoną reprezentuojančios baltų dievybės. Tačiau reikėtų pabrėžti, kad taip ryškiai į Indoeuropietiškas vyriškas ir Senosios Europos moteriškas dievybes suskirstytas baltiškas dievų panteonas atrodo pernelyg schematiškas. Sunkiai pavyktų įrodyti, kad iš esmės medžiotojų ir žvejų bendruomenės, Rytiniame Baltijos pajūryje reprezentavusios senųjų europiečių kultū-

rą, būtų turėjusios tokį moterišką deivių panteoną, o tuo tarpu indoeuropiečiai, prieš atkeliaudami į mūsų pajūrį, jau po asimiliacijos su žemdirbių kultūromis Pietų ir Centrinėje Europoje, iš ten į mūsų kraštus atnešę daugelį žemdirbystės ir gyvulių auginimo įgūdžių, būtų likę su tokiau ryškiu patristiniu panteonu. Kartu šis savo apimtimi bene plačiausias knygos skyrius rodo, kad baltų archeologijos ir mitologijos studijos knygos autorei buvo svarbios nuo studijų universitete laikų ir pirmosios jos publikacijos 1942 metais. Studijos jai išliko svarbios per visus tris jos mokslinės karjeros etapus, taip pat ir rašant paskutinįjį knygos skyrį.

Naujausi, jau XXI a. (po 2009 m.) vykdyti mezolito-neolito kapų paleogenetiniai tyrimai ir dabartinės Lietuvos teritorijoje esančių akmens amžiaus kapinynų tyrinėjimai patvirtina M. Gimbutienės 1952–1960 m. teorijas apie indoeuropiečių ir baltų kilmę, jų seniausią religiją, pasauliniu mastu detalizuotą 1979–1980 m., kai ji teigė, jog tik su indoeuropietišku kultūrų atėjimu (trimis kurganų kultūros bangomis tarp 4500–2500 pr. Kr.) galime kalbėti apie kultūrinę, kalbinę (o dabar ir genetinę) Europos ir mūsų teritorijose besiformuojančios baltų kultūros ir religijos transformaciją bei ilgą indoeuropeizacijos procesą. M. Gimbutienės prieš tris ketvirčius amžiaus pradėtos kelti ir vėliau detalčiai išvystytas teorijas šiandien, jau naujausių paleogenetinių tyrinėjimų šviesoje, genialiomis laiko net daugelis buvusių labai aršių jos ankstesnių kritikų.

Trumpai apžvelgęs žymiausios mūsų tautos archeologės paskutinįją knygą, bandau ją reziumuoti – kokią joje matome Mariją Gimbutienę?

Pirmiausiai tai kontraversiška, originali mąstytėja, sugebanti sintetinti ir chronologiškai, ir teritorijos prasme sunkiai aprėpiamą medžiagą. Ji ir šioje knygoje išlieka ne tik stipria savo hipotezių deklaruotoja, bet ir jų pagrindėja svariais argumentais.

Ši knyga yra jos keliolikos dešimtmečių tyrinėjimų ir apmąstymų rezultatas, joje kaip reta puikiai susipina jos kaip archeologės, folkloro, mitologijos, senųjų religijų žinovės, senųjų istorinių tekstų ir meno objektų analitikės sugebėjimai, kurie ir dabar, ir ateityje provokuos religijos istorikus ir archeologus dar kartą įvertinti ir naujais aspektais vėl iš naujo interpretuoti turimą ir vis naujai mums žemės ir mitų gelmių teikiamą medžiagą.

Poetei ir prozininkei Ritai Latvėnaitei- Kairienei įteikta antroji Birutės Baltrušaitytės premija

2025 m. Tauragės rajono savivaldybės Birutės Baltrušaitytės viešoji biblioteka įsteigė Birutės Baltrušaitytės literatūrinę premiją. Šiomet paskelbto konkurso šiai premijai gauti laureate Vertinimo komisijos sprendimu pripažinta poetė ir prozininkė Rita Latvėnaitė-Kairienė už romaną „Žalia varia“, kurį 2024 m. išleido Vilniuje veikianti leidykla „Slinktys“. R. Latvėnaitės-Kairienės kandidatūrą premijai pasiūlė Lietuvos rašytojų sąjungos valdyba.

Laureatės romane „Žalia varia“ susipina šeimos likimai ir istorijos vingiai, Mažosios Lietuvos mitologija, tradicijos bei papročiai, atskleidžiamos kultūrinės tapatybės paieškos. Romano pavadinimą įkvėpė autentiškas Mažosios Lietuvos laidotuvių žaidimas.

Rita Latvėnaitė-Kairienė gimė 1960 m. sausio 13 d. Klaipėdoje. Čia ji baigė 19-ąją vidurinę mokyklą. Nuo 1978 m. Vilniaus universiteto Filologijos fakultete studijavo lietuvių kalbą ir literatūrą. Baigusi universitetą grįžo į uostamiestį. Yra Klaipėdos jaunųjų rašytojų sekcijos narė, 2009 m. priimta į Lietuvos rašytojų sąjungą. Keletą metų dirbo „Klaipėdos“ laikraščio redakcijoje, nuo 1988-ųjų iki dabar yra Klaipėdos „Aukuro“ vidurinės mokyklos lietuvių kalbos ir literatūros mokytoja. Priklauso Tarptautinei vaikų ir jaunimo knygos organizacijai IBBY, asociacijai „Lituanistų sambūris“.

Išleistos Ritos Latvėnaitės-Kairienės knygos:

1. „Rašaluotų pirštų pėdos: eilėraščiai“, Klaipėda: leidykla „Eglė“, 2000;
2. „Šauksmas“: romanas, – Klaipėda: leidykla „Eglė“, 2007, 2009;
3. „Civilizuotos mintys apie karvę“: novelės, Klaipėda: leidykla „Eglė“, 2009.
4. „Nesuvalgytos atostogos Šveicarijoje“: esė, Klaipėda: leidykla „Eglė“, 2016;
5. „Kas tas Asis?“, Vilnius: Lietuvos rašytojų są-

Rita Latvėnaitė-Kairienė 2026 m. rugsėjo 4 d. po Tauragės kultūros rūmuose, kur jai čia vykusiame Tauragės literatų klubo „Žingsniai“ renginyje „Saulėlydžio posmai“ buvo įteikta Birutės Baltrušaitytės premija. Fotografas Arnoldas Vydmantas

jungos leidykla, 2018;

6. „Žalia varia“: romanas. – Vilnius: leidykla „Slinktys“, 2024.

Jos kūrybos yra išversta į graikų, kartvelų, lenkų ir rusų kalbas.

Svarbiausi ankstesni apdovanojimai :

- 1998 m. respublikinio „Vieno eilėraščio, skirto mamai“, konkurso laureatė;
- 2007 m. respublikinio J. Biliūno 100-osioms metinėms skirto „Novelės“ konkurso laureatė;
- 2013 m. respublikinio trumpos prozos konkurso laureatė;
- 2018 m. Knyga „Kas tas Asis?“ – konkurso nugalėtoja nominacijoje „2018 m. Klaipėdos miesto knyga, prakalbinusi popierių“ (UAB „Papyrus Lietuva“).

Parengta pagal Tauragės rajono savivaldybės Birutės Baltrušaitytės viešosios bibliotekos informaciją

Vilniaus žemaičių kultūros draugijos renginyje – pokalbis apie sveikatą, gyvenimo aistrą ir svajonių išsipildymą

Rugsėjo 15-osios pavakary Vilniaus žemaičių kultūros draugija (VŽKD) po vasaros atostogų vėl savo narius ir jų bičiulius pakvietė į tradicinį, kiekvieno mėnesio trečiąjį antradienį Vilniaus kultūros centre vykstantį renginį. Šį kartą draugijos svečias buvo dabar Kaune gyvenantis iš Plungės krašto kilęs pasaulinio garso Lietuvos gydytojas kardiologas, biomedicinos mokslų daktaras, profesorius, Lietuvos sveikatos mokslų universiteto rektorius, Kauno ir Plungės miestų garbės pilietis Rimantas Benetis.

Vakaro metu prof. R. Benetis papasakojo apie Plungėje prabėgusią savo vaikystę, dar mokyklos suole brandintą svajonę tapti gydytoju, apie mokslą, tikslo siekimą, profesinę brandą ir akademinę veiklą. Jis paminėjo, kad kardiologijos srityje itin vertingos patirties įgijo stažuodamasis Danijos, Belgijos, Švedijos, Prancūzijos, Anglijos ir kitų šalių universitetinėse kardiologijos klinikose.

Jis papasakojo ir apie savo svarbiausius profesinius pasiekimus, pomėgius ir neblėstančią meilę gimtajam kraštui. Atsakydamas į smalsių renginio dalyvių klausimus svečias plačiau pakalbėjo apie šiuo metu Lietuvoje susidariusią sveikatos apsaugos būklę. Jis informavo, kad kvalifikuota medicininė

VŽKD renginyje kalba prof. Rimantas Benetis

pagalba kardiologijos srityje dabar teikiama tik penkiuose centruose, kurie veikia Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose ir Panevėžyje. Aukščiausios kvalifikacijos kardiologų skaičius Lietuvoje yra nedidelis, universitetų išugdyti jauni gabūs kardiologai, patekę į rajonines ligonines, neturi galimybės tobulėti, tad dažnai tampa terapeutais. Ligoniams, kuriems reikia atlikti sudėtingesnes širdies ar kraujagyslių operacijas, tenka ilgokai laukti eilės.

Profesoriaus nuomone, norint šioje srityje pagerinti situaciją, vien tik medikų pastangų nepakanka – reikia ir būtinų valdžios sprendimų.

Vilniaus žemaičių renginyje vyko pokalbiai ne tik apie sveiką gyvenimo būdą, bet ir apie gyvenimo aistrą, svajonių išsipildymą.

Vakaro metu koncertavo du kolektyvai: dainavo Linos Jaskevičienės vadovaujamas Vilniaus bočių bendrijos ansamblis „Neris“, tango ir kitus šokius

(Nukelta į 46 p.)

Koncertuoja Vilniaus bočių bendrijos ansamblis „Neris“ (vadovė Lina Jaskevičienė)

Prof. Rimantą Benetį renginio metu pasveikino, padėkojo jam už ligoniams teikiamą taip reikalingą pagalbą renginyje dalyvavęs iš Kretingos kilęs chemikas, enzimologas, mokslininkas, biotechnologas, profesorius, akademikas, habilituotas fizinių mokslų daktaras, Lietuvos mokslų akademijos tikrasis narys, verslininkas Vladas Algirdas Bumelis

šoko Vitalijos Zaleskaitės vadovaujamas Vilniaus bočių bendrijos šokių kolektyvas „Retro bočiai“.

Tekstas ir nuotraukos Virginijaus Jocio ir Bonifacio Vengalio

Šoka Vilniaus bočių bendrijos šokių kolektyvas „Retro bočiai“ (vadovė Vitalija Zaleskaitė)

Kardiochirurgas prof. Rimantas BENETIS

Vienas iškiliausių šių dienų žemaičių – iš Plungės krašto kilęs, dabar Kaune gyvenantis ir dirbantis kardiochirurgas Rimantas Benetis. Jis – akademikas, mokslų daktaras (biomedicinos mokslų, medicinos), Lietuvos sveikatos mokslų universiteto rektorius, ilgametis Širdies, krūtinės ir kraujagyslių chirurgijos klinikos vadovas, Lietuvos mokslų akademijos tikrasis narys, Latvijos mokslų akademijos užsienio narys, Lietuvos universitetų rektorių konferencijos prezidentas, Kazachstano Respublikos garbės profesorius, Plungės ir Kauno miestų garbės narys. Profesorius vadovavo kardiochirurgų brigadai, kuri atliko pirmąją širdies operaciją Kaune, taip pat ir medikų brigadai, atlikusiai pirmąją Baltijos šalyse plaučių ir širdies bei plaučių komplekso persodinimo operaciją. Už nuopelnus medicinos srityje profesorius yra apdovanotas Lietuvos valstybės ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Karininko kryžiumi, taip pat ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Karininko kryžiumi. Nepaisant didelio užimtumo, jis aktyviai dalyvauja visuomeninėje veikloje: yra Lietuvos krūtinės ir širdies chirurgijos draugijos narys, Krūtinės ląstos chirurgų draugijos (angl. *Society of Thoracic Surgeons*) narys, Europos kardiorokalinės chirurgijos asociacijos narys.

R. Benetis gimė 1957 m. liepos 3 d. Plungės rajono Noriškių kaime. 1963–1966 m. mokėsi Plungės pradinėje mokykloje, 1966–1974 m. – Plungės 3-iojoje vidurinėje. Baigęs ją įstojo į Kauno medicinos institutą. Čia jis 1974–1980 m. studijavo Medicinos fakultete.

1980–1981 m. buvo Klinikos prie Sveikatos apsaugos ministerijos Kauno medicinos instituto (dabar – Lietuvos sveikatos mokslų universiteto ligoninė Kauno klinikos) gydytojas chirurgas internas, 1981–1984 m. – Ukmergės rajoninės ligoninės gydytojas chirurgas traumatologas, nuo 1984 m. rugsėjo mėnesio iki šiol – Klinikos prie Sveikatos apsaugos ministerijos Kauno medicinos instituto (dabar – Lietuvos sveikatos mokslų universiteto ligoninė Kauno klinikos) gydytojas – širdies chirurgas. 1988 m. R. Benetis tris ir pusę mėnesio gilino žinias Maskvoje veikiančiame A. Bakulevo

širdies ir kraujagyslių chirurgijos institute, kuriame vyko jo kardiouchirurgijos podiplominės studijos. Vėliau, 1989 metais, – vėl 3,5 mėnesių trukmės kardiouchirurgijos podiplominės studijos Vilniaus universitetinės ligoninės Širdies chirurgijos centre. 1990–1991 m. 7 mėnesius dirbo Õdensė (Danija) universitetinės ligoninės Širdies ir krūtinės chirurgijos klinikoje, 1991–1992 m. – tiek pat Õdensė (Danija) universiteto Skejby ligoninės Širdies centre, 1992–1993 m. – 18 mėnesių Õlborgo (Danija) ligoninės Širdies ir krūtinės chirurgijos klinikoje. 1993–1994 m. 11 mėnesių stažavosi Lèveno (Belgija) universiteto St. Luc ligoninės Širdies, kraujagyslių ir krūtinės chirurgijos klinikoje, 1994 m. 7 mėnesius dirbo Lūndo (Švedija) universiteto ligoninės Širdies ir krūtinės chirurgijos klinikoje, nuo 1994 m. iki dabar yra Kauno medicinos akademijos (dabar – Lietuvos sveikatos mokslų universitetas) ir Kauno akademinių klinikų (dabar – Lietuvos sveikatos mokslų universiteto ligoninė Kauno klinikos) Kardiouchirurgijos klinikos (dabar – Širdies, krūtinės ir kraujagyslių chirurgijos klinikos) vadovas. Papildomai 1996 m. balandžio–2004 m. rugpjūčio mėnesiais jis buvo Biomedicininio tyrimų instituto (BMTI) Širdies ir kraujagyslių chirurgijos laboratorijos vyresnysis mokslinis bendradarbis, nuo 2000 m. lapkričio 20 d. eina vyresniojo mokslo darbuotojo pareigas. 1997–1998 m. 6 mėnesius stažavosi Londono (Anglija) Royal Brompton & Harefield ligoninės Širdies chirurgijos klinikoje, 1998–2000 m. 24 mėn. dirbo chirurgo konsultantu Ūmeo (Švedija) regioninėje ligoninėje. 2004 m. rugsėjo–2020 m. rugsėjo mėnesiais buvo Kauno medicinos universiteto (dabar – Lietuvos sveikatos mokslų universitetas) Kardiologijos instituto direktorius, 2005 m. iki dabar – Kauno medicinos universiteto (dabar – Lietuvos sveikatos mokslų universitetas) senato narys, 2015 m. gruodžio–2020 m. liepos mėnesiais ėjo Lietuvos sveikatos mokslų universiteto tarybos nario pareigas, nuo 2016 m. rugėso mėnesio iki 2020 m. rugsėjo 23 d. buvo Lietuvos sveikatos mokslų universiteto senato pirmininkas, 2020 m. lapkričio 4 d. išrinktas Lietuvos sveikatos mokslų universiteto rektoriumi.

Mokslų daktaro disertaciją apgynė 1990 m., 1995 m. jam suteiktas docento, 2005 m. – profesoriaus vardas.

Prof. Rimantas Benetis. Vilnius, 2026 m. rugsėjo 15 d.
Nuotrauka Bonifaco Vengalio

Yra paskelbęs daugiau kaip 500 mokslinių straipsnių, skaitęs daugybę pranešimų tarptautinėse mokslinėse konferencijose ir kongresuose, specialybės ekspertų mokymuose, kurie vyko JAV, Indijoje, Vokietijoje, Belgijoje, Prancūzijoje, Anglijoje, Švedijoje, Danijoje, Latvijoje, Lietuvoje, Olandijoje, Islandijoje, Portugalijoje, Ispanijoje, Italijoje, Brazilijoje, Rusijoje, Kazachstane, Lenkijoje.

Profesorius konsultuoja ir gydo ligonius, sergančius širdies bei kraujagyslių ligomis, skaito paskaitas studentams ir rezidentams, veda teorinius mokymus, seminarus ir pratybas. Nuo 1996 m. iki dabar yra buvęs 23 doktorantų vadovas, 10 doktorantų konsultantas, 2010–2020 m. kaip pagrindinis tyrėjas dalyvavo 8 tarptautiniuose biomediciniuose klinikiniuose tyrimuose.

Laisvalaikis – medžioklė.

Šeimyninė padėtis: vedęs, žmona – akių ligų gydytoja Gražina, sūnus Pranas – inžinierius, sūnus Rimantas – IT specialistas, dukra Rūta – architektė.

Moka lietuvių, anglų, rusų, prancūzų, danų, švedų kalbas.

Tekstas parengtas pagal informaciją, paskelbtą Lietuvos sveikatos mokslų universiteto interneto svetainėje adresu <https://inx.lv/J6FrW>

ŽEMAITIŠKI frazologizmai, vaizdingi posakiai, palyginimai

Surinko, spaudai parengė
BLIŪDŽIUVIENĖ Regina

(Tęsinys. Pradžia 2026 m. Nr. 9)

Laksta kap galvuos pardaužts – bėgioja, šokinėja kaip galvon trenktas, proto netekęs.

Laksta kap šū šikti nuoriedams – laksto, bėginėja, skuba, lyg vietos neranda.

Laksta kap susišėkis – nerasdamas vietos, skubiai bėginėja.

Laksta kap i sobini ipjauts – blaškosi, nerimsta, neranda vietos.

Laksta kap nu linciūga palėsts – labai dūksta.

Lašinīs i puo bėški išlašies; lašinē i ba struoka išlašies – lašinius reikia valgyti taupiai, nes jie greitai baigiasi, o kitų ilgai nebeturėsi.

Latrū i lašas maluonu – kas ką mėgsta, tai to dalyko ir smulkmenos malonios, mielos, brangios.

Latras nu krīžiaus nujimts – labai geriantis žmogus.

Lauk kap išganīma – labai kažko laukia, tikisi pagalbos, situacijos pagerėjimo.

Lek kap i gaisra – labai skuba.

Lek kap vel' ns dūši pagavis – labai skuba.

Lek ka kolnis i sobini mošas – labai skuba.

Lek miždams (-a) – labai greitai, su dideliu noru skuba; ko nors labai geidžia.

Lek išžarga – labai skuba, puola. Lend visur kap kišmaks; kuo čia kišis kap kišmaks.

Lična kapeika – papildomai gauta, t. y. atliekama kapeika, uždarbis.

Lietuoji kiauili dā gilesni šakni išknis – lėtas, tylus žmogus kartais daugiau padaro, nustebina.

Ligū krestis, ligū pūdelis – turi daug ligų, dažnai serga, yra nestiprios sveikatos.

Lingvė gauts lingvė išēn – lengvai gautas daiktas ar lengvai uždirbtas pinigai netausojamas.

Lėnkis galvā, na subinē – kreipkis į vyresnįjį, o ne į tarną.

Līžuvius lakinti – apkalbėti, skleisti apkalbas, gandas.

Līžovis kalē žadiets, ali anā idiets – taip sako ma apie aršią bobą, pletkininkę.

Līžovis nanūkint – neišlaiko paslapties, nesusilaikoma nuo apkalbų, barnių, neiškenčia nešnekėjęs.

Līžovis šlapiuo vītuo gol – jis nesustiręs, lengvai vartomas, dėl to skleidžiamos paskalos, duodama liežuviai darbo.

Līžuvē monis napagadins i napataisīs (arba: nie pagadins, nie pataisīs) – apkalbos manęs neveikia, manęs nepakeis, esu kas esu.

Līžovis kap pončeka – labai ilgas liežuvis.

Lūkis obagi – Luokėje vykdavo jomarkas, o kur žmonių susijėjimas, ten daug ubagų.

Lūpas kap sobini – storos lūpos. Kartais tokį žmogų pavadina *verslūpa*.

Lunkavuoti kap šūda unt šakis – skaitytis su juo, gerbti nors iš baimės, ne iš pagarbos; apeiti, neužgauti, neliesti.

Mainīti caca i kunkuolus – tas pats, veiksmai be naudos.

Mainininka arklīs puo vartās gol – mainydamas visada nusimainai, geriau nomainikauti.

Malū par akis – akivaizdžiai meluoja.

Marti gerklie karti, ka pasenies i pasaldies – marti iš pradžių neįtinka, o vėliau pripranti.

Maži vākā skreita draska, vuo dideli šėrdi. Maža vāka i pėrdals kvep, vuo sena žmuogaus vėsas kūns smėrd – amžius daro savo įtaką žmogui.

Marmaliū kap žīds – neaiškiai kalba, sunkiai suprantama kalba.

Mažam darbā pagal žemi – žemaūgiui žmogui lengviau dirbti, nereikia lankstyti.

Mažas žmuogus su sobini kinsus dauža – blogai būti žemo ūgio žmogumi, nes su užpakaliu visus kinsus nudaužai.

Mažas vāks i mėrdams jūkas – nesupranta nieko.

Mažam žmuogū pruots su šūdu maišuos – kartais taip pasišaipoma net iš savęs, jei ką nevykusiai padarai, jei ko nesupranti.

Merga ba plaukū kap karvi ba ragū – nenormalu, nepriimtina, kai merginos plaukai trumpi; mergina turi nešioti ilgus plaukus.

Mesk anam su dūnas kepalu – uns tau su akmienu – taip nedėkingas žmogus atsilygina už gera, neįvertina pagalbos.

Mesk i šuona i dā su kuoji paspėrk – dažniausiai taip moteris atsiliepa apie netinkamą vyrą, nemielą jaunikį, pačios beieškančią našlį.

Mesti skorlius (skodorus) i krūva – žanytis, t. y. tuoktis, pradėti kartu gyventi.

Miesa kap kėmpini – mėsa sausa, neįkandama, kaip medžio kempinė.

Merga kap karkluba (karklubėni) – aukšta, lieša, nefigūringa.

Mėris i graba nabšik – prarasto daikto neieškok, neberasi, nebeturėk vilties rasti, atgauti.

Mėris nabžiūr – prarasto arba pamesto daikto nebeatgausi.

Mėrka i mėrka snapa kap ontis – sakoma apie žmogų, kuris dažnai geria vandens. **Arba: I tu kap ontis – tik pavalgė ir leki snapa mirkėti.**

Mėršt mėršt, vuo atėn sekmadinis – nie kuo laiduoti – taip pašiepiamas žmogus, dažniausiai moteriškė, kuri vis dejuoja, sveikata skundžiasi.

Mėrti tā mėrti, ali káp rėks pramėrti – mirtis neišvengiama, bet pats mirimas baugina.

Mīta, jie nuori, un galvuos tašik; gali mīta un galvuos tašiti – nereaguoja, nepajuda, neklauso.

Mīl kap dūši, kret kap grūši – apie santykius šeimoje.

Mondrums (mondrumėlis) nu patis kelma – labai mandras, gudrus.

Mondras kuol unt tieva dūnas – mandras kol gyvena pas tėvus, tol laisviau jaučiasi.

Mondras, kuol tieva gīva galva – mandras kol gyvas tėvas.

Mon kaliejims, ali tau kapā – didelis įpykimas, neapykanta.

Mungstuos kap karvi prieš vedėma – trypia, rąžosi.

Mundrīsčiu pėlns – labai gudrus (ironiškai), kvailiojantis.

Munī nei galvuo, nie rūruo – visiškai nerūpi; neatsimina nieko.

Muotīnas dūžis (arba: mūšis) kap svīsta gniūžis – neskaudus; motina muša mylėdama, bet vaikui tuo piktnaudžiauja ir motinos neklauso.

Muoksla gala pačiupinieki i muokiesi (arba: i išmuoksi) – taip sakoma vaikui, kai tas atsikalbinėja, kai nemoka padaryti ko prašomas.

Muolės šėksi – labai vargsi, turėsi bėdos.

Muotriška esi unt jūka i unt mūka – moters nie-

kas rimtai nevertina, jos gyvenimas pilnas kančios.

Morm kap žids puoterius – neaiškiai kalba.

Morm kap obags krūpas pabieris – neaiškiai kalba, murma po nosim.

Morzins kap kiauli žindis – labai murzinas vaikas.

Muolins liuolins – labai murzinas (apie vaiką).

Muotriška (arba: tu) iš numū par žingsni, numā nu tavis par kiluometra – tiek visokių darbų susikaupia, kol namuose nesi.

Musiet kiauli žindā, ka tuoks morzins – labai murzinas vaikas.

Musiet šūds skilies narond, ka tāt siunti – išdykauji, pyksti, priekabių ieškai.

Musiet vel'ns ūdega užkėša – ieškau ir nerandu kokio nors daikto.

Musiet vel'ns pasijiemi už sena skuola – nerandu to, ko ieškau.

Mušimu (arba: su mušimu) vāka naišmuokīsi (arba: napataisīsi): vīna velni išmoši – dešimti imoši.

Nabijau a nie šik šik – nė trupučio nebijau.

Nabijuok, muolės našėksi – nebus bėdos, nenusibaigsi.

Nabijuok luojinti šunīs, bijuok pasalėni – pasalūnas žmogus pavojingesnis už atvirai kalbantį, prieštaraujantį ir t. t.

Nabilgā bašiks unt velienas – jau yra sunkus ligonis, neilgai begyvens.

Nadaužik strungū, i ba tū struoku nudėls – pataupyk jėgas, nesiplėšyk.

Na didīs kėnsas vežėma vert.

Naišsimiečiuok lazdu pirmiau šunū.

Najutau, a išuoka, a prašuoka – neprivalgiau, mažai tebuvo valgio. Tas posakis, matyt, iš pasakos.

Nagā sobinis naiškasa – per daug mandras žmogus, blogai elgiasi, kas nors jį „pakasys“, t. y. sumuš.

Nagā naperšiej – nedarbai, veltui gavai.

Nagink Puondīva i mėška, puo tam nie unt laukū nasugausi – nedejuok dėl menkniekių, nesiskųsk, nekeik Dievo, kad blogesnių dalykų neatsitiktų.

Nadraskik nagū, pasikasimū naužtekis – sakoma, kai kas nors labai šūkauja, labai pyksta.

Nagaliu žiūrieti kap i velni – labai nemėgstu, nepakenčiu to žmogaus.

Nagėmusi pakrikšti, namėrusi palaiduo (arba: Kon žmuonis pašnek, nagali vieriti. I na-

(Nukelta į 50 p.)

gėmusi pakrikšti, i namėrusi palaiduo) – gandaiš negalima tikėti.

Naiškint kap šū nakaukis – neturi valios susilaikyti ko nors neiškrėtęs.

Na karūna nukrėta – jei ką ne taip pasakiau, nėra ko įsižeisti. Taip kalbantysis pateisina save ir sumenkina pašnekovą.

Nakišk i maiša, vuo natilps ir i dvilinki – nemenkink, nenuvertink (dvilinkė – patalų užvalkalas).

Nakintu i smerti – nekenčiu, labai nekenčiu.

Nakintu kap velni – labai nekenčiu to žmogaus.

Naklausuot mamas gīvuos, rieksit supovusis – motiną reikia mylėti, kol ji gyva, ją vertinti, jos klausyti, nes paskui bus vėlu jos verkti; taikoma vaikams pamokyti, perspėti.

Naklausa unt vītas – taikoma vaikui, kuris labai neklauso tėvų, ypač mamos. Vartojamas ir analogiškos reikšmės posakis „Čist (čistā) naklausa“. Kartais pasakoma su pratęsimu: „Anam muotina a sāka, a šėk – tas pats“.

Nakuolik dīnuos ba vakara, vuo marčiuos ba metu – negirk iš anksto.

Naktėni gegužie viskon parkukū – naktį vyrui meilikaudama moteris gali viską savo labui palenkti.

Naktis darbs dīnā gieda – naktį padarai blogai, o dieną pats pamatai, ką pridaręs ne taip.

Na kuožnam puondīva šūda gniaužīti – ne visiems pasiseka, ne visi gali gerai gyventi.

Na kraujės (arba: na su akminās) līn – nereikia lietaus bijoti, jis negali sutrukdyti; dėl lietaus galima eiti; lietus – nieko tokio.

Nalaimi i puo patalās rond – nuo nelaimės nepasislėpsi.

Naklausā monis gīvuos, rieksi supovusis – motina vaikui primenama, kad reikia ją branginti.

Namīžk un taka, vuo mīžīs unt akīs užaugs (arba: Musit mīžā un takā, ka mīžīs užauga) – taip perspėjama dėl netinkamo elgesio. Mīžīs – tai skauduliukas ant apatinio akies voko.

Napasiduopūk raišū vėlkū, kuojis napamošīs – nepasitikėk, jei nesi tikras.

Napasidiek unt obaga malduos, i pats melskis – nepasikliauk vien kitu žmogumi, pats stenkis.

Na pėrštu žindīts (arba: na pėršta žindis; na pėrštu žinduoms) – nekvailas, išmanantis.

Naravījės kap žīda kumeli – užsispyrė, priešinasi, nervinasi.

Narīsk nuosis, nulūš – nesididžiuok.

Nasiragink, na pri klecku (arba: kap pri klecku) – taip sakoma, kai kviečiama sėstis prie stalo.

Nasėrk nasava liga – nesirūpink ne savo reikalais.

Nasitiešik iš kėta bieduos – kartais dar priduriama, kas bus, jei džiaugsies kito nelaime: **I tau gal tūp atsitėkti.**

Nasėtiki užėti, vuo tenk i nakuoti – reikia nesiptykti su žmonėmis, nes nežinai, kaip teks bendrauti.

Naskubiek, juk nieks nadeg (arba: a kas deg) – nereikia skubėti.

Naskubiek. A vėl'ns mīta i sobini kruš? – ne skubėk, nesiplėšyk dirbdamas.

Naskubiek. Juk mīta unt galvuos nieks nataša – nėra ko skubėti.

Naskubiek. Numā na blīnā, šonis nasujies. Arba: Naskubiek. Juk šunis palikā pririštus, numū nasujies – raginama kaimynę dar pasibūti, pasisvečiuoti, namo neskubėti.

Naspjauđik, ka natektu suvāliti – taip perspėjama merga, kuri niekina vaikiną, o gali tekti už jo ir ištekėti.

Nasusėšnek kap vuokītīs su žīdu – nesusikalba kažkas, nesutaria, nesupranta vienas kito.

Na su turtu, ali su žmuogum gīvensi – tuo kiantis ne turtas svarbu, vertybė yra žmogus.

Našik i nasmirdiesi – esi kaltas, kažką padarei, be priežasties niekas nekaltina.

Našik i sava lėzda – nemenkink savo šeimos, neskleisk paskalų apie artimuosius.

Našėksi muolės, nabijuok – sakoma, kai kas nors, dažniausiai vaikas, dirbdamas skundžiasi, kad sunku, kad pavargęs.

Našūkauk, na dvarus valdā – nėra ko balsą kelti, rékti ant kitų.

Na tūp iškada, kap navigada – taip įvertinamas nedidelis nuostolis, žala, sakoma, kad tai ne nuostolis, o tik nepatogumas.

Natekies sauli iš vakarū – kalbama apie neįmanomą dalyką, pasveikimą iš mirtinos ligos, pan.

Na tieva, muotīna užmušiem – nevarkim, nesam verti bausmės, nenusikaltę taip sunkiai dirbti.

Natikru vabalu napasispėrsi – nesulauksi pagalbos, netikęs padėjėjas padarys blogai. Sakoma, kai vaikas blogai padarė, kas buvo liepta.

Na tinginiū trīda sėrgti – tinginys niekada neturi laiko.

Na tū struoku dūši iš kūna išės – neskubėk, nesiplėšyk darbe, ir neskubint dūšia iš kūno išeis, neskubink jos.

Nauji vuotaga unt senuos skūruos – taip sakoma, kai našlys (našlė) ieškosi naujos žmonos (vyro).

Naverts nie unt žemis vakščiuoti – labai blogas žmogus; kartais taip tave mato kiti.

Na vīns šū ruds – būna panašių žmonių, ne vienas turi tokį pat vardą, tad sakoma lyg pasiteisinimas, kad apsipažiniai, t. y. apsirikai.

Nažėna žimėni, kuo pavasarėni žvīg – reiškia, kad gerai gyvenantis žmogus nesupranta, kodėl vargšas dejuoja; juk ir penima kiaulė nesupranta, kad kitos alkanos.

Na i dvara biegti, na puoterius kalbieti – nėra ko skubėti, laiko yra.

Na karūna nukrėta – nėra ko įsižeisti.

Naturu pri dūšis – su savimi neturiu; dažniausiai pinigėlio ar ko nors kito; arba iš viso neturiu.

Nagidis, navīdis – nei girdėtas, nei matytas žmogus, kažkas apsilankė seniai nebuvęs.

Nėk nu šalis – tokia graži mergina arba toks gražus vaikinys, kad negali atsisraukti.

Nėk iš numū navalgis, iš mėška – našėkis.

Niekdielės apsimesti – šiaip sau, nieko dėtas, lyg netyčia kažką padaryti, kažkuo pasidomėti.

Nie čiesa nie nusišėkti (arba: Naturu čiesa nie nusimīžti) – labai užsiėmęs, perdėtai į darbus pasinėręs.

Nie arklis arkli dīkā nakasa – už viską reikia mokėti, atsilyginti, atsidėkoti.

Nie galvuo, nie subinie – man nerūpi, visiškai nekreipiu dėmesio, visiškai užmiršau.

Nie galvuo, nie ūdeguo – nerūpi, visiškai užmiršau.

Nie devīnis varnas naprilestu – labai mažai; toks liesas, menkas gyvulys ar žmogus.

Nie su kepurī nadamesi – daug žmonių, todėl neprieisi, nepasieksi.

Nie pasimaliavuojis naitėksi – niekaip neįtiksi, nors ir kaip stengiesi.

Nie gerti naatneštu – ji tokia neverta, netikusi, kad kitai ir vandens paduoti per prasta būtų.

Nie subinies komps navīrp – nebijau nė kiek.

Nie krūtėnis, nie šikėnis – neišvaizdi merga, nemoteriškos figūros.

Nie muotās – nė galvoj, nepagalvojau, nė tokia mintis į galvą neatėjo; man nerūpi.

Nie kuo sava taukās kitam sobini tepti – nereikia savo naudą kitam atiduoti.

Nie kuo gīvuoli (arba: arkli) subinie bolbi mirkīti – nereikia gyvulio lepinti.

Niekur nie zvanis – nieko negirdėti, jokių naujienų; negaliu rasti prapuolusio daikto, dingo be pėdsakų.

Nie kor akis kėsti – gėda.

Nie labas, nie i sobini pabučiūk – vadinsi, kažkas praėjo (įėjo) nepasisveikinęs, neištaręs nė žodžio.

Nie labas, nie išlupk sobini – kitas ankstesnio posakio variantas.

Nie ačiū, nie i sobini pabučiūk – sakoma, kai nesulaukei padėkos.

Nie velnī, nie žaltī – nepadėkojo, nė jokia žodeliu nereagavo.

Nie gieris, nie jiedis – kažką praradęs, netekęs, veltui stengęsis, palikęs tuščiom.

Nie riekti, nie biegti – nežinia, ką daryti, ko griebtis.

Nie slūka, nie dūka – nieko negirdėti, nėra jokios žinios.

Nie rask, nie pamesk – ir šiaip, ir taip blogai.

Nie palėsts, nie pakarts – kai nežinai, kaip pasielgti; negali apsispręsti.

Nie dorns, nie mondras – nežinai, ką daryti, kaip pasielgti.

Nie patīms, nie šunims – niekam nebetinkamas; kažko netekau, nepasinaudojau.

Nie pėnki, nie devīni – neaišku, negalima susikalbėti, susitarti; neaiški situacija.

Nie tu, biteli, konsk, nie tu medaus nešk – nenoriu su tavimi turėti nieko bendra. Sakoma apie dvideidišką, gera nelinkintį žmogų.

Nie tava kėškis, nie tu kėškis – nesirūpink ne savo reikalais. Čia tai kaip ir žodžių žaismas.

Nie kelie radus(i) najimčiau – taip atsiliepiama apie netinkamą vaikina. Pasakoma ir apie nepatikusį, peiktiną rūbą ar kokį kitą daiktą.

Nie su pešekliu naišpeši – žodžio neprataria, nekalbus; labai šykštus, taupus.

Nie šū nasuluoji – niekas nejuto, niekas nesužinojo, tyliai padaryta, padaryta slapta.

Nie šū du darbus nadėrb: jie šik, naluo – pasiteisinimas, kad lieka daug kas nepadaryta, nesuspėta.

Nie vīna muotriška nēn už bluoga, ali iš kor tī
(Nukelta į 52 p.)

bluogijė atsirond – taip kalbama apie šeimos vyrus.

Nie vīna varna naprilestu – labai liesas gyvulys ar žmogus, mažas maisto kąsnelis.

Nie vel'ns kazuoka už dīka našuok (arba: **už dīka nie vel'ns kazuoka našuok**; **dīkā nie vel'ns kazuoka našuok**) – veltui niekas nieko nedaro. **Nie un devinių linciūgu naišlaikīsi** – nesuvaldysi, jei kas neklauso.

Nie puo pažastīs sausuos vītas nalėka – perlijo kiaurai, visur šlapia.

Nie avis pruota nator (variantas: **rėk kuoc avis pruota turieti**) – priekaištaujama dėl kažkokio poelgio. Ir apie save pasakoma: **dā bėški toru avīs pruota**. **Nie zvanis** (arba: **nie zvanis nagirdieti**) – nėra jokios žinios, nieko negirdėti.

Niekam nie už grauža – niekieno nieko nemal dauju, darau kaip pats noriu, turiu ko reikia.

Nukintieji kap Tverū būgnas – per atlaidus Tveruose mušdavo būgną (taip sako apie nukentėjusį žmogų).

Nulieki (arba: **lek kap vel'ns un pītu**) **kap vel'ns un pītu** – kažkas su triukšmu nuskubėjo.

Nu mara metu – seniai.

Nu lazduos i obaga terbuos naatsižadiėk – taip gali atsitikti kiekvienam.

Nu adatėkis pri (arba: **unt**) **kumelėkis** – vagystė prasideda nuo mažų dalykų.

Nu Ainuošiaus pri Kaipuošiaus – siuntinėja, varinėja žmogų, tenka vaikščioti veltui.

Numūs i sīnas paded – sergantis žmogus greičiau pagyja namuose nei ligoninėje.

Numū paukštīs – namisėda, labai rūpinasi namais.

Numū nabsek – nežiūri namų, nesirūpina, nebūna namuose.

Nu numū vagīs napasikavuosi – kai vagiliauja namiškis, nuo jo sunku ką nors paslėpti.

Nu numėški vagīs napasikavuosi (arba: **naužsirakiniesi**) – vagiliaujantis namiškis visur suras.

Nu pretku (arba: **nu parstapa**) **metu** – labai seniai, iš gilios gilios senovės.

Nu mirėma i šikėma nie išsipirkėma – neišsuksi, neišvengsi atsakomybės.

Nu kara i mara nie spasaba – nėra išsigelbėjimo.

Nurarieji kap vel'ns dūši pagavis – kažkas nubildėjo, nutarškėjo. Pasakoma ir apie toli pasigirdusį triukšmą, dardėjimą.

Nusikrati kap šū kudlas – ko nors, tai, kas buvo kliuvinys, nepatogumas, atsikratė.

Nusmoka kap Simoka – nusmuko kažkas, gal tai be konkretaus turinio, tiesiog žodžių sąskambis.

Nuors (kuoc) i sobini konskės – iš nekanrumo, nerimo, graužaties.

Nuors (kuoc) pri ruonuos diek – perdėtai meilus, švelnus (ironiškai).

Nuors (kuoc) gera žuodi dūtu – nors gerą žodį pasakytų, užjaustų, padėkotų.

Nuors (kuoc) križiaus gala konsk (arba: **graužk, krimsk**) – sunki padėtis, nėra jokios išeities, nežinau ką daryti.

Nuritieji kap kozbezdis – neatsilaikė prieš stipresnį; numirė senas žmogus; kt.

Nuosis naprasuk – užkabinėja, erzina, nepraeina pro šalį.

Nuosi nulėda – nutilo, susigėdo, pralaimėjo.

Nuosi gal nukelti – labai dvokia.

Nuosis nie su karti nadagausi – išdidi, užrietusį nosį.

Nuosi susukosi kap varungeli – nekalba, pyksta.

Nuosis nabatkiš – nebeateina, nebeapsilanko.

Nuosis pasiklausk, akis paruodīs – taip patariama, kai kas nors ieško ir neranda ko nors. Arba: nuosis pasiklausk i rasi.

Nusivadalūs kap senas kelnis (arba: **vadalūjės kap senas kelnis**) – taip sakoma apie niekam nebereikalingą žmogų. Kažkada jis buvo gerbiamas, bet prarado savivertę.

Nušauki kap gaidīs vēsta – bernas suvedžiojo merginą ir paliko.

Pablūda kap vuokītīs puo pītu.

Pabučiūk kor šnipšt i kukū, i agurkā maskatū – ginčo metu taip siunčiamas priešininkas; žaismingas, moteriškas, bet aštrus posakis.

Pabučiūk kor nastenk – taip ginčo metu siunčiama pabučiuoti į užpakalį.

Padarīk muni žinončiu – aš tavi baguotu – taip dažniausiai atsiliepiama į apgailestavimą, kad žmogus negali žinoti, kas tavęs laukia.

Padievieti sveikata – sužaloti žmogų, sumušti.

Pajiemī un(t) trumpūju – trumpai drūtai pasakė, prirėmė pri sienos, griežtai pareikalavo ar barė.

Pats šik un(t) taka, i un(t) kėta saka (arba: **tep**) – pats būdamas kaltas kaltina kitą.

Pats velniū sukilims – vidurnaktis; tamsiausias nakties metas.

Pats kiaulžvīgis; patruopijau unt patīs kiaulžvīgi – pietūs; užėjau šeimynai sėdant pietauti.

Pats pupžidis (arba: Beni praēs tas pupžidis) – baigėsi maisto atsargos, dar nėra iš kur jų papildyti.

Pagatavs šoni sujiesti – labai išalkęs, peralkęs.

Pagatavs konsni iš burnuos ištraukti – labai pavydi, labai šykšti, norėtų viską atimti.

Pagatavs (-a) gīva šelta sujiesti – sunaikinti įkyrėjusį, įsipykusį žmogų; užsipulti, keršyti.

Pagatavs vundens šaukšti nuskundinti – iš pykčio, iš pavydo, iš keršto.

Pagatavs i soboni linsti (arba: lend i sobini) – labai pataikauja.

Pjaun ba peili – nuolat skaudina kažkas, kankina, neduoda ramybės.

Pakaleniju pakalenijuom; iš pakalenijis i pakaleniji – iš kartos į kartą kas nors persiduoda.

Paliepi pakumšiti – užvalgyti, užkąsti.

Pakara daug gal – su nuolankumu daugiau laimėsi.

Pakarnīsis veršis dvi karvis žind – nuolankumas, klusnumas duoda daugiau naudos.

Palėngvina kišeni – apvogė ar kitaip nuskriaudė, turėjo išlaidų.

Panaši kap Maziliauski šunātē – labai panašūs. Matyt, buvęs toks žmogus Maziliauskis.

Paniberiji pruoviti – būti išdidžiam, nesikalbėti; jaučiasi įžeistas.

Paneli iš miesta, sobini prapliešta – pajuokia pamaivas mergas.

Papūli kap aklā vištā grūds – netikėtai pasisekė.

Papiežis kap vištalis – nesveikuojantis, susitraukęs, nejudrus.

Papras, ka geriau (arba: ka kitāp) naras – pritaikys prie sąlygų, prie padėties, kai kitaip neras.

Paralkau i ontra posi – labai išalkau.

Par nuosi žmuogū braukīti – žeminti, niekinti, nesiskaityti.

Par nuosi mon tuoks šūds nabrukīs – toks menkysta manęs neižeidinės.

Par pasla i vilks natūnk – jei nori turėti, turi dirbti pats. Arba: neprašyk, nelauk, kol kas nors atneš, eik ir pats pasiimk, atsinešk.

Par lauka visi geri – kol artimiau nebendrauji, tol nepažįsti žmogaus, negali jo įvertinti. Taikoma ir šeimos santykiams, ypač vedyboms.

Parėji kap gruoba pūtis – nieko nelaimėjęs, vel-

tui stengęsis, nieko negavęs, tuščiai sugaišęs. Prieš kemšant dešrą, žarnelė būdavo patikrinama, ar nėra skylių, ar švariai išvalyta. Vieną jos galą užspausdavo ranka, o per kitą pūsdavo orą. Jei žarnelė sveika, ji susirangydavo kaip dešra, deja, tuščia. Galbūt iš čia ir tas posakis.

Parēn (parėji) kap katins iš muorčiaus – pasakoma apie pagėrusį vyrą arba jauną žmogų, parėjusį iš užsitęsusių vakaruškų, nuo mergų.

Parauduonava kap vėrts viežis – išraudo, susigėdo.

Pardauš par pasiotusi šoni – primuš, užmuš nedorą žmogų.

Par dorna galva kuojuoms vargs – jei pamiršai, tai eini iš naujo ir kojas vargini.

Par dorna galva subinė vargs – jei blogai padarei, gauni mušti, nukenti fiziškai.

Par dėdėli susikimšėma smird i ba šikėma – kai vienoje vietoje daug žmonių, pvz., kambaryje, oras būna slogus, sunku net kvėpuoti.

Parišk vuožkā piningū keska, i ton vaikis jims – ženatvei svarbiau pinigai, ne grožis.

Par pakauši išēn – brangu, sunku, pvz., kuol truoba pasistata, par pakauši išēn.

Par Marijuonas plauka – daug netrūko iki nelaimės, vos vos, beveik.

Par tuoloma i gaidīs i avina pavērst – toli nešant ir nesunkus nešulys įsunkėja.

Par lauka visi geri, vuo ka pagīveni, visi velnē nu linciūga pasilēd – tik kartu pagyvenęs žmogų pažįsti. Taip kalbama apie šeimą.

Par stolpa tīsē naporēsi – taip ir pas kokį viršininką eidamas turi aplinkinių kelių ieškoti.

Par prūda i par istatīma tīsē naperēsi.

Par pēlva vīškeli nie – niekas nemato, ką tu suvalgai, geriau ar blogiau turėjai.

Par pluonas blauzdas – esi per menkas ką nors padaryti, ką nors turėti, kam nors pasipriešinti.

Parpūti kap raitis – labai greitai parėjo, parbėgo, parskubėjo.

Parrītieji kamūlis – kažkas nutiko, dėl kažko susipyko; bendravimas nutrūko.

Pasakuok babunē, na mon – netikiu tavimi, tik proto netekęs (t. y. senas) tavimi gali patikėti.

Pasaki i nablēka – kvailai pasakė, neverta klausytis.

(Nukelta į 54 p.)

Pasidalėji kap velnė parakvijuom – išsklido, stojo prie skirtingų darbų.

Pasidieti (pasidiek, tapasidedi) un pazvanū – sakoma, to linkima šykščiam, skolos negražinančiam žmogui. Kai tas žmogus numirs, bent bus kuo užmokėti, kad varpais paskambintų „puo dūši“.

Pasidieti unt altarijis – tapti išlaikytiniu.

Pasidiek kailinius (arba: kepori), vuo gegužie prišiks – sakoma, kai kas nors orui atšilus dar vaikšto su šiltais rūbais. Taikoma ir pačiam sau, pvz.: rėk pasidieti kailinius (arba vatinka), dā gegužie prišiks.

Pasiruoda kap jauns mienolis – retai pasirodo, retai apsilanko.

Pasilėda kap iš Mikoti jaujis – daug žmonių pasipylė.

Pasiotis šū numus gen – piktas žmogus namus saugo, turtą tausoja.

Pasėseki kap Maušū grībauti (arba: Pasėseki kap Maušū grībauti: vīni kuotā) – blogai pasisekė.

Pasitrauk iš keli, atvažiū šūda bačkeli – taip sakoma, jei kas sako „pasitrauk“ (dažniausiai vaikai tarpusavyje).

Paskutinė ā(t)dūksė ēn – žmogus merdi.

Paskutiniū paršeliū paps pri sobinis – pavėlavusiam ateiti lieka blogiausia, negarbinga vieta.

Paskutėnis iš Kalvarėjis – kai renkantis žmonėms kas nors ateina paskutinis. Arba atvirkščiai: visiems skirstantis išeina paskutinis. Pritaikoma ne tik žmonėms.

Pasmirda kap šešks – kažkas pagdino orą, pa-bezdėjo.

Pašnekieji kap su sobini (arba: kap su rītās) – visiškai kvailai.

Pašnekieji kap suvažiniets – kvailai.

Pastatīti kaušenas – numirti.

Pati mēri – dalis gėmi – mirus žmonai, vyras parsives kitą pačią su kraičiu.

Pats pupžidis – išsekusios maisto atsargos, o naujas derlius dar nesubrendęs, pupos (vargšų maistas) dar žydi.

Pats kiaulžvīgis – pats pietų metas. Kiaulės juk garsiausiai žviegia, pajutusios, kad jas šers.

Patis šik un taka i (arba: vuo) un kėta saka – patys elgiasi, o kaltina kitą.

Pati šnek, pati atšnek – užmiršta, ką šnekėjusi, apsuka kalbą.

Pats papijuojims – pats valgymo metas, kai visi srebja, ką turi, ką padavė gaspadinė.

Patruopīji kap su šaukštu i kuoši – tiesiai pataikė.

Patvīluoki buoba kap šū pasalėnis – abijū rėk bijuoti – nežinai, kada užpuls, kada pritykinusi pakenks.

Pavasari snīgs snīga jied – pavasarį net ir snigant tirpsta sniegas, nereikia nė lietaus.

Pavīds pavīdieji, nie pats naturieji – tą posakį labiau vartoja vaikai, erzindami vienas kitą.

Pavīka kap Maušū grībauti: vīni kuotā – nepasisekė kas nors.

Pažistu kap nulupta – labai gerai pažistu.

Pelenams (arba: pelams) daug vondens narėk – senas žmogus greitai susergera, yra lengvai pažeidžiamas.

Pelie mīguo nadvies iš bada – gerą vietą turėdamas žmogus tuo naudojasi.

Pekla (pūga) kelti – išdykauoti, siusti.

Pekluos sklonstis – negeras žmogus; kartais taip palyginama didelė kojos pėda (**kuoji kap pekluos sklonstis**).

Petrelis latrelis – taip pasiguodžiama, kai per šv. Petrą lyja.

Pigiuos sriubuos vėsas katis prilak. Arba: Pigiuos miesuos visi šonis prijied – pigus daiktas ne-naudingas, nuostolingas.

Pėlna sobini – visko turi; sotus, pvz.: dabā vakū pėlnas sobinis, nabžėna kuo banuorieti.

Pėlns kap akis – sklidas.

Pėlva apgauti – pavalgyti, užkąsti šio bei to.

Pėlvs na laukā i puo bėški pribraukā – privalgai ir trupinukus krimsdamas.

Pėlvs baig unt nuosis užsiristi – sakoma apie pilvotą žmogų arba apie labai prisivalgiusį, net apie save taip pasakoma, girdi tiek prisvalgiau, kad (...).

Pėlvs pri nogaras baig pridžiūti – žmogus neturi ko valgyti, iš bado liesėja, džiūsta.

Pėnkis apsižiuojis švilpauti gali – bulvės tokios mažos užaugo.

Pinigū jiedži – labai išlaidus dalykas, pinigų kaip ęste išėda.

Pīns i ragus sulinda – taip vaizdingai pasakoma, kad karvė mažai beduoda pieno

Pirmiau šunū naišsimiečiuok lazdu – iš anksto nesidžiauk, nesijausk saugus.

Pērsta prikėšti – šiek tiek padirbėti, padėti.

Pērštu prikišamā – tuoj, netrukus, nedaug beliko (laiko prasme).

Pērštu priduramā – netrukus, greitai laiku.

Pirštā kap papā – sugrubę, nelankstūs.

Pimens šūda naiš(š)ėkis – mažvaikis, elgiasi kaip piemuo, kaip vaikas.

Pikstas (arba: **rejės**) **kap Rimkus su Duršieni** – tokia kaimynystėje buvo nesutarianti sugyventinių pora.

Pisini kelti – kelti sąmyšį, maištauti.

Piziau, bėk – siuntinėjamas žmogus kaip koks nevykėlis. Taip pats siuntinėjamas žmogus apgailėstauja, pvz.: **pasaki brigadierius, vuo tu, piziau, i biek.**

Pjaun ba peili – skriaudžia, skaudina; liga griaužia, alina; labai kažkas įkyrėjo.

Platus (arba: **plati**) **kap žarondelis** – sakoma apie žmogų arba daiktą.

Plati kap dugnėni – stora moteris. *Dugnėni* – vežimo dugno lenta.

Plep kap senuos buobas sobini – niekus kalba, plepa ir plepa.

Plika kap kolnis – ganykla gyvulių nuėsta, pievoje žolės mažai, kt.

Pliks basas kap kilbasas – neturtingas žmogus.

Pliks basas tuoliau kasas – basam eiti lengviau. Taip lyg pasiteisinama, kodėl vaikštau basas.

Plīšt rauduoniu – labai įraudęs (-usi), sveikas žmogus.

Prabizduliūti vėsa dīna – prastrainioti be rimto darbo, veltui praleisti dieną.

Pradėrbta vieži visi brauk – nusidėjusi mergina tampa visiems vyrams prieinama, iš jos nieko gero nebesitikėk.

Pragara komštis (kartais pasakoma: **kaliejima komštis**) – labai blogas žmogus, jau skirtas pragarui arba kalėjimui. Dažniausiai taikoma jaunam vaikinui.

Prapūli kap kumpars ba vondens – be žinios, be pėdsakų dingio.

Prapūli su dūši i kūnu – dingio koks nors daiktas ar žmogus, sunku rasti.

Prarėji kap šū moila (arba: **prarėji kap šū dešra**) – suvalgė net skonio nepajutęs.

Prarėji kap šū musieli (arba: **kapt kap šū musieli**) – staigiai čiupo, griebė, nepadėjo.

Pratašita babaltū – reiškia, kad duotas pažadas turi būti ištesėtas, jo negalima pamiršti.

Prikėba kap šėrsi – įkyriai.

Prikiulkiavau kap žonsis lig snapa – prisivalgiau kiek tilpo.

Prišta kuoji – jau yra kliuvinys, negalima laisvai elgtis, pvz., mažas vaikas, ligonis šeimoje, netgi vedybos.

Prisiesti skili; prisiesk skili, vuo dā varlie ilins – atsisėsti, nusiraminti (taikoma vaikui).

Prisimisliti visuokiū velniū – susigalvoti išdaigų, niekų.

Prīš žanatvi i nagini unt skīdrīna šuokinie – visi apkalba.

Pririties kamūlis gala – išaiškės viskas, pasirodys visos neteisybės, susilauks atpildo, pasibaigs linksmybės.

Pruoteli pruoteli, bint (kuoc) un(t) švintuos dīnuos (arba: **un didžiūju švėnčiu**) **parėk** – susiprotėk, žmogau, nors retkarčiais, imkis proto.

Pruots puo paskū ēn – pirma padarai, o paskui tik pagalvoji.

Pruota na pūrā – nedaug turi proto, neprotingas.

Polt(i) i luopa – prašyti, maldauti, pvz., gausi polti tievū i luopa.

Pupnuo kap ežis – pukši nepatenkintas, pyksta, barasi.

Purtin kap Gelumbauskis pači – kažko griežtai reikalauja.

Pūln kap galvuos pardaužts – labai puola, lyg būtų be galvos.

Puo bledem išėji – pasileido, blogai elgiasi.

Puo baltūju – vienais apatiniais.

Puo švėnta Matavūša kišk i sobini kepaloša – jau reikia šiltesnio galvos apdango.

Puo švintuos Vuonuos pavakarī nabic ma-duos – trumpėja darbingas dienos laikas.

Puo švėnta Ruoka su pītās nabic struoka – diena sutrumpėjo, pietų valgyti nebereikia, greitai temsta.

Puo gvaltu (arba: **puo navali**) **bučiūjint dvasi smėrd** – per prievartą mielas nebūsi.

Puoni, būk maluoni – gal kažkada buvo kreipinys, o dabar tik kaip žodžių žaismas. Kartais pasakoma kaip juokinga sakinio dalelė, pvz., kviečiant atsisėsti.

Puo vėsa trunka – po visos iškilmės, po didelio skubėjimo, subruzdimo, triukšmo, po švenčių.

Puo trunka i puo gatunka – po visko, viskas baigėsi.

(Nukelta į 56 p.)

Puo sobinis – nepasisekė, kažkoks darbas ar sumanymas nuėjo niekais, blogai baigėsi.

Puo žimuos vartās galiu gulieti – labai šiltai esu apsirengusi.

Puondīva kliebės gruobsta, vuo velni už ūdeguos tompa – sakoma apie apsimestinai dievotą žmogų.

Putuo kap kuilīs – labai pyksta, taškosi seilėmis, putoja.

Puoterė na putra, nasurūgs – nereikia skubėti melstis, poteriai nepabėgs, nesurūgs; reikia dirbti darbus.

Potas (t. y. pučiasi) kap ropki – didžiuojasi, puikuoja.

Popas žid – bajuorams bads – baigėsi ištekliai. Yra įvairių pasakymo variantų, pvz.: i mums kap bajuorams pupžidis prasidieji.

Pūgas kelti – išdykauoti (apie vaikus); labai pyktis, bartis.

Pūtas kap ropki unt lintalis.

Pūt par veliena – mirė, jau yra po velėna.

Pūt kap Liotkus par ūstus – uždusęs, sunkiai aluoja. Buvo toks žmogus Liotkus su dideliais ūsais.

Radā arkli galva – žabuok, radā pīmens apsiausta – kapuok – pasirūpink saugumu, iš anksto pradėk bausti, vis tiek kada nors šunybę iškrės; negali pasitikėti.

Raituos kap gīvati – sukasi iš padėties.

Ragus nulėnkti – pažeminti.

Ronka padūdāmā – netoli, ranka pasiekiamai. Sakoma, kai kalbama ir apie šventę ar kitą būsimą įvykį.

Raškažius i gera žmuogu sugadėn – lengvas gyvenimas žmogų sugadina, išveda iš kelio.

Raškažius i sunkus, anuo nagal iškintieti – iš gero gyvenimo žmogus ir išpuiksta, ir nusikalsta.

Rauduonū kap šėkti noriedams – rausta, yra įraudęs.

Raugie kap ragū priijiedis; naraugiek, na ragū priijiedē.

Rauka snoki kap kumeli sobini – pyksta.

Rėk ēti, kuol dā nieks navara – taip sako iš svečių ar šiaip pas kaimynus apsilankęs ir pakilęs namo išeiti.

Rėk atbūti (arba: atidirbti) nuors (kuoc) už nusišikėma – atidirbti už tą laiką, kurį sugaišai eidamas nusišikti. Seniau gaspadoriai samdinius dar

sulaikydavo sutarčiai pasibaigus. Dabar šiuo posakiu tik pajuokaujama.

Reženas kap vuožīs – spiriasi, priešinasi.

Rīn kap smaks; Rīn kap išbadiejis; Rīn kap pri bāda sīta bovis; Rīn kap nu bāda sīta palēsts – labai daug bei skubiai, godžiai valgo.

Rītas kap katie gluostuoma – giriamas žmogus pučiasi, riečia nosį.

Ronka vakari pasėdedi puo galvuos, vuo rīkmeti (arba: atsibodis) rondi puo rūruos – negali pasitikėti net savimi, o tai ką kalbėti apie kitus.

Ronkas visū tuokis – visi gali dirbti ir užsidirbti, tik nereikia tingėti, laukti ranką atkišus.

Ronka laika puo sobinis pakėšīs – lepina (apie vaiką); labai pataikauja kažkam.

Ruoda ēn i smaruoda – pavyksta susitarti (gal čia žodžių žaismas?).

Ruoda nēn i smaruoda – nepavyksta susitarti, susikalbėti.

Ruodīk šėrdi – mislīs, ka miesuos gabals – taip atsiliepiama apie nedėkingą žmogų, neįvertinantį gerumo, širdingumo.

Rupūži su rauduona drūži – keiksmas.

Rūgst kap kisielius – pyksta, nekalba; nieko neveikia; nesirūpina savimi.

Runžulė lauža, nieks napagniauža – sakoma, kai kas nors (arba pats) rąžosi, žiovauja.

Rūra iraukti – gėdytis, nusiminti. Arba: **rūra raukīti** – gėdytis.

Sarmata na armata, nanušaus – nėra ko gėdytis, nėra ko bijoti netikros gėdos. Gali būti kaip pasiteisinimas.

Sauli nugieri – nubluko, spalvos neryškios tapo (rūbo, audeklo, kt.).

Saulis omžiu nagīvensi (arba: Su sauli nagīvensi) – gyvenimas yra trumpas.

Sava truobuo kuoc lig lungū – galiu prisišiuokšinti ar ką nors kita pridaryti.

Sava taukās kitam sobini tepti – savo gerą dąlinti kitiems, skriausti save, pataikauti.

Sava napalēsk, kēta natikuok (arba: nanuoriek) – tai doro gyvenimo principas. Reikia žiūrėti savo namų, savo turto, o kito žmogaus gero netykoti.

Sava taupa, kēta laupa – tai yra, savo saugo, o naudoja kito geru.

(Bus daugiau)

Iš muna vaikīstis...

Surinka, sklaidā parēngē
BLIŪDŽIUVIENĒ Regina

Bliūdžiuvienė Regina – Lietuvos pedagogi,
poeti, tautosakininki. Gimė 1948 m. Šilalis
rajona Gulbiū kaimi. Gīven Tauragės rajona
Žīgaičiu kaimi.

VĀIKŪ ERZINIMS

Stasi – i ekiečis pēlva kasi.

Algis – dalgis.

(N...) begiedi, sava smorga jiedi – užgauliojant
pridedamas ir vardas.

Vuoni – ciguoni; Vuonėki – durnėki (erzinama
Ona).

Untis – puntis; Unti – punti. Untis puntis šniū-
ra gals (erzinamas Antanas).

Unti punti, kum kum kum. Šik i vondeni plium
plium plium.

Rūta – gaurūta; Rūta – raganas šlūta.

Stapi – sava šūda tapi. Arba: Stapi – ilgapapi
(erzinama Stefa).

Vuolīt, Vuolīt, ruodīt ruodīt (erzinama Vuolė,
t.y. Olė – santrumpa iš Aleksanda).

Juons puons kapituons, vuogi mēltus kap šie-
tuons.

Juonā, Juonā, kas duo muonā?

Magdalēna, kur par laukus nudīlena.

Ruoži – par laukus druoži; Ruoži – milža vuoži
(erzinama Rožė – Rozalija).

Vikti – vedi šoni šikti (erzinama Viktė – Vik-
torija).

Vīrā mūrā unžūlā, mergas terbas bezdalā (taip
berniukai erzina mergaites).

Obags bobags basergons, kuojis bakilnuojis.
Prisivėris krūpu kuošis mergas baviliuojis.

Atlek brīdis pasitrīdis, rūtuom apsikaišis. Dūd
mergikiem (arba: mergelkuom) nu galvuos, vuo
berniukam (arba: vaikežams) nu rūruos.

Kavaličius su pana vėri kuoši su smala (šito er-
zinimo labai bijodavom).

Šiemi šiemi šiemi – taip gėdinama: su dešinės
rankos smiliumi braukoma per ištiestą kairės ran-
kos smilių ir kartojama *šiemi šiemi šiemi*.

Paneli iš miesta, sobini prapliešta.

Kelnis galife, privarītas pēlnas fe.

SKAIČIUOTĖS (arba: išsiskaičiavimā)

1. Ėji katins par miesta, nešies auksa bran-
zieta. Kas ton katina sugaus, tas ton auksa bran-
zalieta gaus.

2. Unt gumėni gumėni kalnioka gīvena gumėnis
gumėnis žmuogiuks. Kuokios spalvuos bova anuo
kepori (marškinė, kelnis, t. t)? Iš skaičiuotės pasi-
traukia tas, kuris, skaičiuotei ties juo pasibaigus, turės
paminėtą spalvą. Jei ne, jis pralaimi ir gauna vykdyti
žaidimo užduotį, pvz., nežiūrėti, gaudyti kitus, pan.

3. Ėn den dū. Paparmali ū. Paparmali i zama-
li. Ėn den dū. Žaidėjai laiko suspaustus kumščius.
Skaičiuotojas su kiekvienu skiemeniu savo kumš-
timi stukteli per kiekvieną žaidėjo kumštį. Ties
kuriuo kumščiu skaičiuotė baigiasi, tas kumštis
nuleidžiamas žemyn. Skaičiuotė kartojama tol, kol
vienas žaidėjas netenka abiejų kumščių. Jis būna
pralaimėjęs, t. y. išskaičiuotas.

GYVŪNUS ŠAUKIANT

Vištas – put, put, put. Arba: Putikis putikis pu-
tikis.

Viščiukus – cypukā, cypukā, cypukā. Arba: cy-
puliukā, cypuliukā, cypuliukā.

Žąsis – žiuli žiuli žiuli. Arba: žiu žiu žiu.

Žąsiukus – žiuliukā, žiuliukā, žiuliukā.

Antis – pili, pili, pili.

Ančiukus – pėliukā, pėliukā, pėliukā.

Kiaules – čiuka, čiuka, čiuka; čiuk, čiuk, čiuk.

Paršiukus – čiukaliukā, čiukaliukā čiukaliukā.

Karves – tpruka, tpruka, tpruka. Arba: tprus,
tprus, tprus.

Veršiuką – muli, muli, muli.

Veršiukus – muliukā, muliukā, muliukā. Vieną
veršiuką šaukia: muliuk, muliuk, muliuk.

Avis – buri, buri, buri.

Ėriukus – buriukā, buriukā, buriukā.

Arklius – kaš, kaš, kaš.

Šunis – ciū, ciū, ciū.

Kates – kac, kac, kac.

PERSONALIZŪTI ŽODŽĖ

Avavaukis – šuo.

Ciūckis – šuo.

(Nukelta i 58 p.)

Čiukaliuks – paršelis.

Berelieni – avis.

Švini – kiaulė; nuo rusiško žodžio *svinja*.

Pabliubli – viralas, srėbalas. Gali būti vartojamas kaip veiksmazodis srėbti.

Katinauskis – katinas; katę kartais mama pavadindvavo katinauskiene.

Putėkis – vištos.

Žiuliukā – žąsiukai.

Lošaduks – kumeliukas, nuo rusiško *lošad*.
Vaiko žargonas.

„PRANAŠINGI“ ŽENKLĀ

Jei niežti:

nosį – gausi per nosį;

kairiąją akį – verksi;

dešiniąją akį – džiaugsies;

kairįjį delną – gausi pinigų;

dešinįjį delną – sveikinsies;

užpakalį – sulauksi svečių;

pakaušį – turėsi rūpesčių;

liežuvį – daug šnekėsi, pletkinsi; arba daug pletkinai.

kojų padai – šoksi.

Jei ausys kaista – turėsi gėdos.

Jei žandai kaista – kažkas apšneka.

Jei ausis cypia – naujieną išgirsi iš tos pusės, kurioje ausis cypia.

Jei dieną miegas ima – svečių sulauksi.

POLITINIS DAINIUŠKAS

* Eina sribitielius par kuolektīvinius laukus

Ir klausia brigadieriaus, kur siesite rugius.

Atsaka brigadierius:

– Aš nieka nažinau.

Pragieriau kuolektīva ir kuolektīvinius rugius.

* Gaidīs ir višta pri kulkuoza pririšta.

Gaidīs šauk:

– Būs bluogā. Kon dūs lesti ubagā?

– Dūs droskas i vundens

I līps dieti lig rudens.

* Bēški šūda, bēški muoli

I padērba kumjaunuoli.

* Lenins šēka, Stalins ūsti,

Kumjaunuolē sobin'ī šlūsti.

* Susirinka ubagā, pasikieli baliu.

Prisistati pilnas kerčis lazdu i terbaliu.

* Biega zoikis par dirvuona

I pašēka makaruona.

Makaruona unt pečiū,

Ēji mošti vuokīčiū.

MALDŪ PARODIJAS

1. Litanija: Sveika būk, Matutieni, par lauka gintuoji, daržinie sugautuoji.

2. Žegnonė: Vardun dekšt, papundekšt. Čia grieks, čia nieks, čia dūnas kepals.

3. Atsidūsėjimas: Jėzusmārījī! Jūzups grajī. Marijuona šuok.

4. Vuo tu švėnta Kalvarėji. Sobin'ī marškinius prarėji.

TĀP VADINOM VĪNI KITUS

Antanas – Ontanis, Untuosius.

Telesforas – Tesius.

Stasys – Stasius.

Ona – Vuona, Vuonėki; Ani, Anėki.

Aleksas – Aleksius.

Viktoras – Vėkčius.

Vytautas – Vičius.

Aleksandra – Vuoli, Vuolėki.

Kazimieras – Kazius.

Alfonsas – Alpis, Alpoks, Alpūniuks (mažybinis), Alpūsiuks (kiek ironiškai).

Petronėlė – Petri, Petrosi.

Augustinas – Augustis.

Apolinaras – Apuolis.

Agota – Agati, Aguoti.

Elena – Eli, Liena.

Antanina – Untuosi.

Stefanija – Stepaniji, Stapi, Stapėki (mergaitė).

Emilija – Mili, Mīliosi (suaugusi moteris, bet kiek ironiškas vardas).

Aniceta – Anci, Anciuks (mažybinė forma).

Regina – Regi, Reginoks (mažybinė forma).

Daukantas (pavardė) – Dalkonts, Dalkuntieni (žmona).

Juozapa – Jozi, Juziūni (paniekinamai).

Juozapas – Jūzups, Jozius

Rozalija – Ruoži, Ruožuks (mažybinė forma)

Kostancija – Kuosti, Kastėki (mažybinė forma)

Viktorija – Vėkti.

TAIP AŠ KALBĖJAU

Parengė Regina BLIŪDŽIUVIENĖ

Žodynėlį skiriu jums, mano atžalos ir ša-
kelės. Žinau, jūs jau tolstate nuo man įprastos
kalbos, telieka bent šis darbelis kaip jos primi-
nimas. Žodžius ir pavyzdžius „sugaudžiau“ tėvų
šeimoje ir savo lūpose, kuriose dar tie žodžiai
gyvi ir suplasnoja keistais pavidalais lyg spar-
niukias. Rašiau labiau laikydamasi žemaitiškos
rašybos. Tačiau rašyba nėra nuosekli. Nebus
pavyzdžiuose matyti, kaip pagalbiniai žodžiai
(prielinksniai, įvardžiai, jungtukai, dalelytės ir
kt.) tariant prisijungia prie pagrindinio ir su-
daro tarsi vieną žodį. Be to, kai kurios linksnio,
asmens formos tarmėje sutampa, be tarimo jas
lengva supainioti ir iškreipti mintį, todėl tekstą
linkiu atidžiai skaityti. Žodyne rasite daug sve-
timų kalbų žodžių (slavų, vokiečių, net žydų),
bet jie tarmėje buvo vartojami, tad sutūpė ir čia.
Raudonai pažymėjau kirčio vietą, bet ne prie-
gaidę. Pavyzdžiai nekirčiuoti, nes tai ne moks-
linis darbas. Nežinau, kada kuris žodis atklydo
į mano kalbinę aplinką, iš kokios kalbos ar ša-
lies atkeliavo. Tai ne mano domėjimosi sritis.
Jie tiesiog jau buvo mano aplinkoje. Kai kurie
žodžiai galėjo būti pavartoti tik individualioje
kalboje, plačiau nepaplitę, neįsitvirtinę netgi
mūsų sodžiuje. Bet juos girdėjau, juos pažinau,
todėl įtraukiau į savo sąrašą. Skaitydami girdė-
kite mane, kaip aš girdžiu savo mamą, kurios
lūpose gimtoji laukuviškių tarmė žydėjo kaip
gražiausia Gulbių kaimo gėlė, kaip deimančiu-
kas tviskėjo visą ilgą gyvenimo dieną.

REDAKCIJOS PASTABA: Autorė, rengdama
žodynėlį ir siekdama, kad tarmiški žodžiai būtų teisingai
perskaitomi bei kirčiuojami, pagrindinio žodžio kirčiuotus
balsius ir dvibalsius išskyre raudonu šriftu, balsius papildo-
mai dar ir brūkšneliu ant viršaus, o kitus to žodžio ar kitų
žodynėlyje naudojamų tarmiškų žodžių ilguosius balsius,
kurių kirčiavimas skaitytojui gali būti neaiškus, parašė
brūkšneliu ant viršaus. Tai tik iš dalies atitinka prof. Alekso
Girdenio ir dr. Juozo Pabrėžos parengtuose žemaičių rašy-
bos pagrinduose pateiktas žemaitiškos rašybos taisykles.

A

ABIDĪTI – įžeidinėti, kolyti: *kāp tik muni
pamāta, tāp i abīdī kap šōni; barti: bēnk tōn vāka
abīdīti, juk na šunātis ī.*

ABLIATŪRA – apdaila, kalama apie langų rė-
mus ir duris.

ĀBLIUS – oblius, staliaus įrankis.

ABLIUKS – nedidelis oblius.

ABLIŪTI – 1) obliuoti; 2) griaužti: su vīnu
dōnčiu vuobūlōk(a) abliūju.

ABLAVA – didelis sujudimas, triukšmas: *kas
tin bōva, ka tuoki ablāva girdiejau.*

ABRŪSAS – rankšluostis: *i abrūsā bōrna šlūs-
tikēs, vuo na kuoki skōrli nutvieris.*

ĀGREZDS, agrezdā – agrastas, agrastai: *jie
nuori, ēk agrezdū pasiskink.*

ADĪNAVĪJĖ – spalio mėnesio 11 dienos šven-
tė: *ana gēmi par adīvavūsius; Paršēlius pirkau par
adīvavūsius.*

ATKIUOŽIS – atvipęs, atsiknojęs, nepriglu-
dęs: jie drabožis atkiuožis, ta šaltis ēn kap par vartus.

ATSIDŪTI – kažkuo kvepėti: *nagaliu švie-
žiuos miesuos valgīti, mon tuokiu garu atsidūd, tor
pasisūrieti bin(t) tris dīnas.*

ATSIETKA – atsėdėjimas: *kelis sikius par dīna
atēn pas mōnis i sied atsietka, i muni gaisīn, i pati
numī darba nājamās.*

ATSIKŪTĪETI – atsigauti, atsipeikėti, įgauti
gyvybinių jėgų: *vīns paršēlis bāva tuoks nūspruoga,
ali dabā bēng atsiūtieti.*

ATSIKVITAVUOTI – 1) atsiskaityti: *senē bū-
čiau atsiqvitavuojis, ali piningū nasutēnku; 2) atstoti,
pasitraukti šalin: še dūnas i atsiqvitavuok nu mōnis.*

ĀDŪKSIS – atodūsis: *paskutinē ādūksē.*

AKSPALTS – asfaltas.

AKSPALTŪTI – asfaltuoti: *girdiejau, ka mūsų
viškeli ket akspaltūti, tik kaiž kada tas būs.*

AKSPALTŪTS – asfaltuotas.

AKŠIN – ateik: *akšin arčiau, par kiluometra
našūkauk.*

AKURAT – tikrai, iš tikrųjų: *šū pradiēji polti i
stālda duris, mislījau, ka kiaulis pasilēda, nūleku –
akurat.*

ALTARAVUOTĪS – labai išgyventi, aimanuoti:
kuo čia dabā altaravuojis, ka tik tik bieduos tabūtū.

ALTARĀCIJIS – aimanos, didelis išgyvenimas
dėl nelaimės.

(Nukelta į 60 p.)

ALTĀRIJI – išlaikymas, globa: *dā nasēns, vuo pasidieji unt altārijis.*

ALŪŽNA – išmalda: *dūk ubagū alūžnas i ta sukī ruožōnčiu.*

APCŪGAS – replės: *iš anuo kapeikas nie su apcūguom naištrauksi.*

APIBLERBIETI – apaugti, aptekti nešvarumais: *kuol išviriau kiauliems bolbis, ta visi rinkē apiblerbieji.*

APIEKŪNS – globėjas: *anā dabā gerā, tōr apiekūna, i apveizieta, nieks nārūp.*

APGLIMIETI – glitus, apaugti gličiu pelėsiu: *par ilgā pīna rauginau, tāt stuorā apglimieji.*

APLIMAVUOTI – apsiūti kraštelius: *bėški aplimavuok, ka narikštu.*

APLŪKS – diendaržis: *išlėdau karvi i aplūka, bėški taapsiprōnti, na tāt sius ganikluo.*

APMUSUOJIS – pasidengęs pelėsiu: *turu ūgīnis nu pernā, bėški apmusuoji, vo tāt tabie gera.*

APRĪŠTI – apraišti: *karvi aprīša, gal kuoji isidūri.*

APSINUMAVUOTI – apsigyventi, apsiprasti su gyvenamąja vieta: *naspieji apsinumavuoti i viel kraustuos. Tāt i ēn kap ōmžinasis žīds.*

APSISPAKĀJĪTI – apsiraminti, nurimti: *priesieski, apsispakājik, nadurniūk.*

APSIVIEŽIETI – apsikęsti, galėti, pakęsti: *kituos gaspadēnis keptū viedarū aš naapsiviežiju valgīti.*

APSIŽĪGIŪTI – pabaigti namų apyvokos darbus: *dabā dīna trupma, kuol apsižīgiūji jūdā sutemst.*

APVELNIŪTI – apkeikti, duoti velnių: *kuol gerā naapvelniūji, tuol nēn pri darba.*

APZAJĖ – apdailos juostelės, papuošimai: *vies apzajus baig nupliešti, grētā pērštus galiesma pruo sīna kašiuoti.*

APZŪBĪTI – ragauti, aplaižyti, po to atiduoti kitam: *nagerk iš mōna apzūbīta pūdēli, pasijimk čīsta.*

ARKLININKS – arklių ganykla: *ēnu i arklininka, rēk arklius parsivēsti.*

ĀTGAJUS – atsigaivinimas: *par tuokius karščius mon ātgajus tik sklepi.*

ATGRIESTI – atbaidyti, atpratinti: *naišmisliju, kāt atgriesti ton svētima kātina, mūsuoji pjaun kap pasiōtis.*

ĀTKAITS – pakartotas valgis: *mas nēsam puoniški, valguom i ātkaita.*

ĀTLIKŪLIS – atlieka: *iš ātlīkūliu miesuos nie, ali sriubėki nuverd.*

ATNAGRADĪTI – atlyginti: *grieks nāplakts nāpalikt, Puondīvs atnagrādī jie na dabā, tā puo smerti.*

ATPILTI – atidirbti, atitarnauti tam tikrą laikotarpį: *kulkuozi tik mētū atpīliau, vuo kōn gavau – šūda i nieka.*

ATPRUOVĪTI – atšvesti: *nasenē vesēli atpruovīji, vuo jau dūdas mōšas ka sīnas bild.*

ATPŪSKĀ – atlaidai: *ēnu i ātpūskus, pamažu kuol nulingūsu.*

ATSICŪDAVUOTI – atsisveikinti, atsiskirti: *nu tā jau atsicūdavuokiam, gal kēta mēta i susiēsma kur nuors.*

ATSKRABUKA – nuopjovos, atraizos: *tī miesuos atskrabukā i geri, naišmesk šunī.*

AUSTI – mušti: *ka gerā apausu, i kēta siki žinuosi.*

ĀTVUOGA – drąsa: *tuokiam dalīkū rēk velniška ātvuoga turieti.*

ATVUOŽNAS – drąsus, nebijantis rizikuoti: *māžas kap runkulīs, ali atvuožnas, šuok prīšās i vėskas.*

ATŽŪLS – atšiaurus, nemandagus, priešgina: *kuoks tas vāks atžūls.*

B

BADŪŠNINKS – beširdis, nejautrus žmogus: *jie tāt gīvuoliūs talža, tā tuoks badūšninks i žmuogu gal užmōšti.*

BĀGARŪTI – mostaguoti: *karvi bāgarū su ragās; kuo če mon bāgarūji aplie akis, dā išdōrsi.*

BAGASLUOVĪTI – laiminti, mostaguoti rankomis, sklaidytis: *kuo če dabā bagasluovīji? Susikišk ronkas i sōbini, jie natūri kur dieti.*

BANKIERIS, BANKIERUKS – bidonėlis pienui laikyti: *isipilk pīna iš bankierōka, prīsienie pastačiau, rāsi.*

BANKRŪTKA – nuorūka: *galieji iš bankrūt-kas užsidėgti, kōn dabā žinuosi.*

BARZDŪTI – trinti su barzdotu skruostu: *ka buvuom maži, baisē liūbam nuoriet, ka tāta pa-barzduoti.*

BAZĀRĪTI – eikvoti: *išbazārīti gali grētā, ali iš kuo paskum pajimsi?*

BĀŽĪTĪS – dievažytis, prisiekinėti: *tāt prāši, tāt bāžijuos, nu i paskuolīnau kap dōrni.*

BEIGELIS – riestainis: *še, graužk beigeli, ali mon skīli atidūk.*

BEIGELIŪTI – riesti, raityti: *matā, kik dešrū pribeigialiuvuom, par vėsa stāla.*

BI – lyg, lyg ir: *vadinau, bi žadieji abōdu atēti.*

BIKIS – didelis, stiprus: *a tuoks bikis nagal darba nusitverti? I timpinie par dīnas kap miesininka šū.*

BIKUMET – bet kada, kada nors: *jie čiesa tu-riesi, užėk bikumet.*

BĪGBATĖ – blogi batai.

BEZDELNĪKS – veltėdis, nieko nedirbantis: *nu kam tuoki bezdelnīka rėk numūsi?* NB: tą žodį mes namiškiai siejome su bezdėti, bezdalai, nors, ko gero, jis slaviškos kilmės.

BĖŠKI, BIŠKIOKA – šiek tiek, truputį: *bėški palauk, sīkiu parėsma.*

BĪZINTI, (ISIBĪZINTI) – erzinti, audrinti: *nabizink šunīs, vuo pasilės; jie vīna karvi pasiunt gi-liūti, i kitas ibizīn.*

BIZDULIŪTI – traukti, paimti po kojomis: *ėk jie ēni, nabizduliūk, vuo kōlnis numinsu.*

BIZINGIS – pasiutimas, siutas, emocijų proveržis (neigiamas): *kas če par bizingis užėjį? A narėks su šlūta pakrāpiti?*

BLAZGATĪTI – plepėti, liežuviu plakti: *natu-ru čiesa su tavim blazgātīti.*

BLIEKA – 1) skarda: *pėrštiniis i blieka sustīra;* 2) kepimo skarda: *puo pėčiaus telp kėturis bliekas – kap tik viedarams.*

Bliekuorius – skardininkas: *buvau užėjusi pas bliekuoriu, tuoki zgrėbna viedrōka nusipirkau.*

BLONDI – tiršta, gerai suvirusi sriuba: *putra mon tor būti blōndi, vōndens i prūdi matau.*

BLINSTI – 1) maišyti miltų į viralą ar sriubą, daryti tirštesnę; 2) suduoti, pliaukštelėti: *i vėršputri par daug miltu īblindžiau, kap kuoši išėjį; ka tievs užblind, tā vāks kap šilkinis pasidāra.*

BLIKIŪTI – blukti, balti saulėje: *šīns išbli-kiāva, par tus načiesus naspiejuom suvėžti.*

BLONDĪTIS – giedrytis: *jau bėški blōnduos, nabilgā balīs.*

BLŪDĪTI – 1) kvailioti: *nablūdīk, ėk i truoba, kuo čia žmuonis jūkini;* 2) klysti, klaidžioti: *pōsi dī-nuos puo mėška blūdijau, ruods ka velnc būtū ūdega unt akiū užkėšis.*

BLŪDNASTIS – kvailiojimas, padūkimas: *ka blūdnnastis užėn, nie unt linciūga nanulaikīs.*

BIST – šen bei ten bėginėti (ištiktukas), blaškytis: *šin bist, tin bist, dīna i praėn, vuo nieka duora i napadėrbu.*

BISTUM BASTUM – bėginėti, skubėti, trypi-

nėti: *nie kada atsisiesti, vis bistum bastum par dīna.*

BRANZALIETS – apyrankė: *ėji kātins par miesta, nėši auksa branzalieta* (iš vaikų skaičiuotės).

BRITKĪTĪS – pasipiktinti, nepriimti: *širdis britkījės anuos vėrala valgīti.*

BRĪDGAURĖ – šiurkšti, nemaistinga žolė: *ganikla vīni brīdgaurė, karvi parėn parkliuokusi, vuo pīns i ragus sulinda.*

BRONTS – velnias, nelabasis: *a bronts tavi ne-šiuo tuoki dīna?*

BRUOŠKI – prie rūbų segamas papuošalas: *napamesk bruoškis, kituos napėrksu.*

BUDINKS – pastatas: *vins stālds tasūdegi, vuo kiti budinkā lėka.*

BŪDAVUOTI – statyti: *pasibūdavuosma va-sarėni, nabrėks puo tuoba su varinės tarškiet.*

BUKAVA, BUKAVUOJI – virtuvė: *bukavuo-ji baisė šalta laikuos, kūrenu par dīna, ali nie pėčius naišėlda.*

BUKTA – 1) kilpa, susimazgymas: *siulā vīnas bōktas;* 2) nelygumas: *drabōli saulie pardžiūva, tuo-kiuom buktuom susėmeti.*

BUMBUOLĀ – pievų gelės burbuliai: *mas prisiskindavuum bumbulu i anus išlunkstīdavuom.*

BUMBUOLĀKI – iškilių, išsprogusių akių moteris ar mergaitė.

BURNĖKI – gurkšnis, nedidelis degtinės bu-teliukas: *jiemiau i aš vīna burnėki, tāj gražė siūli.*

BUOBINČIUS – bažnyčios vidaus dalis prieš pagrindinę navą, lyg ir prieangis: *par Velikas tik buobinčiū kārtas vītas bie.*

BUOBĪNS – bobų būrys, susitikimas su bo-bomis (moterimis): *ėnu bėški i buobīna, gal kuokiū naujīnu išgėrsu.*

BUOBUTŪTI (APSIBUOBUTŪTI) – šiltai ap(si)rengti, ap(si)tūloti: *apsibuobutavau, galiu puo žīmuos vārtās guliet;* *ka tu i truobuo apsibuobutāvusi kap kōmetka. Bint kuskėli pasidiek. Juk na žīmuospirgis.*

BUOLIE – kamuolys: *vakā unt kėli su buoli siō-ta lig naktīs.*

BUOVELNA – medvilniniai siūlai: *āpmetiem su buovelna, vuo atausma su žalės šilkiukās, tāj i nie-ka turietu atruodīti.*

BURĖKI – avelė: *nuvėk, parkelk bureki, jau tākā jūda sumīni aplie linciūga basisukdama.*

BURKŠTĪS – poruotis (apie triušius).

(Nukelta į 62 p.)

BORKŠTĪNS – sveikas, stiprus; *veislinis: vīrs kap borkštīns, išsijiedis, išsiguliejis tāt i timpinie ba darba.*

BURNIŪTI – 1) barti, piktai kalbėti: *ka tāt užburniāva, aš nieka i nabsakiau;* 2) gerti degtinę, imti burnelę: *agi, vīrā, užteks čia burniūti, ēnam pri darba.*

BURŽĪTI – srėbti, valgyti: *vuo, prīviriau kleckīnis, siesk i tu, buržik, jie nuori.*

BUOVĪTI – žaisti 1) (su vaiku): *bėški pabuo-vīk tun kruokli, kuol aš vondens isinėšu;* 2) kuo nors užsiimti, užsižaisti: *tap užsibuovijau sklepi su tuom bulbiem, i su pītās suvielavau.*

C

CĀLŪNS – juoda drobė, bažnyčioje tiesiama minint mirusį: *pri cālūna rēktū kelis gielis nunėš-ti, kāt tin plėkas žvākis atruodīs.*

CAPUKS – kabliukas, snapelis užkabinimui: *capuks par māžas, kuobinīs nieka nablaika.*

CĖDELIS – ženkliukas, pakabukas: *šunī tōn sāva cėdeli pakabink.*

CERATA – gumuota staltiesė: *nušlūstik cerā-ta, vuo musielis pradies bėrbti.*

CIBŪLI – 1) svogūnas; 2) kišeninis laikro-dukas.

CIEKAVITĪS – smalsauti, domėtis: *ėsu i suo-da pasiciekāvīti, kon buobas bāšnek.*

CIEKAUNOMS – smalsumas: *nu jau cie-kaunums nu pats bronta, aplie visus viskon žėna.*

CIEKAUNA – smalsi: *nabūk tuoki ciekauna, grėt pasensi.*

CIEKAUNIŪJI – smalsioji.

CIEKS – dėmė, žymė: *veršātis tor cieka pri kuojis.*

CIEKĪTI – ženklinėti: *vėštu nasuciekīsī, gal i munuosīs bōva iplazdiejusis, nasėgenu.*

CIELĪBI – visuma, nepadalinta: *ketinuom kiauli pjauti, ali vis dā cielībie tabie.*

CIELS, CIELA – visas, visa: *ciela bliūda kuo-šīs iškabėnā, tāt jau pilvs kap būgnas, a naspruogs?*

CIELIŪTI – 1) taikyti: *i kōn celiūji?; ruoštis kažką daryti: ben tāva Juonis celiū žānītīs?*

CĪMONTS – cementas:

CIERAVUOTI – lopyti, adyti: *ba rēkala cie-ravuoji, tujau išplīs, čia rēk luopa dieti.*

CIERAVUOJAMA – adymui naudojama di-

delė adata: *kaiži kor nukišau cieravuojava ādata? Ruods i kāmuli smeigiau.*

CIGARNĪČI – pypkė, skirta cigaretėms rū-kyti: *cigarnīči turiejau kėlniu kišėnie, kap unt ve-žėma atsiriemiau, i sulaužiau.*

CĪMUSAS – emocijų viršūnė, pats įkarštis, dažniausiai vartojamas su įvardžiu pats, populia-riausias buvo mano tėvelio Antano Šliogerio kalbo-je: *unt patīs cīmusa atejė (pataikei pietaujant).*

CIRKELIS – skriestuvai.

CIUOCI – teta ir bet kokia moteris: *musiet i ātlaidus i tāva ciuoci atvažiūs.*

CĪPINTI – 1) skriausti: *tāt skaudė žmuogu nucipina, tik bauduos gāva;* 2) išdykauti, klykauti: *a baigsit cīpintīs, visas ausis užkruokiet;* 3) melžti: *tik tuo pīna karvi badūd, ali cīpinu i vėskas.*

CIRPTI – plonai bliauti, verkti: *vīns jierātīs musiet dvies – cėrp i cėrp.*

(SU)CIRPTI – šiek tiek sutvirtėti: *paršelukus musiet buvau užšierus, vākščiuoji puo gōrba ūdegas nulėdin, vuo dabā jau bėški sucėrpa, i pri luovōka atėn.*

(PRA)CIRPTI – paaugti, sutvirtėti: *bieduos nabie, paršėle jau pracėrpa, pīnōka anīms nabrėk.*

CĪPUKS, CĪPULIUKS – paukščių jauniklis, viščiukas: *najimkit cīpōku i nagus, nuspausit.*

CĪRULIUKS – mažųjų veislės gaidelis: *turie-jau puorėki cīruliōku, tāt mažāsīs gaidātīs didžiuoji nugindava.*

CĪRULĖKI – mažųjų veislės vištaitė: *cīrulėki tuokius zgrebnius kiaušāčius diedava, na kon mažes-nius kap numėniu vėštu.*

CIŪCKIS – šuo: *nūnešk tam ciūckiū lākti.*

CUKERKA – saldainis: *mōna augumi cuker-kas bōva už dėdeli naujina.*

CVĖKLIS – burokėlis: *rauduons kap cvėklis (frz.); cvikliukus nusiraviejau, dāt bėški parėtinsu kāt paaugs.*

Č

ČĀJUS – arbata: *slīnkes arčiau, ipīlsu čājaus – turu kvīnīnis u(ž)siplėkiusi.*

ČĀŽĪTI – kapoti, kirpti (plaukus): *trumpā na-kirpk, ilgūsūs bėški apčāžik i tiks.*

ČĖŽENAS – smulkūs draiskalai, trupiniai: *musiet, daržinie žiorkiu ī, maišā i čėženas suvarīti.*

ČIASTAVUOTI – vaišinti (dažniausiai nei-giama prasme): *parsinešiau trōču, dabā žiōrkis pa-čiāstavuosu.*

ČIAUPĪTĪS – kraipyti lūpas, vaipytis, gėdytis: *čiaupuos kap kātins, pėlenus prīšėkis.*

ČIDĖRSTVA – pašaipa, pajuoka, pikti juokai: *pašnekieji kap suvažiniets, čidėrstva i daugiau nieka.*

ČIDĪTĪS – šaipytis, išjuokti: *nasičidik iš kėta, ka pačiam nasugrīnžtu.* ČERŠKĪNI – greitos kalbos, plono, režiančio balso.

ČIEČKARNI – lapų ar žolės pjaustyklė, smulkintuvys: *uždiek čiečkarnė nauji dalgi, tas nabipjaun.*

ČIEČKAVUOTI – smulkinti: *mama līpi bolbis smulke supjaustīti, vuo aš i čiženas sučiečkavuoju.*

ČIEDĪTI – taupyti, laikyti atsargai: *čiedik načiedijis, lig umžiaus gāla vis tik nāužteks.*

ČIEPS – skiepas: *na kuožnas čieps prigīn.*

ČIEPĪTI – skiepyti: *vīna čiepa jau dėdelis vies nulauži, čiepīsu iš nauji.*

ČIERAVUOTI – siųsti prakeiksmą, burti: *kuo tin tāt muojū runkuom? A tik načieravuo?*

ČIERAUNĪKI – burtininkė, ragana: *ali nasakīk, ana i ciela čieraunīki, bijau i stalda ka naijātū, gal gīvuoliūs nužiūrieti.*

ČIERKA – taurelė, stikliukas: *pri čierkas mōndras, vo ka rėk i darba kėbti, i nabie vīra.*

ČIERČIUKĀ – degtukai: *ontra čierčiuka briežu, vuo ugnis naisėdeg.*

ČIESLĪVA – turinti laiko, niekuo neužsiimanči: *ana baisė čieslīva, gal pōsi dīnuos siedieti i ruodas braukti.*

ČIESTLĪVĀ – laimingai, sėkmingai: *nu tā važiūkit čiestlīvā, gal kap nuors parjudiesit.*

ČIRŠKALS – putojantis gėrimas su actu ir soda: *kaižkuo skrōndis nadirb, rėk čirškala pasitaisīti, gal išraugiesu.*

ČISČIUS – skaistykla: *su tuokiu gīvėnimu žėmie čisčiu atkintiesu, puondīvs nabturies už kōn basūdīti.*

ČIST – visai, visiškai: *čist pruota naturi.*

ČISTS – tuščias, švarus: *naturu nie kapeikas pri dūšis, esu čists kap misingis.*

ČISTĪTI – švarinti; pašalinti sėklides gyvulių jaunikliams: *pavadinau ruomėka, rėk paršeliūs čistīti, paskum būs puo čiesa.*

ČIUKALIS – paršelis: *čiukaliukū biški pīnōka ipīliau, lapnuo su bālsu.*

ČIUKA ČIUKA – garsiažodis šaukiant kiaules.

ČIUKUOLS – patalynės užvalkalas: *nie mas žīnuojuom kuokius tēn čiukuolus, bova dvilinki, i gerā.*

ČIUPRĪNŪTI – mušti, kibti į čiuprą, už plaukų tasyti.

(NU)ČIUPRĪNŪTI – sumušti: *palauk, nuversu, tāt nučiuprīnūsu, ka i švinta dīna atsiminsi.*

ČIUSTĪTI – puošti: *čiustī tōn sāva mergelka kap lieli. Mislī ka vaiki par gražōma gaus.*

ČIUT – vos: *čiut naapvirtau pri pat šolinis, tuoki slīdi.*

ČIŪBS – kuodas (plaukų ar plunksnų): *nu kuoki čia čiūba pasistatė. A didėсни nabėji?*

D

DAPČIANS – gultas, minkštasuolis: *ka pasiunt skronđi skaudieti, susirītu un(t) dapčiāna i kėntu.*

DARMAJIEDS – veltėdis, tinginys: *tuoki dar majieda dā rėk gerā paīškuoti.*

DAUŽIETI – išretėti, praskysti (apie medžiagą): *impilā išdaužieji, pūkā ēn kiaurā, plunksnas gali puo vīna išpaīšuoti.*

DĀVADS – patarimas: *dūk kuoki dāvada, muni pruots nabīšneš.*

DAVADĪTI – patarti, nurodyti (kelį, kt): *iškau karvi pirkti, ali vīns tēn davādī, kits kitor.*

DIEČIS – 1) papilvė: *žonsīs diečīs žemi velkas.* 2) užpakalis: *užsitrauk kėlnis aukščiau, vuo dieči pašalsi.*

DIGILIŪTI – nekantrauti, nerimti: *tik sieskis, kuo čia digiliūji.*

DIDĪSTI – puikybė, didystė.

DIKČIUOM – labai, smarkiai: *ana dikčiuom tuo vaiki nuorieji, būtu ėjusi, ali uns nie i ton pōsi naveizieji.*

DIKTĖ – labai, ypač: *diktė graži merga bōva, ali pražōva par sāva gražōma (fraz.).*

DIKTŪTI (IDIKTŪTI) – turėti sveikatos, būti sveikam, pajėgti: *jau nieka nabitiktūju, musiet paskutinė meētū; kaiž kāp ana badiktū, senė bamačiau.*

DILBAKIŪTI – žvairuoti, žiūrėti skersom: *dilbakiū vīns i kėta, ali i guorsa nakimb.*

DILENTI – pjauti atšipusiu peiliu: *dilenu, dilenu, vuo kāp nanupjaunu, tāt nanupjaunu.*

DILIKS, DILIUKS – pjūklelis su viena rankena: *atnešk mon dilika, nupjausu lintėkis gāla.*

DILIUS – neastrus, sudilęs peilis: *tuoki diliu apsižergis gali i Rīga juoti, vuo na miesuos atpjauti.*

DINDIRINIETI – slankioti, nieko neveikti.

(Nukelta į 64 p.)

DINDERI MOŠTI (fraz.) – nieko neveikti: *jie naturi kon dirbti, ėk dinderi mōšti.*

DISLIUS – vežimo grąžulas: *nasuk arkliū tãp staigē, dišliu nulauš.*

DIVISKA – grandinėlė (laikrodžio): *laikruo-dōka liūb isikiš i kelniu kišenėki, vuo diviska pri dēr-ža prisiseigs, ka visi matītu.*

DIŽIORNA – budėtojas, sargybinis: *karūmi-nie nasiki buvau dižiorna.*

DIŽIURŪTI – budėti, saugoti.

DĪGIOKS – truputėlis: *īmesk drōskas dīgioka, aš nie bėški nadiejau.*

DĪNI – besilaukianti kumelė: *kumėlis nakinkik i plūga, ana dīni, dā išsimėsdin pasitōmpiusi.*

DĪNGĀLI – nėščia moteris prieš pat gimdymą.

DĪRINTI – eiti, sliūkinti: *lāpi bōva prisidai-linusi pri vėštu, ali ka pradiejau šaukti, i nudirina par derva.*

DIRINIŪTI – slankioti, bastytis be veiklos.

DĪVĀ – stebuklai, nuostaba: *dīvā dīvā iš puona bātu – nauji, vuo kiauri* (fraz.).

DĪVĪTĪS – stebėtis: *nie kuo divītīs iš kėta bie-duos, tau dā natãp gal būti.*

DĪŽTI – 1) eiti: *dīna iš dīnuos dīž i kulkuoza*; 2) nudėvėti, nudrengti drabužį, apavą: *naspieju pėrkti, batus nudīž, kap gerti nūger.*

DRAČĪTĪS – labai sklaidytis, plėšytis, pykti – *musiet dėdelis balius būs, ka tap dračjės.*

DREBIEŽNAS – didelis, išaugęs (žmogus), di-delis, grubus (daiktas): *parsivežiau stāla pasidirbdi-nus, ali tuoks drebiežnas, ka musiet niekur i nastatisu.*

DREŽIETI – šykštėti, gailėti: *jie diel sāvis rėk drežieti, tã kam i badėrbti.*

DRIMBAILA – išaugęs, didelis: *vuo ka išauga, ka išdriebi, ciels drimbaila.*

DRIMBAILĖNI – didelė, nerangi: *tuoki drim-bailini i par slinksti kuojis čiut parkel.*

DRIMBAILIŪTI – negrabiai šokinėti: *teliči ūdega ūžverti, i karvis iš paskuos drimbailiū.*

DRIMBAILAI – (ištiktukas)

DRŪŽIE – juosta, dryžis, linija: *nu vuo, išra-viejau drūži, i jau matiti darbs, jau pirštã prikišti.*

DRŪŽIETS – juostuotas, dryžuotas: *kur nusi-kišã drūžietuoji megžtināti?*

DUBĪGSTUKS – duobutė po krūtine: *dubīg-s-tuks tuoks iškelts, viel pasius skrondis skaudieti.*

DUBORKIS – giluma vandenyje, duobė: *jie staigē ismōksi i dubōrki, gali nugargaliūti i dōgna.*

DUI – (ištik.) – bėgti: *pasijam dūnas lamāka i dui pruo duris.*

DUGNĖNI – vežimo dugno lenta: *kap žiuoplīs, lėpa par gāla i nulauži dugninis kompa.*

DUGNUOLIS – viengalė (storoji) žarna: *ka viedarus kepu, dugnuoli ilgiau puo pėčiaus paliktu.*

DUKSŪTI – giliai alsuoti: *kuo duksūji kap šōni gėnusi?*

DUKŪPKA – orkaitė: *kap mūrji kōkni, īsi-diejuom i dukūpka, gerã kaist, kōgelis iškep.*

DUMPLIKIS – vežimas su karklubomis: *pil-nas dumplikis tuorpu parveži, ali dã bėški drieonas, gal daržinie pradžiūs.*

DUMPLĖNI – stora, nevikri merga: *anuos ki-tãp navadėna kap dumplėni.*

DUMPLIŪTI – sunkiai kvėpuoti: *vuo ka dumpliū, trauk iš pėlva gāla.*

DUNGENTI, DUNGENTĪS – kraustyti(s), gabenti(s), per(si)kelti kitur: *kor čia žmuogus baiš-sidungensi tuokiam umžiū, jiebint pas Grabauski su Luopetinskiu* (fraz.).

DUNKI – didelė, sunki višta: *musiet mōna dunki vānags būs nunėšis, niekur nabmatau.*

DUOBRŪTI – piktai kalbėti, barti, keikti: *ka pasiōta duobrūti, aš tik pruo duris i paniuos unt numū.*

DURŠLIUOKS – didelis kiaurasamtis: *iškra-tik varški i duršliuoka, tanuvarvī.*

DŪŠITĪS – stengtis iš visų jėgų, plėšytis: *nasi-dūšik, dã i rītuo dīna būs.*

DUŽIETI – stiprėti: *nu kãp liguonis, a jau bėš-ki sudužieji?*

DVAKINIETI – vaikščioti lyg apgrai bom, pa-tamsyje: *dabã tãp onksti sutemst, naspieju apsidar-būti, i dvakinieju kap višta.*

DVASIETI – badauti: *jiesk, ka valgīti nanuori. Kuo čia dabã dvasieji, kas čia par ėšmislas?*

(IŠ)DVASIEJIS – nusibadavęs: *par gavieni čist išdvasiedavuum, padelkas aplie blauzdas liūb suksīs, vuo sijuons kap pamauts klėdarūs.*

DVIESALIŪTI – dvasioti: *vištālė baig išdvie-saliūti.*

DVIGROTI – dvi vagos greta, be tarpuvagio: *dvigrotie bolbis mažesnis, matã, iš vīnuos pōsis taap-sivaguoji.*

DVIKĪBI – dvikybė, sukibusios po dvi: *jau var-lis dvikībīs ėn, tã pāšuola nabie.*

DVILINKI – 1) užvalkalas antklodei, pata-

lams: *ronkas pakert, kuol dvilinki išgrinži; nakišk i maiša, vuo ir i dvilinki natilps* (fraz.). 2) vabzdys, tokia musė: *dvilinki skaudė kond.*

DZAGNUOTI – 1) joti lėta risčia, kratytis ant arklio: *jie namuoki juoti, nalakink arkli, dzagnuok iš palėngva.* 2) šokdinti vaiką pasisodinus ant kelių: *atėk pas mōnis, bėški padzagnuosu.*

DŽIŪBĖTI – 1) kapoti: *palik tas šatras, nabdžiubik, parėk valgiti.* 2) įnirtingai smulkinti snapu: *višta rāda sudžiūvusis dūnas gabalai, džiūbī ka snaps trat.*

E

ERKIŪTI – įnirtingai kasytis, gremžti: *baik erkiūti kuoji, jau vėsa skūra i tāt nuvarė.*

ERMĖDERIS – triukšmas, alisas: *Už daržinies vėstas tuoki ermėderi sukieli, misliau, ka vanags isisōka.*

ESŪT – esu: *esūt baisė pavargusi, nie večėris nabnuoru, ēnu atsigōlti.*

ESĖT – esi: *Kor esit, ka namatau? Eržilūtis – dūk-ti: baikit eržilūtis, i tāt galva skaust nu tuo siutėma.*

ERŽILĖNI – nerimstanti, nenustygstanti, triušmingai besijuokianti: *žvīgaun i žvīgaun kap kumėli eržilėni.*

F (žemaičių kalba dažniausiai tariama kaip P)

FIELI – yda, trūkumas: *kur tu rāsi žmuogu ba fielis.*

FIELINGA(-S) – ydingas: *gera bōva karvėki, ali pīns fielingas – liūb skistā surūgs – kap kiaukals.*

FUNDĖTI – vaišinti: *pats napirkau, munī fundiji.*

G

GĖDĖTI(S) – taikyti(s): *na dīvā, tīk sīkiu pīkuos, i liūb susigādīs, dabā i būs tas pats;* 2) praversti kam nors: *naišmesk, padiek i daržini, dā susigādīs kam nuors.*

GĖGRI – storžievė(-is), nieko neišmananti: *nabūk tuoki kaima gāgri, bėški prasiučik.*

GAMARĖNI – balsas, gerklė, gerklinga (boba): *ka palėd gamarėni, vėsas kīms sklėdās; tik akis atdāri, i palėd gamarėni (vaikas); vīna gamarėni jau užkišau (gyvulį pašėriau).*

GARBAVUOTI – keikti, minėti bloguoju: *šiāp tāt atidaviau skuola. Vuo ta garbavuo i garbavuo.*

GARDĖNAS – užuolaidos: *bėški par tomsis gardinas nusipirkau, kuol napasikabinau, atruodi bi nieka.*

GARGALS – balsas, gerklė: *turiejau gėra gargala. Kariūminie mon vis liūb līps kuomandas dūti.*

GARMALIŪTI – bliauti, kalbėti: *nuliek i parkelk avis. Garmaliū par dīna, musiet jiesti nabie.*

GASPADA – nakvynės, apsistojimo vieta: *na kuožnas nuor prijimtī unt gaspādas, bėji, juk visakuo pasitruopi.*

GATAVĖTI – ruošti: *nieks napagatavīs, jie pats najudiesi.*

GATUNKA – pagalba, išeitis: *nabžinau, kuoki gatunka baiškuoti, kon badariti, nuors i sōbini sau konsk, al i tas namāčis.*

GAVARILKA – radijas: *primažink ton gavarilka, kruok ka i suoduo girdietī.*

GAVĖNDĖTI – plepėti, niekus pasakoti: *atėn, atsisied i gavėndi par dīna.*

GAVĖNDA – kalba, naujiena, paskalos: *tuokiū gavėndu nanuoru nie girdietī, naturu čiesa klausītis.*

GECŪTI – intensyviai ravėti, rinkti, skinti: *supūli vākā i darža, žirnius kap žvirblė nugecāva.*

GEDAUTI – ieškoti, teirautis, pageidauti: *šin-dī torgū baisė svīsta gedāva, al ka mažā kas turiejī.*

GEŠEPTS – pelnas, biznis: *liūb židā tāt i sakīs: kars, būs i gešepts.*

GELIŪTI – tikti, būti tinkamam: *rublė jau nabgeliū, vuo tū naujū piningū nasuprontu.*

GELŽINĀ – geležinai (prieš.), labai stipriai, tvirtai: *užrėša tāt gelžinā, ka nie su peiliu naatrišu.*

GELŽINĖ – geležiniai spąstai: *šėška tāt nasugausi, uns ir i gelžinius nalabā lend, čia rėk givėniu.*

GELŽINS – labai tvirtas, stiprus, patvarus: *uns musiet gelžins i, nie dejū, nie serg, vis tuoks pats i tuoks pats.*

GERMULKA – kepurė be snapelio: *pasidiek germulka, tik židā truobuo kepōris nanusijam.*

GERNIŪTI – kapoti: *kon tas gaidīs rāda, ka tāt gėrniū?; kėrvis atbōka, gėrniūju, gėrniūju susirītusi, kuol gliebōka prikpuoju.*

GIMALS – naujagimis: *paruodik paruodik ton sāva gėmala.*

GILIOKIS – pramoga, linksmybė, malonumas: *sobini panėža, būs giliokis.*

GĖVINĖ – spąstai gaudyti gyvus žvėrelius: *šėškus rėk gauditi su gėvinės.*

GĖVALIŪTI – būti šiek tiek gyvam, išlaikyti gyvastį: *nie tuos sveikātas, gėvaliūju puo bėški i vėskas.*

(Nukelta į 66 p.)

GLERGĖINI – alapas, gagenimas: *prisipėrinau žunsū, tā dabā kīmi ciela glergėni.*

GLIMA – drėgnas pelėsis: *nugribk nu rūgšta pīna vėsa glėma, je ne, būs apkartīs.*

GLITENTI – smulkiai eiti: *par trumpā karvi supunčiuojau, ēn glitendama, kuojis nutrins.*

GLINCEVUOTI – tepti, trinti: *kuo čia tik tas ronkas glinciavuoji, a vālonda i stuoviesi pri vondens?*

GLUŠINTI – 1) dusinti: *ōgni priglušinau, ali tū smalkiu prisirinka, gavau viel jōška daugiau atitraukti;* 2) pritrenkti: *vānags vėšta tik priglōšina, nanūneši, spiejau nubaidīti.*

GLIUORĖINI – pūzras, griuvena: *lungā kap gliuorėni, šaltis ēn kiaurā.*

GOGIS – smūgis: *I gava puora gogiu.*

GRABITELIS – plėšikas: *dabā tuokiū grabite-liu nabie.*

GRAJUS – žaidimo eiga: *turi gėra karta, tā kuo nāmeti i grāju?*

GRAJĖITI – žaisti (kortomis): *kulkuozi liūb vīrā ciela dīna kartas grājīti, jie nieks pri darba na-kiūb struošīti.*

GRAŽĖSIS (įv. būdv.) – gražusis: *pats gražėsis paršėlis pradiejī nabjiesti, musiet būsu užšierusi.*

GRAPKI – segtukas, žiogelis: *padūk grapki, rākšti išsikrapštīs.*

PASTABA: *mano tarmėje įvardžiuotiniai vyriškosios giminės būdvardžiai turi priesagą – īsis, pvz.: saldušis – saldīs, platusis – platīs, naujasis – naujīs, gražusis – gražīs.*

GRIBIŠIŪTI – vagiliauti: *jie jau prāded gribi-šiūti, tā nu adatekis sies i unt kumelėkis.*

GRIEBALKA – arklinė grėbiamoji: *pasibaidin arklė griebalka sudauži, gerā, ka žmuogaus nasu-guonīji.*

GRIEDA – 1) karkasas luboms, silpnas perdengimas: *unt griedu mažā šina bōva užmesta, ka ejau, kiaurā i stalda īsmukau;* 2) sublogęs žmogus ar nudėvėtas drabužis: *iš mōna apsausta vīni griedā.*

GRĖŽUORATIS – vėtrungė: *sukiniejās kap grėžuoratis.*

GRUBIJUONS – grubus žmogus: *mergelka gal i nieka, ali jau tuoki grubijuons, juoki priliegnōma.*

GRABĖITI, APGRABĖITI – vogti, apvogti: *vi-durie dīnuos apgrābijī i nieks nieka namāti, nažėna.*

GRĖŽUORATIS – vėjarodis: *kuo čia sukiniejās kap grėžuoratis, i dūdīs aplinkū? A nāprisiesi?*

GRUĖLĖITI – trumpai nukirpti, nupjauti: *rėktu bėški kudlās apsigruilėti, lend i akis.*

GRUMBĖTĖS – ieškoti, ko nors siekti: *kuo grumbās puo lintīnas? A da naprivalgė?*

GRUTŪTI – neskubiai, į šonus pasvyruojant eiti: *nu tā mōdvi jau i grūtūsma unt numū.*

GRŪŽČIUKS – krovikas: *uns miesti grūžčiu-ku dērba, vaguonus kruovi.*

GRŪŽĖITI – sunkiai dirbti: 1) grūžė kap jūds jau-tis; 2) krauti: *padiiek mon bolbis i vėžėma pagrūžėti.*

GŪDŽIŪTĖS – guostis, aimanuoti: *ve, i višta gūdžiuojės, ka lėzda narond; Nator su kum pasišne-kietī, atėn pas mōnis i pasigūdžiuo.*

GULUOVVS – kartu lovoje gulintis žmogus: *jie turi luova, rāsi i guluova (fraz.)*

GUNTĖ – lentelės stogui dengti: *užkūriau kap žīds guntās (fraz.)*

GŪNĖITI – apdengti gūnia, apklostyti, apkam-šyti: *kap važiūsi, bint kuojis gerā apsigūniek; Stālds tuoks šalts, par tuoki speiga rėks i karvis apgūnietī.*

GUNDRINĖITI – vaikštinėti kaip gandas, lyg ko ieškant: *kas tēn puo laukus gundrinie?*

GUORSAS – krūtinė: *kāp tik susipīkst, i kimb vīns kitam i guorsa.*

GUOVIEDA – daugybė, didelis būrys: *tuoki guovieda ka supūli i nūkasi bolbis.*

GURINTI – verpti: *pābingiau špūli prigurinti, atnešk lōnkti, rėk išlėnkti.*

GŖRLUS – gerai įmitęs, sveikas gyvulys: *paršėle tuokī gŖrli, jied kon padūdi, tā pasišūkiedami aug.*

GORMULIŪTI – glamžyti rūbus, netvarkin-gai juos sumesti: *pasikabink drabužius, nasugŖrmu-liūk ant luovas.*

GVALTS – nelaimė: *kas par gvāłts atsitėka, ka tuoki lėrma kėlāt?*

GVALTAVUOTI – prievartauti, atiminėti: *jie žmuogus nator, tā kōn iš anuo išgvāltavuosi.*

GVINTĖ – sriegiai: *gvintā parsisōka, naben priveržti.*

Y (Į), I

IGUORSAVUOTI – padaryti įsiuvus, paryš-kinančius krūtinę.

IKALĖNTI – įteigti, įkalti į galvą, prisakyti: *ika-lenau i galva, ka išėjīs ilgā naužsibūtu, ali vuo, i na-parėn. Ikaliavuoti – įkalti, įmokyti, griežtai prisakyti.*

IMBRIKS – arbatinukas.

IMPIKTS – įpykis: *unt tuo impikta galiejau i sōbini isikonsti.*

ISITIEMĖTI – įsidėmėti, įsiminti: *isitiemik mōna žuodžius: naklausā mōnis gīvuos, rieksi supōvūsis.*

IŠBINKARTIETI – išsigimti, prarasti gerąsias savybes: *nažinau, a čia derva kalta, a bolbis išbinkartieji.*

IŠDRIEBTI – staigiai išaugti: *tāp išdriebi, ka vėsas kelnis par trumpas.*

IŠGARBAVUOTI – išvyti, išprašyti laukan: *reikieji tuoki puoni pruo duris išgarbavuoti su šlūta.*

IŠGUORSAVUOTI – padaryti gilią iškirptį.

IŠKABALKŠTĖTI – iškrapštyti, išvyti: *katie puo luovas pasmōka, čiut iškabalkštėjau su šlūta.*

IŠKADA – nuostolis, žala, gailestis: *ka gėrs žmuogus miršt, visumet iškada, vuo jie kuoks jiežavits, žemis komps apšivāla.*

IŠKADĖTI – gailėti: *naiškādėju, jimek vėsa kėpala, puo smerti rugės atpilsis* (fraz).

IŠKADAVUOTI – gailėti, taupyti: *iškadavuoji, iškadavuoji, vuo dabā nie patims, nie šunims* (fraz.).

IŠLĖPTI – išlikti, išikapstyti, pasveikti: *dabā dā išlėpies, ali ilgā nabtrauks.*

IŠLĖŽIS – tarpupirštis: *išlėžis iššuta, basa vakščiuojau.*

IŠMAUKTI – godžiai išgerti: *uns vīnu sīkiu tris pūdelius išmauki.*

IŠMISLAS – prasimanymas, išmonė, išdaiga: *anuo galva visuokiū išmilsu pėlna.*

IŠMISLININKI – sumanytoja, išdaigininkė.

IŠMISLĖTI – išgalvoti, sumanyti: *tu kon nuors gėra išmislėk, vuo tuokius viejus nie kuo tautėti.*

IŠMALEŽŪTI – išteplioti: *kuol pajied, na tik snoki, al' vėsas ausis išsimālezū.*

IŠMĖŽTPRUOTI(-IS) – kvaila(-as), neprotingai besielgianti(-s); skystaprotė(-is).

IŠDŽIŪTMĖŽI – bevaikė moteris, negalinti susilaukti vaikų.

IŠPŪTMĖŽI – žodis, kuriuo prasivardžiuoja susipykusios moterys.

IŠPARTALĖTI – išseikvoti, išdalyti, nesaugoti turto: *išpartalėti natrunki, vuo pakiau dontis unt lintinas pasidiesi.*

IŠPERSTI – išmušti (apie dantis): *vu, jau vīna donti išperdė, nabijuok, kits išdėgs.*

IŠPERSTDONTIS – netekęs danties (taip sakoma vaikui).

IŠPORPTI – išbrinkti, išsipūsti: *nu skalbėma mōna rōnkas išpōrpa.*

IŠPLIUPINTI – godžiai išgerti, išsėti: *mōna karvi visas pāplavas išpliupin.*

IŠSIMESDINTI – persileisti: *baisė iškada, ka išsimesdina karvėki – nie pīna, nie veršiōka.*

IŠSISTATĖTI – didžiuotis: *ėn išsistāčiusi, nuosi užrītusi, nie žmuogaus namāta.*

IŠSISTATĖMS – išdidumas: *kas iš tuo i(š)sistatėma, vis tik visi žėna ka ōbags esi.*

IŠTAISĖTI – išvalgyti: *buvau paralkusi, kon sugruobiau, ton ištaisiau.*

IŠSINUORAUTI – patenkinti norus, duoti sau valią: *užteks, ėkit numī, jau unt tuo kalna isinuoravut kāp nuoriejuot, i nuosis pašaluot, ėsit smōrga velkini; isinuorauk, isinuorauk, juk rītuo nabrāsi.*

ISILIUSTĖTI – įsismaginti, įnikti: *karvi isiliustėji par tuora šuokti, nebėn nulaikėti.*

IPRAKTŪTI – įtaisyti, įsiūlyti: *jie nuori, ipraktūs tavi babūnė, i galiesi su ana nuvėti i pāgraba.*

IZINZALIŪTI – įzyzti: *musielie pruo longa izinzaliava.*

IZĖŽTI – įnikti, įsitraukti: *izėža i ton žvejība, kap užčieravuos, kuožna dīna i sied unt ėžera, nieks kits narūp.*

IŠŽARGA – išsižergusi, skubiai lakstanti, puolanti nuo darbo prie darbo: *kuol vakari apsižėgiavau, laksčiau išžarga.*

IŠDIELIS – neužauga, paskutinis iš vados, mažas.

IŠDIRBINIS – gaminys, pavainikis: *šnek ka uns i xxx išdirbinis, vuo kas tēn gal žinuoti.*

IŽUODIS – pažadas, kalbos pertaras, pasakymas: *i tuoks ižuodis: natompik velni už ūdeguos.*

J

JAUNŪMINI – jaunimas: *dabā jaunūminė mūs šuokė nabtink.*

JEBJUONĖTI – keikti, barti: *ka užjebjuonėsu, muolės šėksi.*

JEIBI – eibė: *i mas na švintėjė auguom, visuokiū jeibiu i bernā, i mergas liūb prisimislis.*

JAZAVITS – mušeika, neklaužada, nedorėlis: *nu i kon tuokiam jazavitū gali pasakėti. Anam tas pats – a sakā, a šiki.*

JIEBINT – nebent: *atėsu rītuo, jiebint akminās lītū.*

JOXSAS – šiukšlės, atliekos: *nieka mīžiu na-*

(Nukelta į 68 p.)

prikūliem, vinas jōksas unt maiša gāla.

JUPA – suknia.

JUPĖKI – vaikiška suknelė. *Kor jupėki parsipliešė? Nie bėški nasikeravuoji.*

JUOBARIS – meilužis: *kāp vīrs iš numū, tāt juobaris i slunkiū aplie longus. Gers vīrs būtu senē strienas tuokiam nulėnkis.*

JUOVALS – kiaulių ėdalas: *kiaulis juovala naišjėdusis, pītu i našieriau.*

JUOVĖTIS – vaidentis, apsireikšti: *pakalnie pri glūsnaļu juovijės, saka, merga vāka i pakāsusi, tā dūši krėkšta prāša.*

JUTRĖNA – užraktas, spyna: *bads i gelži lauž, par vīlas i jutrinās kiaurā ēn* (fraz.).

JŪDĖNA – jodas (vaistai): karvi pāpa parsiplieši, ali jūdinas užpiliau, musielis tāt napols.

K

KABALKŠTĖTI – varyti, vyti laukan: *katie puo luovas pasikavuoji, nēn iškabalkštīti.*

KACĖANS – lapų, kopūstų kotai: *kiaulieam lāpu prīmetu i luovi, ali kačānu jiesti nanuor, ištompā, išmiečiuo puo kini.*

KACĖGARĖTI – labai smarkiai ugnį kūrenti: *tūjau užkačegarīsu pėčiu, ka varine šuokīnīs.*

KACĖIULĖTI – kutenti: *žmuogu gal i nagīvā užkāčėuliūti.*

KACĖULĖS – kutenimas: *kāp aš bijau kāčėuli.*

KACĖUOTĖS, KUOCĖUOTĖS – ruošti, tvarkyti: *kuol viskon susikačėiūji, i vakars atēn, kada badirbsi.*

KAIŽI – kažin: *kaiži a kas atēs par tuoki vieji.*

KALIENČIUKS – kaliny.

KALVARATS – verpimo ratelis: *nie pri kalvarātā napriesiedu par tus darbus.*

KANAVUOLĖTI – krapštyti, rakiniėti: *nakanavuolėk nuosis, puo tam da nukris.*

KANIČNĖ – būtinai: *darža jau kaničnē rēk raviėti.*

KARABA – vargas, sunkumas: *par sāvā gēra širdi užsikuoriau tuoki karāba.*

KARĖBĖTĖS – vargti, vargintis: *kėk aš galiu karābėtis su tās gīvuołēs.*

KARAPOTKI – menka troba, lūšnelė, namas (ironiškai): *kap grētā parejuom, jau i mōna karapotki matīti.*

KARKLUBA – šoninė vežimo lenta: nasisiesk unt karklubas, ātbuls išlieksi.

KARKLUBĖNI – kaip karkluba, plokščia, aukšta merga.

KARKTI – dainuoti, giedoti (neig.): *ana mislījės, ka muok gėduoti, kark i vėskas.*

KARZINKA – pintinė su rankenom, krepšelis į turgų eiti ar kitur ką nešti.

KASEKLIS – kaupertukas bulvėms kasti: *tu pajimk kasėkli, vuo aš krėsti, ēsma bolbiu pasikāsti.*

KAS NUORINTS – kas nors: *priekėkit kas nuorints iš tuo šuona, vīns napākelu.*

KAŠĖRĖTI, KAŠĖRĖTĖS – plauti, trinti, šveisti (žydiškos kilmės žodis): *prīš Kaliedas rēk gerā apsi-kašėrėti.*

KAUSTALĖKI – puodelis, indelis: *pradieji par stuoga varvieti, visuokiū kaustalėkiu pridėliuojau; padūk kuoki kaustalėki, nuoru atsigerti.*

KAUŠENAS – padai: *tėk čia mon barėk, pasta-tīsu i aš kaušenas.*

KAVALKA – gabalas, luitas: *bōva ōbagi atējusi, daviau dūnas kavalka, tapuoteraunī; bėški dirva judinau, ali vinas kavalkas iššivert, rēk litaus riekuntē, žėmi pardžiūvusi.*

KAZILĖ – atramos stogui: *kāzilus gerā primie-rūk, ka vies stuoga nanukeltu.*

KAZILĖNI – statybų pabaigtuvės, kazilų iškėlimas, kai belieka tik stogą dengti: *rītuo jau žad kazilėni būti.*

KESKA – pinigų ryšelis, pinigų mazgelis, pinigė: *tuoki kėska turiedams gali visor ēti kiaurā.*

KESULS – 1) supamas kūdikis: *dūk mon tōn kėsula, nuoru pakilnuoti;* 2) ryšelis, nešulys: *pasidiek sāvā kėsula, juk pavargā laikīti, bėški ronkas paėlsink.*

KĖSALĖTI – supti, linguoti vaiką: *pakesalūk ton gėmala, vuo ta kruok, ka kolnis par gerkli matīti.*

KĖPALĖTĖS – vaiką prižiūrėti, tvarkyti su juo: *nie kada truopni darba nusitverti, su vāku prasikepalūju.*

KERAVUOTI – saugoti, globoti, prižiūrėti: *bėški pakeravuok numukus, aš ēnu i pīvas.*

KERAVUOTĖS – saugotis: *vākali, keravuokis, tīn gal būti šū palėts; Puondīvs saka: „Žmogau, keravuokis, i aš padiesu“.*

KIAUKALS – blogas viralas, perrūgęs pienas, neskanus gėrimas: *tuoki kiaukala nie šōnis najiestu.*

KIAULASNOKI – begėdė.

KIAUŠINTI – lėtai vaikštinėti (apie vaiką): *apriedžiau šiltā, dabā gali kiaušinti i lauka.*

KIAUŠINIETI – rinkti bulves neišrovus jų

kero: *bulbis jau paržidieji, esu pakiaušinieti, gal rāsu kelis skōtamas.*

KIAUŽIETI – perrūgti: *pīns nukiaužieji, kaiž a kas bavalgīs.*

KEBEKNI – painiava, vargas: *su tuorpuom šimet ciela kebēkni, līn i līn, nadžiūn unt vītas.*

KELMUKS – velniūkštis, nenaudėlis: *nu a na kelmuks tas vāks, jie nuori mīta unt galvuos tašik – nabėji nieka.*

KELNIKI – statybininko mentelė: *kaižikōr kelnėki nusėmeti, a biasas ūdega užkėša, ka narundu.*

KEMERZIS – gabalas: *liūb nusitversma dūnas kemerzi i dui i lauka.*

KIBINIMAT' – keiksmazodis (po velnių): *ėk tu kibinimat' iš mōna akiū.*

KIEBLĖ – kojūkai: *par ātlaidus liūb su kiegles vakščiūos, i jūdkarė vartīs.*

KIMĪČITI – klastoti, gudrauti: *ana muok svīsta sukimičiti, muorku īspaud, ka geltuonėsnis būtu.*

KINSAS – apkerpėjęs kupstas pelkėje ar pievoje: *na didīsīs kinsas vežėma vert (fraz).*

KIRKA – kirtiklis

KIRKŪTI – kirsti skylę, ravėti (su kaupertuku) – žėmi tūp sudžiūvusi, kūp rėks darža nukirkūti.

KIŌKI – vakaruškos, pasilinksminimas: *prasi-dieji gavieni – užrōka kiōki; kap subata, tūp i kiōki liūb i lieks.*

KIULKIS – 1) pailgas maisto gabaliukas: *pa-sisīk, imk dešruos kiōlki, pakaštavuok mōna išdirbini.*

KIULKIŪTI – 1) sunkiai ryti kūšnius; 2) kiulkais penėti žašį.

KĪBINTI – kirkinti: *vaikė anōn unt jūka kibin, vuo ta dorni i vieri.*

KĪLIŪTI – grūsti, krauti, kimšti: *bėški pakiliūk šina i paliepi, daugiau tilps.*

KIUNKI – nelabai koks viralas: *pramarmālīsu kuokiuos kiunkis, i apgausma pėlva.*

KIŠMAKS – visur lendantis, įkyrus: *kap kiš-maks, kor mas, tēn i uns, a nėsi iš akiū.*

KIŠT MIŽT – greitai dirbti (ištiikt.): *je, mislīji ka kišt mīžt i darbs gatavs, tūp nabūn.*

KĪVŪTI – linguoti, siūbuoti: *kivūji kap žīds priš pėčiu, a puoterauni, a nuosis nabnutūri?*

KLAKŠI(-AS) – kvailė(-ys): *uns klākšas i na-gieris, vuo ka užger, čīst pablūst; šnekėjau kap su žmuogu, vuo klākši paskutėni.*

KLAKTI – eiti: *kuol nuklakiau i Lauminus, kuojis i sōbini sulinda.*

KLAPATS – vargas, rūpestis: *tuoki klāpata na-bužsijimsu.*

KLAPATĪTĪS – vargti, rūpintis: *nabnuoru na-bnuoru su mažu vāku klapātītīs.*

KLEBETS – įrankis virvėms vyti: *tabturu sāva tieva klēbta, bėški išdėlis, ali suk gerā.*

KLECKĀ, KLECKS – cepelinai, rubuilis kūdikis.

KLECKĪNI – tarkuotų kleckučių sriuba: *akšin kleckinis pasriebti.*

KLEIDI – suknelė: *ta pati kleidi mon tēka i švėnta, i prāsta dīna, kituos naturiejau.*

KLEIŠTI – kreivai minti: *diek kuoji tīsė, kuo dabā kleiši; 2) eiti: mislījau kleišti i Riesketus.*

KLEPČIUOTI – smukčioti: *bāta par dideli, ēnun klepčiuo.*

PLIEŠA – iš karklo išplėsta lanksti juosta krepšiams pinti: *na iš kuožna karkla ēn pliešas pliešti.*

KLIOCKIS – rubuilis vaikas; netikėtumas: *vuot būs kliockis, ka rėks pītus nėti, vuo miesa naišvėrusi.*

KLIŌKI – linksmuolė, greita juoktis: *klioki tu a klioki, musiet i mērdama jūksīs.*

KLĪRUM KLERUM – išgveręs (ištiikt.): *dvė-ratis jau klīrum klērum, nabēn važiūti.*

KLIMKA – durų rankena: *ėk i truoba, nastuo-viek i klēmka isikėbis.*

(UŽ)KLIMKIŪTI – stipriai uždaryti, užkimšti, užrakinti: *ruods, gerā vartalius užklimkiavau, ali vēstas musiet par tuora išlieki, vēsas cibulis išplunki.*

(AT)KLIMKIŪTI – atidaryti, atknebinėti.

KLĖŠAS – raišas: *kad i klėšas, ali vis tik vīrs nu-mūsi (vis dėlto vyro parama)*

KLIŠIŪTI – sunkiai eiti, raišuoti: *kuol nukli-šiūsu i pati sudžiūsu (ilgai užtruksiu).*

KLUKNUOTI – lėtai važiuoti su arkliu: *kuol parkluknuojau, arklīs pavargis, nanuoriejau variti.*

KLUKNA – nuvarytas, pavargęs arklys: *šimet mon pripuormāva tuoki klōkna, nieka natrauks, slabs i slabs.*

KNAKIETI – šnekėti pro nosį: *kuo čia dabā knaki kap bolbi apsižiujis.*

KNARKŪTI – sunkiai kvėpuoti per nosį; gargti: *išsišnīpšk nuosi, naknarkūk.*

KNIEPČIUOTI – nenoriai valgyti, knebinėti: *nakniepčiuok, jiesk, kas puo nuosi padieta.*

KNIUOKŠT – dingt (į galvą mintis): *buvau*

(Nukelta į 70 p.)

jau bėnunti pruo duris, ali kniuokšt, ka piningū napasijiemiau, už utielis juk nagausi.

KONTINS – patenkintas, sotus: *esu kontins kap kātins, pīna prīlākis; prīsriebiau kuopūstu, tā lig vākara būsu kontins.*

KOMETKA – kumetė: *nusimesk ton kuskėli nu galvuos, vuo siedi kap kōmetka.*

KOPČIUS, KUPČELKA – supirkinėtojas, prekeivis: *kupčiams sava gīvulioka napardūsu.*

KOŠKIS, KUŠKIUKS – plaukų kuokštas, kuokštelis: *susibrauk ton kōški puo kuskėli, juk lend i aks.*

KREBĖKI, KREBI – dėžutė, dėžė: *kor mōna krebėki su viniem? Prisikruovė visuokiu krėbiu, nie praėti nēn.*

(SUSI)KUSĖTI – susigundyti: susikusijau i nusipirkau, vuo dabā nie kur dieti tuoki šūdnieki.

KRESČIŪTI – kilnoti, sijoti (perkelt.): *ka buobas susipīkst, vėsa gėmini parkresčiū, visus griekus iškilnuo.*

KRESNAS – smulkiai pjaustyti spirgučiai: *lašinukus liūb māma pjaustis baisė smulkė, ka visims kuoc puo kresnėki kliūtu.*

KRIENĖTI – mušti: *ka ikrienīsu, tā i rituo žinuosi.*

KRIKLA – sukriošėlis, senas žmogus ar gyvulys: *tuoki krīkla, vuo sāva pasiutėma vāra i vėskas.*

KRIVIDA – skriauda: *ka i pigiau pardaviau, ali su krivida naišėji, nakritau i bāčka* (fraz.).

KRĖTI – graibštas (žvejybai): *liūb iš valtīs su krėti žuvis gaudi, dabā tik žuvīs nabie.*

KROČI – vagilė, smaližė: *туру tuoki kroči kāti, tik pruo duris – i unt stāla. Tāp i tīkuo.*

KRUČAUTI – vagiliauti, svetimausti: *visi vīrā pakručau, ka tik pruo ga i.*

KRUOJUS – pėdos keltis: *par kruoju bātā spaud, par siauri.*

KRUOSĖTI – degtinę paskaninti priedais: *pa-kruosita šnāpša i skaniau gerti.*

KRUVAUNINKS – kraujažolė: *aš kruvauninku narenku, mon anū narėk.*

KRŪZIUKS – puodukas: *padūk krūziōka vondens, pasidiesu pri sāvis, gal nākti užsinuoriesu srūbsniōka.*

KORKTI – siūti, megzti (neig): *nu i kon čia korki? Kas čia būs?*

(SUSI)KORKTI – 1) susipainioti, susimazgyti (siūlai); 2) susitarti, susikalbėti: *jau susikorki kap gyvātis.*

KUCINS – pagalys, kuolas: *musiet anī su kucinās davies, naveizieji galva na galva.*

KUCĖ – paimk(garsiažodis šuniui siundyti): *kuč jūdās baltuoji* (fraz.).

KUCĖTI – siundyti šunį: *ėk iš kīma, vuo šōni užkucīsu.*

KOČERIS – vadeliotojas, vežėjas: *dūk tātā vādžis, tu dā par māžas kočeris.*

KUČERŪTI – vadelioti: *še, bėški pakučerūk, kuol šiekas prisidiesma.*

KUDAŠIUS – kailis: *nešk kudāšiu, kuol ciela tabturi.*

KULIUS (KOLIUS) – nevykėlis, žioplys (tai švelnus keiksmazodis, priekaištas): *nu ciels kōlius esi, kuo nieka napasakė?*

KUDLIETS – kotletas: *aš i kudlietus dūnas namakalūju, ikulu kelis kiaušinius i prišmuožu prīdedu.*

KUDŪTI – kibti į kuodą, mušti: *už tuoki darba rėktu gerā nukūdūti.*

KUKARDA – kaspinas: *akšin, kukarda surėšu, vuo paskiau plaukā išsilės.*

KUKŠTŪTIS – čiupinėtis, vargti: *kukštūjas kap merga su vāku.*

KUKŪŽI – euf. rupūžė: *nu tu, kukūži a kukūži, jau ka nāsekas, tā nāsekas.*

KŪLIETI – skursti, apaugti gumbais, blogai augti, netekti šaknų (apie augalus): *pōsi darža nukūlieji, sietiniū naapsimuokieji nie ravietai.*

KŪLUOTS – su išvarža, su gumbu: *pjaunams kūluots paršėlis.*

KUMPARIEZA – kreivas, kumpas medis: *pakalnie kumpariezas ivas rėk iškėrsti.*

KUMUTŪTIS – labai storai, šiltai rengtis: *nakumutūkis, juk na puo žīmuos vartās guliesi.*

KUNCĖCIJI – autobusas: *nasuspiejau unt kuncėcijis, palikau nabvažiāvusi.*

KUNDULS – branduolys (riešuto, vyšnios, slyvų): *rīšutū kundulā dā maži i minkšti.*

KUNKULS – burbulas, purslas: *krūpīnis ilgā naverdu, kunkulā i gerā.*

KUNTAPUOLIS – bažnyčioje išstatytas tuščias karstas, meldžiantis už mirusiuosius; katafalkas.

KUNTAPLIS – nudėvėtas apavas: *isispėrk kuokius kuntaplius, basā kuojis ražinas badīs.*

KUSĖTI – gundyti, vadinti, kviesti: *i muni kusijj, ali aš nejau.*

KUOC – nors: *kuoc gėra žuodi dūtū, ali skersakiū kap i šōni.*

KUOGALVĖ – kojų ir galvos mėsa: *iš kuogalviu nie nauduos, ali veriens nuverd.*

KUOLIEČITI – luošinti: *nasukuoliečik arkli, matā ka užsinarāviji.*

KUOLIEKS, KUOLIEKA – luošas, luošys: *ka gėmi, nabōva kuolieks, paskiau anam kuoji sutrauki.*

KUOLĪTA – pinigų kapšelis: *gausi su plīta i atidūsi kuolīta (fraz.)*

KUOLĪTI – girti: *nakuolīk dīnuos ba vākara, vuo marčiuos ba mėtu (fraz.).*

KUORKA – kamštis (butelio): *narōndu kuorkas, su laikraščiu užkīmšu.*

KUORKŪTI – kimšti (butelį): *gerā užkuorkūk, ka kišenie butelka naišsipėltu.*

KUOTAVUOTI – bausti, kankinti: *tatā kas tū Puondīva nukuotavuoji?*

KUSĪTI – gundyti: *a vel'ns muni pakusiji tuoki darba užsitīsti?*

KUSKA – didelė skara: *dīel visakuo i kōska pasijiemiau. Jie narėks, pasisvėrsu unt rōnkas.*

KURKULĪNI – skystas omletas: *apšutinau bōlbiu, prisikonsma kurkulīnis lašiōka i apagausma pėlva.*

KŪTKAILIS – kūčkailis (kailio gabalas), blogi kailiniai, apsiaustas: *nėk pruo duris pospliki, užsimesk kuoki kūtkaili, vies partrauks (t. y. vėjas perpūs).*

KŪŠPLAUKĖ – trumpi, menki plaukai.

KUZŪTI – judėti, krutėti, lėtai dirbti: *vīna dirvuo kuzūju, vuo kōr aš nuskubiesu.*

KVALDS – drabužių klostė.

KVALDĀ – drabužių klostės: *kap skālbsi, kvāldus surigavuok, kitāp anī išsilės.*

KVALBUONĀ – klostyti drabužiai, sijonas: *susijimk kvalbuonus, matā, ka vies kilnuo.*

KVARBATKAS – nėriniai, rūbų puošmenos: *nie mon tū kvarbātku reikieji, nie nieka.*

KVARTŪKS – prijuostė: *nusiriš(k) kvartūga, gal kas užėti, kāp atruodā.*

KVATIERA – nuomojamas kambarys: *matā, mažėsni brėda tuokius galus, vuo dabā kvatieras užsimāni.*

KVAUKIS – nunešioti batai: *džiaukis, ka dā tuokis kvaukis turi, basa nēni.*

KVĪNĪNI – kmynų arbata: *mas pripratuom pri kvīnīnis, visumet turu u(ž)siplēkiusi.*

KVĪNĪNĖKI – kmynų arbatėlė: *srūbk kvīnīnėkis, bėški pėlvs apšils.*

L

LAKALĖNI – indelis šuniui lakti: *pristumk šunī lakalėni, matā, ka nadagaun.*

LAKATŪTI – eiti: *untā Stasieni kaižkor lākatū.*

LAKATAI – (ištiktukas iš lākatūti)

LAKŪDRA – valkata, girtuoklis: *tu mōnis lakūdra navadink, aš nieka iš numū nāvelku.*

LAMAKS – duonos gabalas: *nu dūna kāp grēta ēn – lamaks puo lamāka i nabie kėpala.*

LAMŪŽIŪTI – lamdyti: *nalāmūžiūk šiltuos dūnas, palauk, kuol bėški atvies, aš i atpjausu.*

LAMINTI – lamdyti: *pasėlinkiau jiedžis valiti, karvi ka šuoka unt mōnis, čiut nasulamėna.*

LAPACAI (ištiktukas) – tik ilėdau kāti i truo-ba, vuo ana i lapacai unt luovas.

LAPŠARDUOKS – apsiaustas, švarkas: *rėk kuoki lapšarduoka pasijimti, unt vākara gal viesiau pasidariti.*

LAUKINĖTĪS – tuštintis: *tūpkės už mēdžiu i laukinieks ba struoka, nieks čia namatīs.*

LĀZGINTI – meiliai kalbinti, juokinti (vaiką): *tāp vāka ilāzgin, ka užmigditi nabėn.*

LĖBIDA – kvailys, lepšis: *ka daugiau su tuokiu lėbida prasidiečiau.*

LEDVOS: vos: *tāp užpustīta, vėsas kels ūžnešts, led parbridau.*

LEDŽINGAS – pačiūžos: *kada nuorintās i tu išmuoksi su ledžinguom unt lėda čiūžinieti.*

LERVINTĪS – apsimesti negalinčiu: *māma, uns lervinas, nēn bolbiu rinkti.*

(PASI)LERVINTI – vaidinti negalintį: *pasilervin, pasilervin, vuo puo tam i tikrā sūserg.*

LEIŠIŪTI – kalbėti bendrine lietuvių kalba: *māma baisė pīkdava, ka liūbu leišiūti.*

LETEŽIS – 1) menkas šakniavaisis: *runkūlē šīmet vīni letėže, naaug nie švėnta dīna;* 2) šakniavaisio nuopjova su lapais: *napjauk tuokiū stuorū letėžiu, runkūlē supūs.*

LETINKUOJIS – didelių pėdų žmogus: *tuo-kiam letinkuojū visi bāta par maži.*

LERMA – barnis, triukšmas: *beni kas užsėdegi, ka tuoki lerma pasikieli?*

LERMŪTĪS – bartis, triukšmauti: *vėstas lermūjės, a nabūs vānags isisōkis.*

LIEDNAS – nestiprus (gėrimas), blankus (spalva, šviesa): *par mažā kvīnu imečiau, arbata tuoki liedna.*

(Nukelta į 72 p.)

LIEČĪNA – pabaisa, kaukė: *apsiriedė kap liečina, i žmuonis pasibaidīs.*

LIEKARSTVA – vaistas: *veršis baig nusitristi, nabžinau, kuokiū liekarstvu badūti.*

LIPICIERIS – Liuciferis: *ėk, nusiprausk, vākš-čiuoji kap Lipicieris.*

LĪŽUVĖ – apkalbos: *išėk i buobina, tā visuokiu līžōviu prisiklausīsi.*

LIUKTA – kanalai dūmams krosnyje: *liukta nieka nabtrauk, rėks vālīti.*

LIUOGERIS – 1) netvarkinga krūva: *pasikabink drabužius, sūmetė i liuogeri, ka rėks vilktīs, būs kap iš gerklies ištraukti;* 2) lūšna, apleisti pastatai: *tus liuogeriūs senė reikieji pavālīti;* 3) nedaili, apsileidusi moteris: *kas gal žānītīs tuoki liuogeri. Geriau akiečīs i truoba išivėlkti;* 4) sunkus, storas žmogus: *tuoki liuogeri sunkė sarginti – nie pakelti, nie paversti.*

LIUODŪTI – krauti, dėti: *ka priliuodāva vėžėma, arklė čiut patemp.*

LIUOKA – klampynė, purvynė: *kāp kels išsėmali, vīna liuoka, gali kaliuošius pamėsti.*

LIUOSAS – burtas, burtų pagaliukas: *gausma liuosa traukti; kas ištrauks trumpuoji, būs praluošīs.*

LIZDAUTI – 1) sukti lizdą, tupėti jame: *mušiet vėštas dieti pradies, mačiau vīna kita jau lizdaun;* 2) draugauti (vaikinas su mergina).

LIŪDI – 1) statybininkų gulsčiukas: *ronstus rėk sulėsti pagal liūdi, vuo ta kompā nasuēs;* 2) krovynys, nešulys: *kāp tuoki liūdi i parvežiet, dā i kalna. Ka i pakalni, tā nieka nasakīčiau.*

LIŪBĪTI – mėgti: *aš kuopūstu naliūbīju, nu anū mon skronđi skaust; Jie liūbīji bulbīnėki, sieskės pri stāla.*

LIUSININKI – neturinti darbo: *atėn pas mōnis i prasied lig pītu kap kuoki liūsiniņki, vuo mon kaltūns kilsū, aš tāt namuoku.*

LĪDĪTĪS – šlapti lietuje: *nastuoviek lauki, nasilīdūk, ėk i vėdu.*

LĪKINTI – taupyti, palikti: *palikinsu i tau kunsniōka pīrāga.*

LĪŠTVĖKI – plona lentutė, juostelė: *lištviķiem truoba žadiejuom apkalti. I gražau, i gal bėški šalti sutūries.*

LOZGIS – 1) nulėpaušis: *turu paršėlōka, nu tuoks lōzgis, ka nėk nu šalīs;* 2) kvailas: *kon tuoks lōzgis gal išmanīti, su anūm pri darba napasirėmsi, gali tik pastumti.*

LUKUTĀ – skudurai, drabužiai: *susirink sāva lōkutus, vuo ka aš surinksu, nie trėti dīna narāsi.*

LUNDŪNIS – piršto galo auglys: *lundūnis pėršta gāla nujiedi, i kauliūks iškrėta.*

LUNKAVUOTI – apeiti, aplenkti: *atsisieda čiut na truobuos vidurie, i lunkavuok jie nuori.*

LŪPT LŪPT – sunkiai eina (ištik.).: *kāp čia dabā ėni – lūpt lūpt. Išsitisk biškiōka.*

LUODUORIUS – nevykėlis, ligonis: *nie tuoks dėdelis luoduorius, kap apsėmet.*

LUOJUOTĪS – bartis, koliotis: *nu ka anuos i valiūo luojuotīs, arī i arī kap kālis.*

LUOKAMĪTĪS – godėtis: *pasiluokamījau tuo darža kap dorni, vuo raviėti nie kam.*

LUOSKA – malonė, palankumas: *jie jau tuoki Puondīva luoska, kon padarīs.*

LUOSKĀVA – linkusi, maloni, nori: *a na luoskāva mōna putrėkis pasriebti?*

LUOTĀ – stogo karkaso lentutės: *ka luotā užsėdėd, jau dėdels darbs padarīts.*

LUOTĪTI – kalti lotus: *stuoga apluotīji, dabā jau dengs.*

M

MAJADNA – keista: *ana tuoki majadna, ka nagali vierīti, čia pat šnek, čia pat atšnek.*

MAJEDNĖ – keistai, išradingai, įdomiai, neįprastai.

MAJEČĪTI – painioti, trikdyti: *akis apmajėči-na; Čist susimajėčinau, vuo gal i teisibi sāka.*

MAGARĪČIS – vaisės po sandorio: *pardavėteliči – statik magaričiu (fraz.).*

MAGAZINS – parduotuvė, sandėlis.

MAGAZĖNLAUKIS – vietovardis, dirvonas, kur kadaise stovėjo magazinas: *Magazėnlauki šimet šīnausma, vuo karvi raištīsma papjaunie.*

MAKAČIUOLS – grūstuvos, kočėlas: *turu gėra makačiuola, bolbiu kuošī išmakačiuoli kap vāpna.*

MAKARS – lazda(?): iš dainos: *Tupi vėlkas už tuoruos ba kailiōka, ba skūruos. Aš tuo vėlka nabijau, su makaru pabaidau.*

MAKLEKIETI – virti, kunkuliuoti, tirštėti: *nu, jau būs bulbīnėki išmaklekėjusi, tujau galiesma valgīti.*

MAKLIARKA – nerimta, plepi moteris: *i tu pašnekėjė kap Duršieni makliarka.*

MAKLIAVUOTI – sukčiauti: *turgū turi tāt*

žiūrieti: *makliavuo par akis, ī na siki apmakliavuojin.*

MAKLIORKA – linkusi apgaudinėti, suкта moteris.

MAKS, MAKIUKS – piniginė, kapšas: *atidūk su visu maku, ka tuoki obagi ī, taturī, gal vīna siki prijies.*

MALADIETS – šaunuolis: *vuo mona dālē uns ī maladiets.*

MALIAVA – dažai, spalva: *kaiž, a tuoki mālia-va truobā tiktu? A nabūs par riški?*

MALIURIUS – dažytojas: *liūb sakīs, ka uns gers maliuorius, dirb akuratrē.*

MALIAVUONI – piešinys.

MALIAVUOTI – dažyti, gražinti: *tuokē rāga-na nie pasimaliavuojis naiťėksi.*

MARGAZIETS – tokia medžiaga suknelei.

MARGAZIETĖNI – pasiūta iš margazieto

MARMALIŪTI – neaiškai kalbėti, niekus pliaukšti: *vės marmaliū ē marmaliū.*

MARŪDNAS – niūrus, nuobodus: *pončiakas nerti ī baisē marūdnas darbs, muni mīgs prāded jimti.*

MARŪDINTI – lėtai dirbti, ilginti darbą: *judink judink, namarūdink* (iš dainuškos).

MAŠINAVUONI – javų kūlimas, kūlimo tal-ka: prisitikiau kap mašinuvoonē.

MATERJUOLS – medžiaga, mediena: *iš tuoki materjuola nieka napadērbsi.*

MATKA, MATKIKI – sruoga, sruogelė (siū-lų): *še, nupirkau kelis matkikis spalvuotu siūlu, galiesi siuvinieti.*

MATUOCIKLS, MACIKLIETS, MATA-CIKLIETS – motociklas.

MAŽIN, MAŽINĖ, MAŽNĖ – beveik, vos ne: *kuol' karvi pamilžau, mažin kiaurā parlijau.*

MAŽVAIKIS – vaiko proto, nesubrendęs: *al' ēk ēk, mažvaiki, a vāka šūda nai(š)šika?*

MELNĖČI – malūnas: *nabтуру miltu nie saujis, gausma i melnėči važiūti.*

MĖGLI – nesusivokianti, kaip migloje vaikštanti.

MIGLINIETI – nesusigaudyti, painiotis.

MĖGŠAS – miegalius: *nu kelkis, a ciels mėgšas esi, ka niekap nabišmīgti?*

MIERA – saikas, matas: *dāvi gēra miera, ronka nadrebieji.*

MIERKAVUOTI – bandyti: *jimk jimk namierkavuojis, vuo kits pajims.*

MINKŠAS – nepavykusi duona: *musiet pėčiu*

par mažā iškūrenau, dūna kap minkėšas, ruods ka nadakėpusi i sužmėgusi.

MINIČKA – ponia, panelė (iron.): *ve ve, kuoki minička atsirāda.*

MINKŠOTIS – silpno proto, naivus: *nu i tuoks bėški minkštōtis, kāp anam sakā, tāt vierī.*

MĖGA – aruodas: *pelie mīguo nadvies iš bāda* (fraz.).

MĖGUOM – tučtuojau, akimirksniu: *mīguom ātnėši i pādėdi i vīta.*

MĖŽINTI – greitai nuvyti, nuginti: *numižink tas karvis i kėta gāla, ka nabiparėtu; Vištas iš darža išmīžinau.*

MĖŽAUTI – 1) per daug skubėti, dirbti neatsa-kingai: *jie dā tāt mīžausi, išginsu iš dėrvas; 2) garsiai juokauti, klegėti: kuo čia mīžaunat? A darba natōrat?*

MIKENAS – menkniekiai, atliekos: *Kaiž, kor tas šina mikenas dieti. Musiet karve puo kuoju pamė-su, tasumini i miešla.*

MIŠIŪGANA – kvailė, nenormali: *apsiriedē kap mišiūgana.*

MILŽTI – nešioti, drengti: *pāliets jau tāt nu-milžts, sarmata i apsivėlkti.*

MILVINTI – vilioti, išgauti: *milvina milvina i išmėlvina.*

MĖGŠAS – miegalius: *kelkis, nabūk mėgšas, i pusrīti pramīguosi.*

MONGSTIŲ – raivytis, tampytis: *kātins unt pėčiaus parsimīguoji, tāt dabā mongstuos.*

MONSTIS, MOSTIS – vaistinis tepalas: *gal turi kuokiuos munstīs, pėršts pradieji pūliuoti.*

MULIUKS – mažas veršiukas: *ėnu muliōka pagirdīti.*

MUNDRAPĖPKIS (-I) – gudrus, gudri.

MURLIUOTĀ – medinio pastato paskutinis sienų vainikas, ant kurio keliamos atramos (kazi-lai) stogui.

MURUODUOS (MURUODS) – man ro-dos: *muruods, ka čia buvau pasidiejusi, ali narondū.*

MUSIET, MUSIETĀS – gal, galbūt, turbūt: *Musiet atēs, ka žadieji.*

MUODA – 1) būdas: *juoki muoda nagaliu; 2) protas, saikas, ribos: nu a jau suvisam iš muodas išėjuot? Kuo čia šūkaujāt ba muodas? Nasutink nie juoki muoda, sāva gīst i vėskas.*

MUOTRIŠKA – moteris: *tuoki muotriška bōva užėjus, ali napažinuojau, nieka nasāki ir išėji.*

(Nukelta į 74 p.)

MUOTRIŠKĖNIS – moteriškas: *tas dvėratis muotriškėnis.*

MUOZERIS – pipirų trintuvė: *paūstik, kãp muozeris kvep, sluoga nasėrgsi.*

MUOZUOTI – teplioti, murzinti: *namuo- zuok, vuo išplauk švarė; Kor lindã, ka tuoks i(š)si- muozuojis?*

MURKSUOTI – kiūtuoti: *kãtins morksa par dīna pri pėčiaus, pėlis i ūdega nugrauš.*

MUSUOMIRIS – musmirė: *tuokiū gražiū mu- suomiriu užėjau, iškada bōva palėkti.*

MUSUOJĖ – pelėšiai: *palauk, nasukliunkink pīna, gal kuoks musuojis užsidieji.*

MUOTERKA – veržlė: *imesk muoterka i kre- bėki, tabūnī pri visū, kuol prirėks.*

MŪČITI – 1) kankinti, varginti: *anam arkli nagal idūti, mūči ba pruota;* 2) nenorom suvalgyti: *tuoki dėdeli gābala irėtina, ka vuos vuos sumūčėjau.*

N

NAČIESINGA – neturinti laiko: *ana tuoki načiesinga, i musimīžti nator kada.*

KĪLA – trūkis: *najimk su sīla, vuo gausi kīla.*

NAGETKAS – medetos (gėlės): *liūb sakīs, ka nagėtkas i liekarstvã, ali aš nažinau, nu kuo.*

NAGINIETI – čiupinėti, valyti: *šīmet bolbis kap žirnė. Kuol nunaginiejī, kol prīskuti, i pītã atėn.*

NAKABUKS – velniūkštis, nelabasis: *prīš smerti anã iš sīnas nakabukã liūb linsti, su lazda anus daužīti.*

NAKTINIETI – ilgai dirbti naktį, neiti mie- goti: *kažkãp papratau naktinietī, tã verpu, ta pon- čekas neru.*

NĀMIERA – nesaikingumas: *jied ba nāmieras, vuo šīk kuol āpžerg.*

NAPADĀLĪJI – tolima, didelis atstumas: *nu- sikrausti i tuoki napadālīji.*

NĀRAVA – užsispyrimas: *turiejuom arkli su nārava.*

NARAVISTS – užsispyrėlis, nervingas.

NARĀVĪTĪS – pykti, priešintis, irzti: *arklīs pasiōta narāvītīs, čiut vežėma nasulauži, misliau, ka mumis ištaškīs.*

NASILKAS – neštuvai: *iš mãšinas anon unt nasilku išneši, kuojuom nãbriemi.*

NATRIVUOTI – neiškentėti, netekti kantry- bės: *su ana i pats Puondīvs naištrivuotu.*

NAVALNĪKS – beteisis, belaisvis: *gīvuolīs i*

navalnīks, ali i uns šėrdi tor.

NAVALNU – negalima, nevalia: *visīm sakau i sakīs: na sãva navalnu rušiuoti (imti, vogti).*

NAŽUTKA – liemenė.

NEDIELDĪNIS – sekmadienis: *dã puora ne- dieldīniu, i jau Velīkas.*

NERŠTVA – neršimas, zyliojimas: *lãksta puo šuokius, musiet, nėrštva užėji.*

NEŠMĖNI – našta, nešulys: *nešmėni ronkas lig žemis ištimpi.*

NIEKDIELĖS – šiaip sau, be reikalo: *aš nuvėsu pas anon niekdielės apsimėtusi, viskon išssiteirausu.*

NIEKDŽIUGIS(-Ė) – džiaugiasi niekais, naivus.

NIEPAKIRBAI – nė pajudėti (prieiv.): *siediek i ka mon nie pakirbai.*

NIUŠT – viskas, galas: *unksčiau liūbu gauti ka- peiku, vuo dabã niušt.*

NUBIMBLIEJIS – menkas, suskurdęs, neau- gantis: *avis trīs jierãčius vėdi, du kap i nieka, vuo vīns nubimbliejis, musiet, naaugš.*

NŪBUNGAS – pabaigtuvės, pabaigtuvių vaiš- ės: *dãvi nūbungas, i užvīšiejau biškiōka.*

NUČIUPRĪNŪTI – papurtinti už čiuprynos: *už tuoki darba rėk gerã nučiuprīnūti. Ka kėta sīki ži- nuotu, kor nagus kėšti.*

NUDŪKIS – nukvėpęs: *alus jau nudūkis, neb- skanus gerti, vīnas mīlis.*

NUJE – taip, tikrai: *tã gal nunėši babūnė pīnō- ka, a nuje?*

NUKELNIETI – nuskurdinti: *je, vagis bint sī- nas i lintīnas palīkt, vuo gaisras čīsta nukelnie.*

NULEILIEJIS – menkas, silpnas: *a musiet tas vãks saulis namātīs, nuleiliejis kap dievi tievi.*

NULIUOPUSI – liūdna, bejėgė: *kuo siedī tuo- ki nuliuopusi? A musieliū apsijiedė?*

NUPUCŪTI (NUPUCĪTI) – nurauti, nu- skinti su jėga: *vākã, i žirnius ipūlin nanupucūkit su visku, naišraustīkit.*

NUPROSTI – nušašti lūpas: *su kum bučiavās, ka lūpas nuprōsa?*

NUSIDAUŽTI – užsiimti kuo nors, veikti kã nors: *jie naturi kum nusidaužti, vīna pėršta isikišk i dontis, kėta i sōbini i šuokiniek unt vīnuos kuojis.*

NUSMUOKIS – netekęs skonio: *gal iš puo li- guos tãp ī, mon kuožnas valgis atruoda nusmuokis.*

NUSIVADIEJIS – netekęs stiprumo gėrimas, beskonis.

NUODIEJI – viltis: *dã i nuodieji pas Puondīva.*

NUOVĖITI – žudyti, naikinti: *kik tū žmuoniū par kārā išnuovĖji, ali i dabā visakuo ī.*

NUPRAUSTI – nuskriausti, atimti turto: *bie-da žmuogu nūpraus i ba moila.*

NUSMAUKTI – prarasti turto: *je je, ta nālaimi dikčiūom nūsmauki, ali pātis gīvi, sveiki, atsigaus.*

NUŠLIEDNAS – nuožulnus: *našuok nu daržėngali tūp tīsē, naskubiek, nušliednē lėskis unt žėmis.*

NUŠTĖLA; NUŠTILK – nutilo; *nutilk: vies bėški nuštėla, gal nablīs; nuštėlk, kik gali kruokti.*

NUPŪTNAGIS – negrabus, nevikrus, ištiža.

NURARIETI – nubildėti, nulėkti: *nurarieji kap velns dūši pagāvis; Nu pat viršaus skadās nurariejau.*

NUSIKALIETI – ilgai išbūti nedidelėje erdvėje, nusišėdėti: *gīvuolē par žīma staldi nusikalie.*

NUTELŽTI – numesti, nutėkšti: *nusiriedi, nūtelži drabužius i kompa, vuo kits tor ēti iš paskuos.*

NUZGŪBĖITI – nuskriausti: *kūdie tūp nuzgūbĖjē mēdi, reikiejē tik apatinis šakas apipjaustiti.*

NUŽARĖITI – trumpai nupjauti, nukirpti (žolę, šakas, plaukus): *tuokius plaukus nusižārĖjē, kap vĖrs atruoda.*

NŪBINGAS – pabaigtuvės: *bulbikis tā nūkasiam vuo ta kap su nūbinguom?*

NŪDARBI – darbinga diena arba moteriškė: *nažinau, kas čia su munēm pasidāri, esu tuoki nabūdārbi, kap apsimĖguojusi.*

NŪDS – niežulys, kūno nešvarumo pojūtis.

NŪGALĖ – iš eilės, nieko nežiūrint: *ka supĖksu, visi gausit nūgalē.*

NŪKRAMA – nugeibėlis, nupiepėlis, nuospruoga (apie gyvulius): *tuoki nūkrama nie kuo auginti, tik pašara pūstī.*

NŪPIZA – netikėlis, nevykėlis: *tuoks nūpiza munī napakuomondavuos.*

NŪRUPA – menkas, neaugantis (apie gyvulius): *bōva tuoks nūrupa, tuoks i tabie, naaug nie švėnta dīna, stuov vītuo.*

O, U

ONGUS – neskubus, apsnūdęs: *mažāsīs vāks tuoks ongus, a nabūs apsėrgis, gal grips kabėnas.*

ONGĖ – lėtai, nenoromis: *tūp ongē šĖrit kieļiaus, kaižikuo mĖga trūkst, nabišmĖgtu.*

OKSUSAS – actas: *mon patink silki su cibuliem i ōksusu.*

ONKŠTARA – inkštiras: *karvē iš nōgaras vīna onkštara ištrieškiau.*

ORPTI – vergti, paminti po kojom: *kuožna gali paorpti, tik užsisiesk.*

OŽGALIS – lenta arba plokštė, kuria iš prieko ar (ir) iš galo perskiriamas vežimas, kad niekas iš jo neiškristų, neišbyrėtų: *užsidiesu abōdu ožgalius, vāžiūsma tuorpu vėžti.*

ONTEŽIS – skardis: *ontežie jau turiet būti žėmūgiu, uns pītū pusie ī.*

UŽSINIKIŪTI – užsisipirti: *su anūm rėk gerūju tartīs, vuo ka usinikiūs, nieka nabgausi.*

P

PABLĖDĖIKŠT – žvilgt (išikt.) skersom arba iš po antakių.

PADAČKAS – padėklai: *rėk daržinie padačkas pakluoti, unt plikuos žėmis nagali mĖžius dieti, supelies i grūdā suplieks.*

PADĖLKAS – sijono apačia: *rĖkmeti bōva tuoki rasa, kuol parbridau iš ganiklas, vėsas padelkas kiaurā paršlapa.*

PADIERIS – ligotas: *ākis tuokis padierusis, musiet sergi.*

PADĖVITI – įsižeisti: *padĖviji puoni, natėka, ka pasakiau.*

PADVASA – badmirys, liesas, pusgyvis: *uns tuoks pādvasa bōva nu mažėns.*

PAJIEDENI – vaišės, gausus pavalgymas: *būs pāgrabs, būs pajiedėni.*

PAJIMKA – įsiuvas, rūbo klostės suėmimas: *pajimkas bėški na vītuo padarĖtas.*

PAGADĖTĖS – giedrėti: *ve, bėški pradĖieji pagadĖtĖs, gal rītuo būs graži.*

PAGATAVS – pasirošęs, įmanyty kažką daryti: *iš tuo pasiutėma pagātavs sau i sōbini konsti.*

PAGATAVĖITI – paruošti: *aš pītus pagatāvĖisu, vuo su vėčeri pātis pasipruovĖkit.*

PAGRABININKĀ – laidotuvių dalyviai: *pgrabininkā jau išsiskirsti, numiškē dā bėški pasilėka.*

PAGULIETRONKI – kreivarankis, kreivai dirbantis, netaiklus.

PAKABUS – 1) patogus: *tĖvuks padėrba griėblōka, nu tuoks pakabus, tuoks lėngvus, runkuo najuntu; 2) imlus, geros galvos: namisliau, ka uns būs tuoks pakabus, ali kāp gerā muokėnas.*

PAKABĖ – patogiai: *padiek iš tuos pōsis, mon būs pakabē, narėks par stāla sākiuoti.*

(Bus daugiau. Tėsinys kitame numeryje)

ALFONSAS BUKONTAS
(1941.09.11–2026.09.23)

2026 m. rugsėjo 23 d. Lietuvos rašytojų sąjunga pranešė, kad rugsėjo 23 d. po ilgos ir sunkios ligos, eidamas aštuoniasdešimt šeštuosius metus Vilniuje mirė poetas, vertėjas, publicistas, spaudos darbuotojas, pedagogas Alfonsas Bukontas.

A. Bukontas gimė 1941 m. rugsėjo 11 d. Dapšiuose (Židikų valsčius, Mažeikių rajonas) teisininko Jankelio Michnickio ir dantų gydytojos Nechamos Gurvičaitės-Michnickienės šeimoje, kurioje jis buvo jauniausias. Nuo šeimą ištikusio tragiško likimo jį, dar kūdikį, išgelbėjo kaimynystėje gyvenusi Kotryna Šulcienė, kuri, nepaisant, kad buvo persekiojama vietos kolaborantų, slapta išgabeno Michnickių kūdikį pas savo seserį – Mariją Bukontienę, o ši, kartu su savo vyru Jeronimu, Židikų kunigo Vaclovo Martinkaus palaima, pakrikštijo berniuką Alfonso vardu ir suteikė jam Bukonto pavardę. Naciai A. Bukonto tėvus naciai nužudė tais pačiais metais.

A. Bukontas mokėsi Mažeikių rajono Židikų vidurinėje mokykloje, vėliau – Vilniaus universiteto Istorijos ir filologijos fakultete, kuriame 1964 m. baigė lietuvių filologijos studijas. 1963–1965 m. mokytojavo Rūdiškėse (Trakų r.), 1967–1976 m. dirbo savaitraščio „Literatūra ir menas“, žurnalo „Jaunimo gretos“ redakcijose. Yra redagavęs žurnalus „Naujoji

sąmonė“ ir „Indra“, dirbęs keliose kitose redakcijose.

Pirmasis A. Bukonto poezijos rinkinys „Slenkančios kopos“ išspausdintas 1967 metais. Jame vyrauja asmeninės patirties motyvai (Holokaustas, vaikystė kaime). Vėliau buvo išleistos jo eilėraščių knygos „Piešiniai ant vandens“ (1972), „Mėnulio takas“ (1977), „Penktas metų laikas“ (1997), „Pirštų atspaudai“ (2011), „Dapšių kelio žaltvykslės“ (2014). Yra paskelbęs ir sonetų, baladžių, esė, straipsnių apie rašytojus.

Į Lietuvos rašytojų sąjungą priimtas 1972 m.

Literatūrologė profesorė Viktorija Daujotytė yra pažymėjusi, kad A. Bukontas buvo giliai išsigyvenęs, išsiskyręs savastimi į gimtąją žemę. Ji jam padėjo atkurti pasitikėjimą būtimi, o jos žmonės ir buitės užpildė atsivėrusią prarają.

A. Bukontas už savo darbus yra pelnęs daugybę apdovanojimų. 1979 m. jam įteikta Stasio Šimkaus pirmojo laipsnio premija už parašytą tekstą Algirdo Martinaičio kūriniai „Salve, Alma Mater“, 1993 m. – Povilo Gaučio premija už geriausią grožinės literatūros vertimą į lietuvių kalbą, 2000 m. – Jotvingių premija už eilėraščių rinktinę „Penktas metų laikas“, „Bhagavadgitos“, Levo Karsavino ir Moišės Kulbako poezijos vertimus, 2001 m. – „Poezijos pavasario“ prizas už poezijos vertimus į lietuvių kalbą.

Jo paties eilėraščių yra išversta į anglų, vokiečių, ukrainiečių, moldavų, latvių, gruzinų, azerbaidžaniečių, rusų ir kelias kitas kalbas. Profesionalūs lietuvių kompozitoriai pagal juos yra sukūrę daugiau negu 100 dainų. Jis žinomas ir kaip puikus vertėjas – išvertė ir paskelbė Johanno Wolfgango Goethe's, Rainerio Marijos Rilke's, Konstanto Idelfonso Gałczyńskiego, Tadeuszo Różewicziaus, Moišės Kulbako, Avromo Suckeverio, Levo Karsavino ir kai kurių kitų autorių poezijos kūrinių bei senovės indų poemą „Bhagavadgita“.

Yra sudaręs, parengęs spaudai kitų autorių knygų: 1992 m. išleistą Antano Jasmanto eilėraščių rinktinę „Poezija“, 1995 m. – Fausto Kiršos poemą „Pelenai“, 1997 m. – Moišės Kulbako poemą „Vilnius“ (jidiš, lietuvių, anglų, prancūzų, vokiečių, lenkų ir rusų k., pakartota 2008 m.), 2000 m. – Levo Karsavino rinktinę „Toje akimirkoje – amžinybė“, 2022 m. – poezijos rinktinę „Nežinoma žemė = Terra incognita“.

2018 m. Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė A. Bukontą apdovanojo ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ medaliu.

Alfonsas Bukontas rugsėjo 29 d. palaidotas Vilniaus Antakalnio kapinėse.

Tekstas parengtas pagal Lietuvos rašytojų sąjungos ir Vilniaus Gaono žydų muziejaus informaciją

MAŽEIKIAI
2026

XXX

T A R P T A U T I N I S

MAŽEIKIŲ MENO FESTIVALIS

MAŽEIKIAI INTERNATIONAL ARTS FESTIVAL

Rugsėjo 25 d. penktadienis

18.00 val. | Mažeikių kultūros centro
Didžiosios salės fojė
Gabrielės Šermukšnytės tapybos parodos
KARTĄ SVAJONĖSE atidarymas

19.00 val. | Mažeikių kultūros centro Didžioji salė
FESTIVALIO ATIDARYMO KONCERTAS
Liepojos simfoninis orkestras
Elza Siliņa (smuikas)
Dirigentas Guntis Kuzma

Rugsėjo 30 d. trečiadienis

13.00 val. | Mažeikių kultūros centro Didžioji salė
Spektaklis šeimai
ŠEŠELIŲ MIESTAS
Juozo Miltinio dramos teatras
Režisierė, inscenizacijos autorė Kotryna Siaurysaitytė

Spalio 3 d. šeštadienis

18.00 val. | Mažeikių kultūros centro Didžioji salė
Koncertas, skirtas Vytauto Klovo 100-mečiui
ŠIMTMEČIO TRAJEKTORIJOS
Kauno pučiamųjų instrumentų
orkestras **AŽUOLYNAS**
Marija Arutiunova (sopranas)
Andrius Apšiega (baritonas)
Vyr. dirigentas Giedrius Vaznys

Spalio 6 d. antradienis

18.30 val. | Renavo dvaras
FORTVIO: 20 SKAMBANČIŲ METŲ
Fortepijoninis trio „FortVio“
Indrė Baikštytė (fortepijonas)
Ingrida Rupaitė (smuikas)
Povilas Jacunskas (violončelė)

Spalio 8 d. ketvirtadienis

18.00 val. | Mažeikių kultūros centro Didžioji salė
BLIUZO MUZIKOS VAKARAS
„Almare“ (JK / Italija / Marokas)
Yousra Mansour (vokalas, awsha, qraqeb, perkusija)
Alessia Tondo (vokalas, perkusija)
Mauro Durante (vokalas, smuikas, perkusija)
Justin Adams (vokalas, gitara)

Spalio 14 d. trečiadienis

18.00 val. | Mažeikių kultūros centro Didžioji salė
Spektaklis
KALĖS VAIKAI
Klaipėdos dramos teatras
Režisierius Elmuntas Nekrošius

Spalio 17 d. šeštadienis

18.00 val. | Mažeikių kultūros centro Didžioji salė
DŽIAZO MUZIKOS VAKARAS
Latvijos radijo bigbendas ir Kristīne Prauliņa
Meno vadovas Kārlis Vanags

Spalio 22 d. ketvirtadienis

18.00 val. | Mažeikių kultūros centro
Didžioji salė
PASAULIO MUZIKA
Momi Maiga (Senegalas)
Momi Maiga (kora, vokalas)
Aleix Tobias (bugnai, perkusija, vokalas)
Marçal Ayats (violončelė, vokalas)
Ramon Rodriguez (smuikas, vokalas)

Spalio 25 d. sekmadienis

15.00 val. | Renavo dvaras
**JOHANNES BRAHMS – MEILĖS
DAINOS IR VALSAI**
Fortepijoninis duetas
Justas Servenikas
Johan Randvere (Estija)
Vokalinis kvartetas
Kristina Zmaitė (sopranas)
Christiane Marie Riedl (mezosopranas | Austrija)
Edmundas Seilius (tenoras)
Sebastien Parotte (basbaritonas | Belgija)

Spalio 28 d. trečiadienis

18.00 val. | Mažeikių Šv. Pranciškaus
Asyžiečio bažnyčia
Festivalio uždarymo koncertas
BAROKO ŠVIESOJE
Kamerinis ansamblis „Kremerata Lituanica“
Džeraldas Bidva (smuikas)
Vincenzo Lai (fleita | Italija)
Nijolė Dorotėja Beniulytė (klavesinas | Lietuva, Italija)

Festivalio meno vadovas Džeraldas Bidva
Festivalio globėja Mažeikių rajono savivaldybės merė Rūta Matulaitienė

Ruduo...

Bonifacio Vengalio nuotrauka